

TEMATIKUS HETEK, TEMATIKUS NAPOK

**DEMOKRÁCIÁRA,
TUDATOS ÁLLAMPOLGÁRI
KOMPETENCIÁRA
NEVELÉS TEMATIKUS NAP**

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

OKTATÁSI HIVATAL

TARTALOMJEGYZÉK

ELMÉLETI BEVEZETÉS	4
Az állampolgárságra, demokráciára nevelés európai trendjei, dokumentumai	5
NAT 2007	10
NAT 2012	12
A kihívások.....	14
Irodalomjegyzék.....	14
KÉSZSÉG- ÉS PROGRAMTÉRKÉP	17
Kiindulópont	18
A Nemzeti alaptanterv által biztosított keret.....	19
<i>A demokrácia fogalma a NAT-ban.....</i>	<i>19</i>
<i>A demokrácia témájához kapcsolódó tartalmak.....</i>	<i>20</i>
Alapkoncepció	21
Kompetenciafejlesztés	22
Tartalmi elemek a kompetenciafejlesztés mögött	24
A tematikus hét/nap felépítése – programtérkép	25
<i>Moduláris szerkezet</i>	<i>25</i>
<i>Témalebontás</i>	<i>25</i>
MINTAPROGRAM LEÍRÁSA.....	33
Közösségeink – 1. nap: Szerepek – keretek	34
Közösségeink – 2. nap: Grundköztársaság	46
Közösségeink – 3. nap: Az én felelősségem is!.....	57
MELLÉKLETEK (FORRÁSOK).....	68
A MINTAPROGRAMHOZ RENDELT TANÁRI, TANULÓI SEGÉDLETEK.....	81
ELŐKÉSZÍTÉS	82
TEMATIKUS NAPOK MEGVALÓSÍTÁSA.....	86
<i>Szerepek – keretek</i>	<i>86</i>
<i>ELŐKÉSZÍTÉS</i>	<i>86</i>
<i>FELKÉSZÍTÉS.....</i>	<i>86</i>

I. SZAKASZ – Motiváció és felvezetés (tervezett időkeret: 75 perc)	86
II/A SZAKASZ – Képek egy történetből (tervezett időkeret: 65 perc)	90
II/B SZAKASZ – Képek egy történetből (tervezett időkeret: 50 perc)	92
III. SZAKASZ – Szabályrendszerek (tervezett időkeret: 60 perc)	93
LEZÁRÁS	95
Grundköztársaság	96
ELŐKÉSZÍTÉS	96
FELKÉSZÍTÉS	96
I. SZAKASZ – Motiváció és felvezetés (tervezett időkeret: 85 perc)	96
II. SZAKASZ – Játékkészítés 1. (tervezett időkeret: 90 perc)	99
III. SZAKASZ – Prezentáció és játék (tervezett időkeret: 60 perc)	101
IV. SZAKASZ – Értékelés (tervezett időkeret: 20 perc)	102
LEZÁRÁS	103
KIEGÉSZÍTÉS: Játékkészítés 2. (tervezett időkeret: 60 perc)	103
Az én felelősségem is!	104
ELŐKÉSZÍTÉS	104
FELKÉSZÍTÉS	104
I. SZAKASZ – Motiváció és felvezetés (tervezett időkeret: 90 perc)	104
II. SZAKASZ – Történetek készítése (tervezett időkeret: 45 perc)	109
III. SZAKASZ – Jelenetek (tervezett időkeret: 60 perc)	110
IV. SZAKASZ – Összegzés (tervezett időkeret: 30 perc)	111
LEZÁRÁS	111
KIEGÉSZÍTÉS – V. SZAKASZ: Külső előadók/partnerek	112
ESZKÖZÖK	113
Szerepek – keretek	113
Grundköztársaság	122
Az én felelősségem is!	131

ELMÉLETI BEVEZETÉS

Az állampolgárságra, demokráciára nevelés európai trendjei, dokumentumai

A modern társadalmakban a politikai jogok kiterjesztése tette lehetővé és szükségessé az öntudatos, tájékozott és felkészült közember, más néven állampolgár (citoyen) létrejöttét, aki nem csak saját sorsának, de a közéletnek is aktív és felelős alakítója, ezért egyben a közjő elkötelezett szolgálója is. Így szinte minden modernnek nevezhető európai elvekre épülő oktatási rendszer elengedhetetlen tartozéka a jövő állampolgárainak felkészítése a közügyek felelős gyakorlására.

Az állampolgárságra nevelés hozzájárul a nemzeti és állampolgári kompetenciák erősítéséhez, a modern nemzettudat, a nemzeti önismeret, a hazaszeretet, a szűkebb és tágabb történelmi, kulturális és vallási emlékek, hagyományok ápolásához. Elősegíti a nemzeti és európai vallási-kulturális örökség összekapcsolódását, a hazához és az Európához való tartozás tudatának erősítését. Támogatja a társadalmi problémák iránti nyitottság és a szociális érzékenység kialakítását, a demokratikus közéletben való tudatos és felelős részvételre való felkészülést.

A „politikai műveltség” fogalma először az 1960-as és 1970-es években jelent meg a köztudatban, azóta pedig oktatási körökben időről időre fellángol a vele kapcsolatos vita. A nagy hagyományú demokratikus országokban több évtizede az állampolgári oktatás két alapmodellje alakult ki. Az egyik az amerikai, amely *„a demokrácia intézményrendszerének bemutatása mellett elsősorban a közéletben való részvétel fontosságát hangsúlyozza”* a másik a német modell, amely az elméleti ismeretek tanítása mellett *„inkább a társadalmi-politikai jelenségekkel szembeni kritikai attitűd kialakítását és fejlesztését tartja fontosnak”* (Gönczöl, 2001: 178). A két modell közötti különbségek nyilvánvalóan a történelmi-társadalmi fejlődés sajátosságaiból és tradícióiból is következnek, és természetesen más pedagógiai, módszertani felfogást jelenítenek meg.

Fontos rögzíteni, hogy a fenti modellek mindegyike abból indul ki, hogy az állampolgári tudásnak is vannak beazonosítható ismeretelemei, amelyek tanulhatók, taníthatók (pl. jogi dokumentumok szövegei, alkotmányosági alapelvek, az államszervezet struktúrája és a mindennapi állampolgári ügyintézés eszközei). Ugyanakkor az is egyértelmű, hogy az állampolgári „tudás” inkább bizonyos képességekből és attitűdökből áll, és lényegét tekintve inkább kompetencia típusú tudás. Az elmúlt évtizedekben az aktív állampolgárság kérdésével foglalkozó kutatócsoport¹ konszenzusos megállapodása az állampolgári kompetencia (civic competence vagy citizenship competence) fogalmát olyan ismeretek, képességek, attitűdök és értékek együtteseként határozza meg, amelyek képessé teszik az egyént, hogy hatékonyan részt vegyen a demokratikus értékeken alapuló mindennapi életben, valamint a civil társadalomban (HOSKINS – CRICK, 2008, idézi KINYÓ, 2012).

Nemzetközi kitekintésben az tapasztalható, hogy az állampolgári nevelés célrendszerét leginkább a demokrácia értékeinek hangsúlyozása határozza meg, de az egyes országok – helyzetüknek megfelelően – más-más további hangsúlyokat helyeznek előtérbe (pl. a biztonságpolitikát, vagy a jóléti társadalom fenntartását, a civil társadalom megerősítését, az élethosszig való tanulás paradigmájának való megfelelést, illetve azt a felismerést, hogy az eredményes állampolgári nevelés egyik meghatározó feltételrendszere a mikroközösség: a család, az iskola, a helyi társadalom) (STRATÉGIA, 2009: 5).

A téma kapcsán különösen érdekes a 90-es évek végén Angliában elindított kutatás és fejlesztés, amely azt célozta, hogy miként valósítható meg, hogy a „politikai műveltség” az angol középiskolák nemzeti alaptantervének kötelező elemévé váljon. Az ún. Crick-jelentés, amely az *Állampolgári ismeretek oktatása, a demokrácia tanítása az iskolában* címmel jelent meg (HUDDLESTON, 2002), többek között azt is megállapította, hogy az ún. politikai műveltség – amely a meghatározás szerint annak megtanulását jelenti, hogyan legyünk „hatékonyak a közéletben” – elég fontos ahhoz, hogy minden diák részesüljön belőle. A jelentésből világosan kiderül, hogy

¹ Az állampolgári kompetencia fogalmának definiálásához a CRELL (Centre for Research on Lifelong Learning – Az Élethosszig Tartó Tanulás Kutatásának Központja) aktív állampolgársággal kapcsolatos kutatásával foglalkozó szekciójának megállapításaira támaszkodunk, az elméleti keretrendszer társadalmi-kulturális kontextusának leírásához pedig az IEA-vizsgálatok teoretikus alapvetéseit vesszük alapul.

jóval többről van szó pusztán politikai ismereteknél. Meghatározó célként egy olyan, önállóan gondolkodó, kritikai képességgel rendelkező, mérlegelni tudó polgárság nevelése jelenik meg, amelynek tagjai a *méltányosság* és az *objektivitás* jegyében képesek a közélet pozitív befolyásolására² (HUDDLESTON, 2002).

Nemzetközi viszonylatban is az állampolgári nevelés egyik lényegi kérdése, hogy e terület keresztntantervi jelleggel van-e jelen (pl. Skócia), vagy önálló tárgyként (pl. Anglia), esetleg mindkét formában. Mindkét irányzatnak megvannak a maga előnyei és hátrányai: az önálló tárgynál a hagyományosabb tartalom és szemlélet, illetve az egyszeri hatás korlátozottsága, a keresztntantervinél pedig az, hogy amit mindenkinek kell csinálnia, azt végül is a gyakorlatban senki sem csinálja, mert a tartalmak feloldódnak az egyes tantárgyi keretekben (STRATÉGIA, 2009: 8).

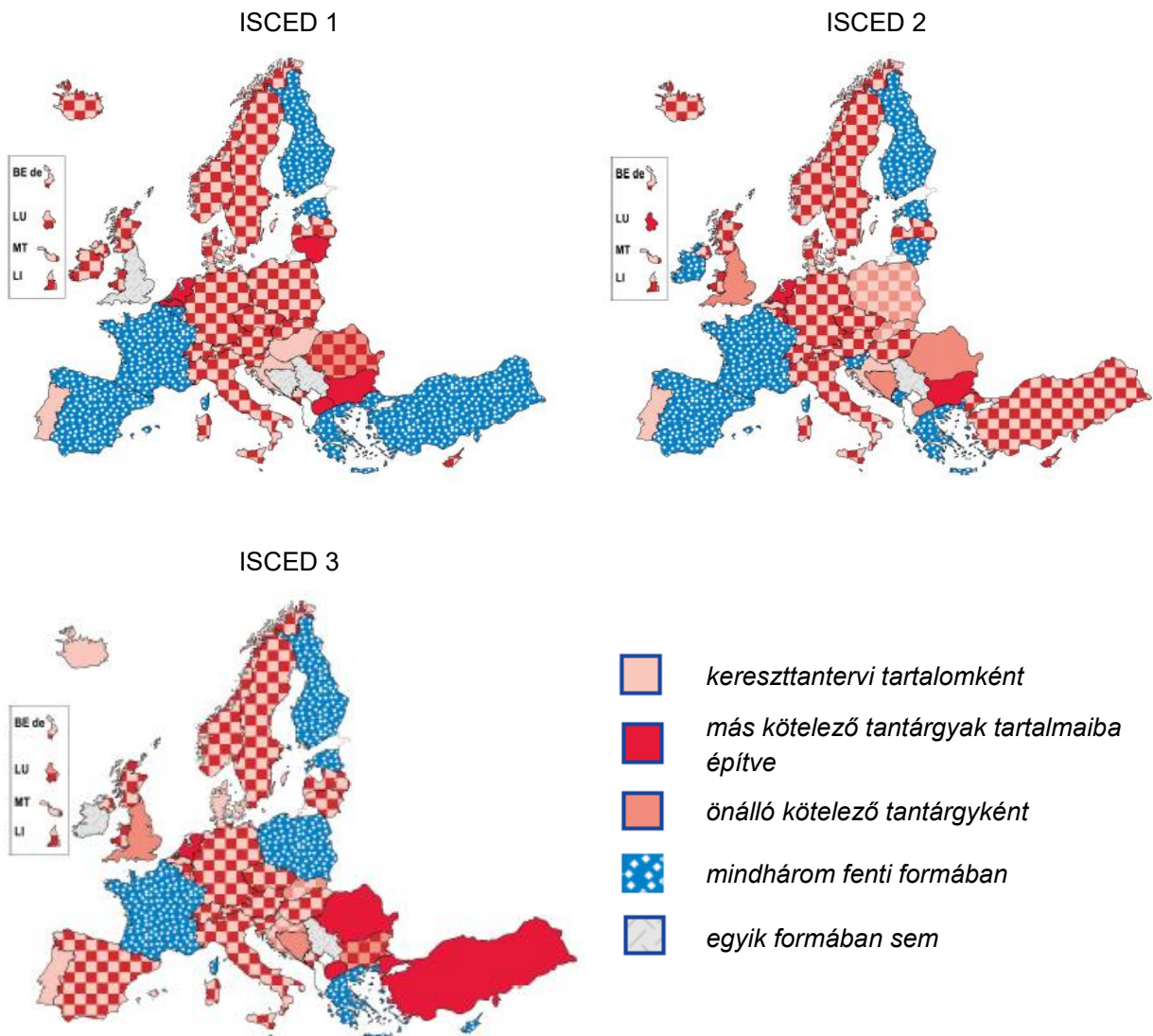
Az állampolgári ismeretek iskolai tanításának felértékelődése az 1990-es évek végén indult el, ennek ösztönzője az Európa Tanács volt, amely elindította a demokráciára nevelés programját, és ennek egyik állomásként 2005 a „Demokráciára Nevelés Éveként” jelent meg. A demokráciára nevelés európai programjának és az ehhez kapcsolódó viták eredményeként *„az a konszenzus alakult ki, hogy egyszerre három nagyon eltérő területre érdemes figyelni, és mind a háromnak egyenlő súlyt kell adni a demokráciára nevelésben. A három terület a következő: (1) a társadalmi és az erkölcsi felelősség kérdése, (2) az effektív, tényleges közösségi munkavégzés és (3) az, amit az angolok political literacynek (politikai írástudásnak vagy politikai műveltségnek) neveznek”* (HALÁSZ, 2003).

A demokráciára nevelés új elemei: az egyik az élethosszig tartó tanulási kompetenciák keretébe való illesztése, a másik a társadalmi integráció és társadalmi kohézió erősítésének középpontba állítása, a harmadik pedig a kompetenciaalapú gondolkodás érvényesítése. Ezek nyomán ajánlásként megjelennek a polgári kompetenciák, illetve az átfogó standardok. Negyedik, új elemként pedig annak hangsúlyozása, hogy az egész nevelési folyamat része a komplex társadalmi problémamegoldási gondolkodásmódnak, amely abból indul ki, hogy *„társadalmi kérdésekről többdimenziós komplex rendszerekben kell gondolkodnunk, vagyis látnunk kell, hogy sokféle szereplő, érdek és alternatíva jelenik meg, és szükség van e komplexitás kognitív és érzelmi kezelésére egyaránt”* (HALÁSZ, 2003).

Az egyik legutóbbi európai felmérés szerint az állampolgári nevelés minden országban jelen van az országos, regionális vagy helyi közoktatási programokban (EURYDICE, 2017). A nevelés célját sokféleképpen határozzák meg az országok, de leggyakrabban úgy, hogy a fiatalok aktív állampolgárokká válnak, akik képesek a társadalmi jóléthez hozzájárulni. A legtöbb országban nemcsak a tárgyi tudást követelik meg, hanem hangsúlyt fektetnek a készségek, attitűdök és értékek fejlesztésére és elmélyítésére is. Témájában eltérő, hogy mire is fókuszál az állampolgári nevelés (témái lehetnek a demokratikus társadalom alapelvei, társadalmi kérdések, a kulturális sokszínűség, a fenntartható nevelés és az európai és nemzetközi dimenzió). Az állampolgári nevelés alatt általában négy terület elsajátítását értik: kritikus és analitikus szemléletmód, politikai tudatosság, műveltség („political literacy”), attitűdök és értékek, valamint az aktív részvétel (EURYDICE, 2012 és 2018). Az is megállapítható, hogy szinte minden dokumentumban megjelenik a család, jelentős hangsúlyt kap az iskola szocializációs szerepe, a közéletre való felkészülés modelljei, továbbá a helyi közösségekben, civil szférában végzett tevékenységek.

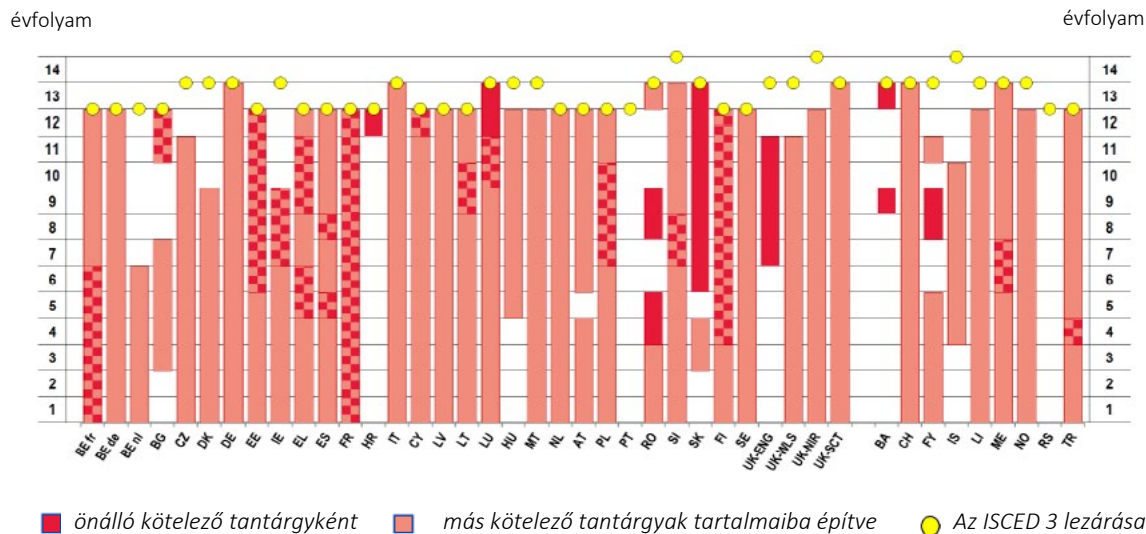
2 A Crick-bizottság tevékenysége nyomán Angliában 2002-től önálló tantárgy keretében oktatják az állampolgári ismereteket.

Az állampolgári nevelés megjelenési formái Európában az alap- és középfokú oktatás különböző szintjein (az ISCED 1–3. szintek esetén) 2016/2017-ben

(Forrás: EURYDICE, 2017: 30)

Kötelező tantárgyként vagy más tantárgyakba integráltan megjelenő állampolgári nevelés az alap- és középfokú oktatás évfolyamain (az ISCED 1–3. szintek esetén) 2016/2017-ben

(Forrás: EURYDICE, 2017: 34)

Az állampolgári nevelés tartalmai az uniós országok gyakorlatában az Eurydice 2011-es felmérése szerint (területek, témák, készségek)

Területek	Témák	Készségek
<ul style="list-style-type: none"> a politikai műveltség fejlesztése (ismeretek és kulcsfogalmak megismerése) a kritikai gondolkodás és elemzőkészségek elsajátítása értékek, attitűdök és magatartásformák erősítése aktív részvétel (és elkötelezettség) az iskola és közösségi életében 	<ul style="list-style-type: none"> politikai és társadalmi berendezkedés emberi jogok demokratikus értékek esélyegyenlőség és igazságosság kulturális sokszínűség tolerancia és diszkrimináció fenntartható fejlődés nemzeti és európai identitás európai és nemzetközi történelem, kultúra és irodalom európai és nemzetközi szintű gazdasági, társadalmi és politikai kérdések az Európai Unió intézményeinek működése, és jövője a nemzetközi szervezetek működése és jövője 	<ul style="list-style-type: none"> állampolgári készségek (részvétel a társadalom életében – pl. önkéntesség, szavazás, mozgalmak és petíciók) szociális készségek (együttélés és együttműködés, konfliktuskezelés) kommunikációs készségek (figyelem, megértés, vitakészség) interkulturális készségek (a kultúrák közötti párbeszéd megteremtése, a kulturális különbségek értékékként való elfogadása)

(Forrás: EURYDICE, 2012: 27)

A leggyakoribb módszertani elvek és elvárások a demokráciára, állampolgárságra nevelés témáinál³

Módszertan:

- kompetenciaalapú oktatás (a tudás, készség, attitűd és értékek együttes erősítése);
- a kooperatív tanulás-tanítás eszközeinek érvényesítése;
- a kollaboratív tanulás lehetőségének megteremtése (digitális eszközök segítségével);
- a projektmódszer alkalmazása.

Elvárások:

- a téma minden tantárgyban (órai és órán kívüli keretek között) való érvényesítése;
- a gyerekközpontú szemléletmód erősítése;
- az érintettek aktív részvétele, illetve részvétel megvalósulásának biztosítása;
- az egyes tanárok és a tantestület tantárgyakon átívelő együttműködése;
- demokratikus órávezetés.

A keretek kitágítása:

- a közösségi és informális tanulás eredményeinek becsatornázása;
- közösségi szolgálat.

Egy komplexebb rendszer: a demokráciára nevelés iskolával szembeni elvárásai az egész iskolás (whole-school) megközelítés esetén, az egyes területekhez kapcsolódóan⁴

Területek	Elvárások
Tanítási és tanulási módszertan	<ul style="list-style-type: none"> • biztonságos Biztonságos osztálytermi közeg létrehozása (szabadon kifejtethetik véleményüket, megoszthatják nézőpontjukat, részt vesznek az ezt segítő szabályok kialakításában és betartásában); • részvétel biztosítása a saját tanulási folyamatban (pl. társértékelés, tanulói kérdések); • a kooperatív tanulási formák előtérbe helyezése; • a tanári együttműködés biztosítása (egymás gyakorlatának értékelése, gyakorlatok közös kidolgozása, együttműködés a megvalósításban); • hozzáférés és részvétel biztosítása a diákok számára fontos projektekhez, kapcsolódó tartalmakhoz; • alternatív értelmezési lehetőségek megismerésének, illetve a különböző perspektívák mérlegelésének s megvitatásának lehetővé tétele, az őket is érintő csoport- és intézményi döntésekbe való bevonása.

³ Hatony Sára alapján

⁴ A demokráciára és állampolgárságra nevelés kérdésének komplexitását mutatja az egész iskolás (whole-school) megközelítés, amely több területen is fontos elvárásokat fogalmaz meg az iskolával mint intézménnyel kapcsolatban.

A koncepciót részletesen lásd: Reference framework of competences for democratic culture. Volume 1. – Guidance for implementation, Council of Europe, 2018.

Területek	Elvárások
Iskolavezetés és annak alapelvei	<ul style="list-style-type: none"> vezetés és menedzsment (minden érintett érdekeinek figyelembevétele; az emberi jogok, egyenlőség, felelősségvállalás elveinek messzire menő érvényesítése); döntéshozás (az érintett csoportok bevonása); irányelvek, szabályok és eljárások (az állampolgári és emberi jog érvényesülése szempontjából való felülvizsgálat; új szabályok létrehozása ezek biztosítása érdekében); a diákok részvétele (vélemény kifejtése, a döntésben való részvétel és az ehhez szükséges intézmények létrehozása).
A közösséggel való együttműködés	<ul style="list-style-type: none"> szülők és a közösség bevonása (a helyi erőforrások és kapcsolatok kihasználása érdekében, a diákok helyi társadalmi problémák felé való fordítása érdekében); más iskolákkal való együttműködés (a tapasztalat és forrás-megosztás területén; eltérő kultúrájú közösségek kölcsönös megismerése céljából; kulturális kérdések és globális problémák több szempontból való megismerése érdekében);

(Forrás: *Reference framework of competences for democratic culture. Volume 3., 2018: 89*)

NAT 2007

A NAT 2007-es⁵ változatának elkészítését a hazai belpolitikai viszonyok sajátos alakulásának körülményei között, valamint két meghatározó jelentőségű európai oktatási folyamat kontextusában szükséges vizsgálni. Egyrészt a módosítást megelőzően 2005 a „Demokráciára Nevelés Éve” lett,⁶ másrészt – a kompetenciaalapú tartalmi fejlesztés kiteljesedéseként – megfogalmazásra került a Tanács ajánlása az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges közös európai kulcskompetenciákkal kapcsolatban, amely útjelzőként orientálhatja a tagországokban zajló tartalmi fejlesztéseket.⁷ Ebben a keretrendszerben hatodikként megjelentek „az interperszonális, intellektuális és szociális, valamint a polgári kompetenciák is” (VÁGÓ – VASS, 2006: 199). Ennek következményeként a 2007-es dokumentumban a kiemelt fejlesztési célok elé kerültek az európai kulcskompetenciák, amelyek azt a célt szolgálják, hogy az egyes tagországok tartalmi szabályozóiban jelenjenek meg a gazdaság világában és a modern társadalmakban való boldoguláshoz, a tudás megszerzéséhez és megújításához szükséges kompetenciák.

Ezek közül az állampolgárságra és demokráciára nevelés szempontjából a „Szociális és állampolgári kompetencia” került be, amely az eredeti EU-s ajánláshoz képest egy kicsit módosított címmel és tartalommal jelent meg. A dokumentum bevezető része hitet tesz az értékalapú közösségi beilleszkedés, illetve a sokszínű társadalmi viszonyokban való eligazodás szükségessége mellett, és rögzíti a közjó iránti elkötelezettség jelentőségét. A továbbiakban sorra veszi az állampolgári nevelés szempontjából meghatározó ismereteket, képességeket és attitűdöket. Az ismereteknél kitér a meghatározó jelentőségű dokumentumokra (pl. az Európai Unió Alapjogi Chartájára), illetve a nemzeti, az európai és világtörténelmi események összefüggéseire, valamint az európai integráció intézményrendszerére. A képességnél kiemeli a közügyekben való jártasságot, valamint a közösségi tevékenységekben, döntéshozatalokban való részvétel szükségességét. Részletesen sorra veszi azokat a pozitív attitűdöket, amelyek az állampolgári tevékenységek gyakorlásához szükségesek,

5 202/2007. (VII. 31.) Korm.rendelet

6 Ennek ösztönzője az Európa Tanács volt, amely az 1990-es évek végén indította el a demokráciára nevelés programját, és ennek egyik állomásaként jelent meg 2005 a „Demokráciára Nevelés Éveként”.

7 Az EU politikájában fejlesztési prioritás lett az ún. kulcskompetenciák rögzítése.

így pl. a vallási és etnikai sokszínűség tiszteletben tartását, a felelősségérzetet, az alkotó részvételt, a hatékony kommunikációt, az együttműködést és a magabiztosságot.

Szociális és állampolgári kompetencia

A személyes, értékorientációs, interperszonális, interkulturális, szociális és állampolgári kompetenciák a harmonikus életvitel és a közösségi beilleszkedés feltételei, a közjó iránti elkötelezettség és tevékenység, felöleli a magatartás minden olyan formáját, amely révén az egyén hatékony és építő módon vehet részt a társadalmi és szakmai életben, az egyre sokszínűbb társadalomban, továbbá ha szükséges, konfliktusokat is meg tud oldani. Az állampolgári kompetencia képessé teszi az egyént arra, hogy a társadalmi folyamatokról, struktúrákról és a demokráciáról kialakult tudását felhasználva, aktívan vegyen részt a közügyekben.

Szükséges ismeretek, képességek, attitűdök

A személyes és szociális jólét megköveteli, hogy az egyén rendelkezzen saját fizikai és mentális egészségére vonatkozó ismeretekkel, megértse az egészséges életvitelnek ebben játszott meghatározó szerepét. A sikeres kapcsolatok és társadalmi részvétel érdekében elengedhetetlen a normatudat, a viselkedési és az általánosan elfogadott magatartási szabályok megértése. Fontos az egyénnel, a csoporttal, a munkaszervezettel, a nemek közti egyenlőséggel, a megkülönböztetés-mentességgel, a társadalommal és a kultúrával kapcsolatos alapvető koncepciók ismerete. Kívánatos a tájékozódás az európai társadalmak multikulturális és társadalmi-gazdasági dimenzióiban, továbbá a nemzeti kulturális identitás és az európai identitás kapcsolatának a megértése.

E kompetencia alapja az a képesség, hogy különféle területeken hatékonyan tudjunk kommunikálni, figyelembe vesszük és megértjük a különböző nézőpontokat, tárgyalópartnereinkben bizalmat keltünk, és empátikusak vagyunk. Idetartozik még a stressz és a frusztráció kezelése, a változások iránti fogékonyság. Az attitűdök vonatkozásában az együttműködés, a magabiztosság és az integritás a legfontosabb. Idetartozik még a társadalmi-gazdasági fejlődés, az interkulturális kommunikáció iránti érdeklődés, a sokféleség elismerése. Fontos része ennek az attitűdnek a személyes előítéletek leküzdésére és a kompromisszumra való törekvés.

Az állampolgári kompetencia a demokrácia, az állampolgárság fogalmának és az állampolgári jogoknak az ismeretén alapul, ahogyan ezek az Európai Unió Alapjogi Chartájában és a nemzetközi nyilatkozatokban szerepelnek, és ahogyan ezeket helyi, regionális, nemzeti, európai és nemzetközi szinten alkalmazzák. A kompetencia magában foglalja az aktuális események, valamint a nemzeti, az európai és a világtörténelem fő eseményeinek és tendenciáinak, továbbá a társadalmi és politikai mozgalmak céljainak, értékeinek és politikáinak az ismeretét. Idetartozik az európai integráció és az EU struktúráinak, főbb célkitűzéseinek és értékeinek az ismerete, valamint az európai sokféleség és a kulturális identitás tudatosítása is.

Az állampolgári kompetencia olyan képességeket igényel, mint a közügyekben való hatékony együttműködés, a helyi és a tágabb közösséget érintő problémák megoldása iránti szolidaritás és érdeklődés. Magában foglalja a közösségi tevékenységek és a különböző szinteken – a helyi szinttől a nemzeti és európai szintig – hozott döntések kritikus és kreatív elemzését és a döntéshozatalban való részvételt, elsősorban szavazás útján.

A pozitív attitűdök az emberi jogok teljes körű tiszteletén alapulnak, ideértve az egyenlőség és a demokrácia tiszteletét, a vallási és etnikai csoportok kulturális sokszínűségének megértését. Magában foglalja a településhez, az országhoz, az EU-hoz és általában az Európához való tartozást és a részvétel iránti nyitottságot a demokratikus döntéshozatal valamennyi szintjén, valamint a felelősségérzetnek és a közösségi összetartást megalapozó közös értékek elfogadásának és tiszteletben tartásának a kinyilvánítását (pl. a demokratikus elvek tiszteletben tartása). Az alkotó részvétel az állampolgári tevékenységeket, a társadalmi sokféleség és kohézió, valamint a fenntartható fejlődés támogatását és mások értékeinek, magánéletének a tiszteletét is jelenti.

A NAT-ban a kiemelt fejlesztési céloknál a „Hon- és népismeret”, az „Európai azonosságtudat – egyetemes kultúra” címet viselő a 2003-as változathoz képest nem módosultak, de új célként megjelent az „Aktív állampolgárságra, demokráciára nevelés”. A tanterv ezen új eleme alapvetően az időközben elfogadott európai dokumentumokra, ajánlásokra támaszkodik, és azok szellemiségét tükrözi (lásd korábban). Ebből is következően kompetenciaalapú megközelítésű, és nagy jelentőséget tulajdonít az egyéni részvételnek a társadalom közös ügyeinek intézésében. Kitér a társadalmi együttélés, az emberi jogok és a demokrácia értékeinek tiszteltetésére. Rögzíti, hogy a szükséges ismeretek, képességek és beállítódás alapvetően az „Ember és társadalom” műveltségterületen jelenik meg, illetve megállapítja, hogy a kompetenciafejlesztés meghatározó eleme a tanulók aktív részvételére építő tanítás- és tanulásszervezés, valamint az iskolai élet demokratikus gyakorlata.

Aktív állampolgárságra, demokráciára nevelés

A demokratikus jogállamban a társadalom fejlődésének és az egyén sikerességének, boldogulásának, s nem ritkán boldogságának is egyik fontos feltétele az egyén részvétele a civil társadalom, a lakóhelyi, a szakmai, kulturális közösség életében és/vagy a politikai életben. Olyan részvétel, amelyet a megfelelő tudás, a társadalmi együttélés szabályainak kölcsönös betartása, az erőszakmentesség jellemez, és az emberi jogok, a demokrácia értékeinek tisztelése vezérel. A Magyar Köztársaság közoktatási rendszerének tehát egyik alapvető feladata olyan formális, nem formális és informális tanulási lehetőségek biztosítása, amelyek elősegítik a tanulók aktív állampolgárrá válását.

Az aktív állampolgári léthez ismeretek, képességek, megfelelő beállítottság és motiváltság szükséges. A megfelelő ismeretek az Ember és társadalom műveltségi területre koncentrálnak, a képességek, értékorientációk, beállítódások fejlődéséhez az iskolai tanulás teljes folyamata és az iskolai élet teremthet lehetőségeket. Az aktív állampolgári magatartáshoz szükséges rész-képességek (pl. a társadalmi viszonyrendszerek felismerésének képessége, az egyenlő bánásmódhoz való jog felismerésének képessége, a konfliktuskezelés, a humanitárius segítségnyújtás, az együttműködés képessége), értékorientációk, beállítódások (pl. felelősség, autonóm cselekvés, megbízhatóság, tolerancia, társadalmilag elfogadott viselkedés) elsajátítását döntően a tanulók aktív részvételére építő tanítás- és tanulásszervezési eljárások minősége, illetve az iskolai élet demokratikus gyakorlata biztosíthatja.

A 2007-es NAT-változatról megállapítható, hogy a dokumentum szerzői abból indultak ki, hogy a fejlődő kognitív tudományok felől közelítve az is egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy „a demokráciával kapcsolatos ismeretek tanórai közvetítése önmagában nem elegendő ahhoz, hogy a diákok demokratikusan gondolkodó állampolgárokká váljanak” (CSAPÓ, 2006). Így az a megállapítás vált a szaktudományon belül elfogadottá, hogy a „*demokratikus gondolkodás is a legapróbb kognitív építőelemekből épül fel, ezért a képességek kialakításához és fejlesztéséhez a tevékenységek iskolai begyakorlására, többszörös kontextusba helyezésére van szükség*” (CSAPÓ, 2000, MÁTRAI, 1999).

NAT 2012

A „Fejlesztési területek – nevelési célok”-nál megjelenő, „Állampolgárságra, demokráciára nevelés” re vonatkozó szövegrész abból az alaptézisből indul ki, hogy hazánk demokratikus jogállam, amelyben az alkotmányos rend az alapvető emberi jogokból származtatható, és az állam feladata ezen elidegeníthetetlen jogok garantálása, így többek között széleskörűen biztosítja az egyén számára a teljes körű és kiszámítható jogbiztonságot, a törvény és bíróság előtti egyenlőséget. Ebből következően is a társadalmi közösségi normákat törvények garantálják, vagyis a joguralom érvényesül a közélet minden szintjén.

Ennek alapjaként a dokumentum az aktív állampolgári részvételt határozza meg, amely egyrészt összhangot teremt az egyéni célok és a közjó között, továbbá a társadalmi összefogást (kohéziót) biztosítja, és alapja lehet

egy ún. nemzeti öntudatnak, amely hosszú távon nemzetépítési és -egyesítési programként is értelmezhető. A dokumentumban meghatározott elvárások egy cselekvő állampolgári attitűd kialakítását fogalmazzák meg, amely az általános emberi jogok érvényesülésének alapján áll, kiegészítve az emberi méltóság középpontba állításával és az erőszakmentesség tagadásával, ami egy több ezer éves európai etikai és kulturális tradíció továbbélését jelenti. Miként a megfogalmazás további része is, hiszen az állampolgárság meghatározó kritériumaként szerepel a törvénytisztelet és az együttélés szabályainak betartása, továbbá a méltányosság (*equity*) elvének rögzítése, amely lényegében a társadalom tagjai számára az egyenlő esélyek (oktatási, kulturális stb.) biztosítását jelenti.

A megfogalmazott nevelési cél az iskola kiemelten fontos feladatává teszi az állampolgári jogok és kötelességek egyensúlyának megteremtését, és utal arra, hogy ennek keretében biztosítja az ún. honvédelmi nevelést. Ez utóbbi mindenképpen új elem a szabályozásban, így nem is biztos, hogy mindenki számára könnyen átlátható és dekódolható. Ezért is fontos leszögezni, hogy a megfogalmazása mögött nem a jövő generáció katonai képességeinek fejlesztési szándéka jelenik meg, hanem egy olyan közösségi attitűd kialakítása, amely pl. katasztrófa helyzetben (árvíz, tűzvész stb.) képessé teszi az egyéneket a közösségi szolidaritás átélésére, a kooperációra, közös feladatok elvégzésére.

Lényeges rögzíteni, hogy a dokumentum a közügyekben való aktív részvétel fontos elemeként utal a *kreativitásra*, amely lényegében alkotó- és teremtőképességet jelent. Ez a képesség a szaktudomány szerint leginkább divergens gondolkodást feltételez, amely főként a gondolkodás könnyedségében (*fluencia*), rugalmasságában (*flexibilitás*) és eredetiségében (*originalitás*) nyilvánul meg. E képesség a gyakorlatban mindenképpen problémaérzékenységet, az új megoldások iránti nyitottságot és az össze nem illőnek tartott elemek, jelenségek originális összekapcsolását jelenti. E képességhez szorosan köthető az az elvárás, hogy önálló kritikai gondolkodás is szükséges a közügyekben való aktív részvételhez.

Fontos rögzíteni, hogy a fejlesztési területek, nevelési célok a megújított dokumentumban kiegészültek a „Nemzeti öntudat, hazafias nevelés” résszel is, amely többek között tartalmazza, hogy fontos a nemzeti, népi kultúra értékeinek, hagyományainak megőrzése, a jeles magyar történelmi személyiségek, tudósok, feltalálók és művészek munkásságának ismerete. Hitet tesz amellett, hogy a tanulóknak a képzés során gyakorolni kell az otthonhoz, lakóhelyhez, szülőföldhöz kötődő közösségi tevékenységeket azért is, hogy kialakuljon bennük a hazaszeretet érzése. Megjelenik a szövegben állampolgári kötelességként a „Magyarország védelme” előírás, amely a szövegalkotók szerint nem katonai tevékenységet jelent, hanem az egyéni hozzájárulást a közösséget fenyegető katasztrófák elhárításához (tűzvész, árvíz stb.). A '94-es alapelvekhez visszanyúlva amellett is hitet tesz, hogy a diákok magyarságtudatukat megőrizve kapcsolódjanak az európai civilizációs kultúrkörhöz.

Az új NAT-ban elfogadott szemléletnek a következményeként az állampolgári nevelésre való felkészítés hangsúlyosan megjelent a tanári képesítési követelményekben, amit a következő részlet is igazol: „A képzés célja [hogy a tanárok alkalmasak legyenek] a történelem és állampolgári ismeretek tantárgyak tanítására [hogy] integrálni tudják a szakterületi és pedagógiai-pszichológiai ismereteiket, alkalmasak [legyenek] a történelem és állampolgári ismeretek tanítási-tanulási folyamatának tervezésére, szervezésére és irányítására, a tanulók történelmi és állampolgári műveltségének, készségeinek és képességeinek kialakítására.” Továbbá a képzés során elsajátítandó kompetenciáknál megjelenik az alábbi: „A demokrácia értékeinek elfogadása, az aktív állampolgárság jelentőségének felismerése, elfogadása és a személyiségi és az emberi jogok tisztelete.”⁸

8 8/2013. (I. 30.) EMMI-rendelet

A kihívások

A több mint 200 éves múltra visszatekintő intézményes állampolgári nevelés tartalmi és módszerei mind időben, mind térben rendkívül nagy változatosságot mutatnak. De abban nincs különbség közöttük, hogy mindegyikük valamilyen állambölcseleti alpra épül (pl. alkotmányosság), és döntően igazolni igyekszik azon államforma (pl. demokrácia) előnyeit, amelynek képviselőjében megfogalmazza tanításait, továbbá olyan tartalmakat jelenítenek meg, amelyek az adott ország államszervezetét mutatják be a közügyek gyakorlása érdekében. Az oktatási programok – szinte a kezdetektől fogva – az ismeretek nyújtása mellett kivétel nélkül az adott társadalom értékrendjéből következő elvárt állampolgári attitűdre is koncentrálnak, így morális kérdéseket is érintenek. Ebből is adódóan az állampolgári nevelés leggyakoribb pedagógiai módszereit az ismeretforrások sokoldalú feldolgozása mellett kisebb vagy nagyobb mértékben a változatos képességfejlesztés és attitűdformálás határozza meg.

„Megállapíthatjuk, hogy az állampolgáriságra való nevelés a demokratikus társadalomban a felelősségek és jogok gyakorlásához szükséges tudás, képességek és attitűdök fejlesztése révén történik. A hazai és nemzetközi gyakorlatban a »polgári feladatokat« és társas kötelezettségeket általában tényszerűen oktatják, például egy olyan tantárgy, mint a történelem részeként. Mindemellett a jó állampolgár nevelése folyamatosan zajlik a »rejtett tananyagban«, a mindennapos, szinte tudattalan üzenetek révén, melyeket a tanulók magukba szívnek a tanáraikkal való kapcsolataikon, az osztálytermi oktatás szervezésén stb. keresztül. Különösen érdekes a nevelők és az iskolák szerepe a kooperatív és a konstruktív versengő viselkedés elsajátításában” (FÜLÖP, 2009: 46). Egy hazai kutatás megállapításai szerint „miközben a Nemzeti Alaptanterv (2003) javarészt az együttműködés ösztönzéséről beszélt, a tanárok inkább olyan »állampolgárokat« nevelnek, akik versengők, és nem annyira együttműködők. A tanárok szándékosan és spontán módon is jobban támogatják a versengést a gyakorlatban: többször alkalmaznak versengő problémamegoldást, mint kooperatívát; sokkal több interakciójuk van azokkal a diákokkal, akik növelni akarják saját versenyszellemüket; több időt töltenek a versengés különböző aspektusainak szabályozásával, mint a hatékony kooperáció oktatásával” (FÜLÖP, 2009: 56). Pedig egy épülő piacgazdaságban és demokráciában többségében olyan munkaerőre van szükség, amely alapvetően nem a versengésre, hanem az együttműködésre szocializálódott. E folyamat szakmai-pedagógiai támogatása még hosszú távú és mindennapi feladatot ad a pedagógiai gyakorlat számára.

Irodalomjegyzék

- A TANÁCS AJÁNLÁSA (2018. május 22.) az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról (EGT-vonatkozású szöveg) (2018/C 189/01) [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018H0604(01)&from=EN) [2018. december 8.]
- Berend T. Iván (1980): Műveltségelmélet és történelem. In: *Műveltség az ezredfordulón*. Kossuth Kiadó, Budapest.
- Bibó István (1986): Az európai társadalomfejlődés értelme. In: *Válogatott tanulmányok*. Harmadik kötet, 1971–1979. Magvető Kiadó, Budapest.
- Csapó Benő (2000): Az oktatás és a nevelés egysége a demokratikus gondolkodás fejlesztésében. *Új Pedagógiai Szemle*, 2000. február, 24–34.
- Eurydice (2012): *Citizenship Education in Europe*. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency.
- Eurydice (2017): *Citizenship Education at School in Europe 2017. Eurydice Report*. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency.
- Gönczöl Enikő (2001): Állampolgári ismeretek. In: Knausz Imre (szerk.): *Az évszámokon innen és túl. Megújuló történelemtanítás*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.

- Falus Katalin – Jakab György – Vajnai Viktória (2005): *Hogyan neveljük demokráciára?* Országos Közoktatási Intézet, Budapest.
- Falus Katalin – Jakab György (2006): Aktív állampolgárságra nevelés. In: Demeter Kinga (szerk.): *A Kompetencia*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest.
- Farkas Olga (2009) (szerk.): Demokratikus értékeket támogató képzőprogramok szervezése és megvalósítása. In: *Aktív és felelős. Állampolgárság – Demokrácia – Szabadság*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 13–27.
- Farkas Olga – Jancsák Csaba (szerk.) (2008): Állampolgári kompetenciák kutatása és fejlesztése. In: Döbör András (szerk.) (2008): *Útkeresés és továbbhaladás az aktív állampolgárságra képzés folyamatában*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, Budapest.
- Fülöp Márta (2009): Az együttműködő és versengő állampolgár nevelése. *Iskolakultúra*, 2009, 3–4. szám.
- Halász Gábor (2005): Demokráciára és aktív állampolgárságra nevelés a 21. században. *Új Pedagógiai Szemle*, 2005. július–augusztus.
- Jakab György (2001): Társadalomismeret – Társadalmi ismeretek. In: Knausz Imre (szerk.) (2001): *Az évszámokon innen és túl... Megújuló történelemtanítás*. Műszaki Könyvkiadó, Budapest.
- Katona András (2006): *A századelő történelemtanítása (1902–1920)*. Raabe Történelem – Tanári Kincsestár, 2006. szeptember.
- Kaposi József (2013): A tartalmi szabályozás hazai változásai. *Új Pedagógiai Szemle*, 2013, 63. évfolyam, 9–10., 14–37.
- Kaposi József (2015): Állampolgárságra, demokráciára nevelés. In: Kaposi József (2015): *Válogatott tanulmányok*. Szaktudás Kiadó Ház Zrt., Budapest, 135–152.
- Kinyó László: PhD-értekezés: Az állampolgári kompetencia egyes összetevőinek és a közösségi tevékenységformák jellemzőinek vizsgálata 7. és 11. évfolyamos tanulók körében.
- Körösényi András (2004): Kormányzati rendszerek. Idézi Gyurgyák János (szerk.) (2004): *Mi a politika? Bevezetés a politika világába*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Mátrai Zsuzsa (1999): In transit. Civic education in Hungary. In: Torney-Purta, J., Schwille, J. és Amadeo, J. (szerk.): *Civic education across countries – Twenty-four national case studies from the IEA Civic Education Project*. IEA, Amsterdam
- [Oktatásügyi Miniszterek informális találkozója. „Aktív Állampolgárságra Nevelés a 21. században” 2011. március 28–29.](#) Gödöllő. [2018. december 8.]
- Platón (1984): Állam. In: *Platón összes művei*. Európa Kiadó, Budapest.
- Reference framework of competences for democratic culture. Volume 1–3. Council of Europe, 2018.
- Volume 1 – Context, concepts and model:
<https://rm.coe.int/prems-008318-gbr-2508-reference-framework-of-competences-vol-1-8573-co/16807bc66c> [2018. december 8.]
- Volume 2 – Descriptors of competences for democratic culture
<https://rm.coe.int/prems-008418-gbr-2508-reference-framework-of-competences-vol-2-8573-co/16807bc66d> [2018. december 8.]
- Volume 3 – Guidance for implementation
<https://rm.coe.int/prems-008518-gbr-2508-reference-framework-of-competences-vol-3-8575-co/16807bc66e> [2018. december 8.]

- Romsics Ignác (2004): *A történetíró dilemmája*, előadás. Mindentudás egyeteme, Budapest. <http://www.mindentudas.hu/romsics/20040729romsics.html> [2009. május 12.]
- Stratégia 2009. A készítőbizottság tagjai: Falus Katalin, Galambos Rita, Kende Ágnes, Mihály Ottó, Setényi János, Szelényi Zsuzsa.
- Szebenyi Péter (1994): Az állampolgári ismeretek tanítása Magyarországon. *Budapesti Nevelő*.
- Szebenyi Péter (szerk.) (1996): Tájékoztatók a NAT műveltségi területekről. Ember és Társadalom. Korona Kiadó, Budapest, 9.
- Szent Ágoston (1987): *Vallomások (Confessiones)*. Ford. Városi István, Gondolat Kiadó, Budapest.
- Ted Huddleston – Don Rowe (2002): Állampolgárságra és demokráciára nevelés az angol iskolákban. *Új Pedagógiai Szemle*, 2002. március.
- Vágó Irén – Vass Vilmos (1996): Az oktatás tartalma. In: Halász Gábor – Lannert Judit (szerk.): *Jelentés a magyar közoktatásról 2006*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 197–278.

KÉSZSÉG- ÉS PROGRAMTÉRKÉP

Kiindulópont

A tematikus napok/témahetek célja döntően a NAT-ban meghatározott szemléletformálás, a témához kapcsolódó kiemelt nevelési-fejlesztési cél („Állampolgárságra, demokráciára nevelés), illetve az EU-s kulcskompetencia fejlesztésének („Szociális és állampolgári kapcsolatok”) gyakorlati megvalósítása. Vagyis a meghatározó célkitűzés az aktív állampolgársághoz, a demokratikus jogok gyakorlásához nélkülözhetetlen képességek, készségek fejlesztése, az ehhez kapcsolódó ismeretek feldolgozása, illetve végső soron a demokratikus attitűd kialakítása. Ebben az értelemben nevelésfilozófiailag leginkább a „Fenntarthatósági témahéthez” hasonló, de míg a mintaként említett tematikus hétnél érzékelhetően nagy(obb) hangsúlyt fektettek az ismeretek átadására, itt mindenképp érdemes lenne a megjelölt kompetenciák fejlesztésére, illetve a demokratikus attitűd gyakorlására helyezni a hangsúlyt.

A fenti gondolatmenetet az indokolja, hogy a demokráciához és állampolgári ismeretekhez kapcsolódó konkrét (tárgyi) ismeretek fokozatosan, főként a felső tagozattól, és ott is inkább a 7. évfolyamtól épülnek bele a tananyagba. Ahhoz azonban, hogy ezek a gyakorlatra nézve is hasznosak lehessenek, már a kezdetektől⁹ (az alsóbb évfolyamoktól, mi több, már kisgyermekkorától, akár az óvodai programokból kiindulva) el lehet/kell kezdeni az ehhez nélkülözhetetlen szemléletmód (beállítódás), illetve készségek kialakítását, képességek fejlesztését.

Ebből következően a különböző korcsoportok számára eltérő tartalmú/fókuszú tematikát kellene kidolgozni, ahol a tárgyi ismeretek döntően csak a 7. évfolyamtól kapnak mind határozottabb szerepet. Az 1–4. évfolyamnál példaként elsősorban a közösségi tevékenységekben és döntésekben való részvétel, az aktív közreműködés lehetne a meghatározó, így nem is feltétlenül szükséges számukra külön sajátos program kidolgozása, hanem a felsőbb éveseknek összeállított programoknál lehetne kapcsolódási pontokat keresni/biztosítani számukra. A 9–12. évfolyamnál viszont már konkrét társadalmi és állampolgári ismeretekhez, intézményrendszerhez kapcsolódó tematikára, feladatokra lehetne felépíteni a témahetet/tematikus napot.

Az első feladat tehát a szociális és állampolgári kompetencia fejlesztéséhez szükséges ismeretek, készségek és attitűdök implementációs elemeinek beazonosítása, pl. az életkorhoz és/vagy a kognitív, illetve affektív szférához való igazodásának meghatározása, hiszen ennek révén jelölhetők ki a program alapelemei.

Itt kell néhány szóban megemlíteni egy, a program által most nem tárgyalt, de a demokratikus nevelés érvényesülése és sikere szempontjából fontos tényezőt is. A diákoknak ugyanis elég nehéz úgy e témáról beszélni, ha ennek jelentőségét és a mindennapi életükben való megjelenését semmilyen formában nem érzékelik. Az oktatási rendszer szereplőinek, tehát maguknak az iskoláknak is át kell gondolniuk, miként jelenhetnek meg szélesebb formában a demokratikus működés elemei az iskolai hétköznapiakban. A demokratikus iskola fogalma és összetevői,¹⁰ valamint a demokratikus nevelés módszertana és eszközei egyre ismertebbek,¹¹ így ezeket is figyelembe véve érdemes megvizsgálni a legfontosabb iskolai dokumentumokat, így magát a pedagógiai programot, és módosító javaslatokat megfogalmazni ehhez kapcsolódóan.

Persze az iskolák ebben a témában sem maradnak magukra, hiszen több nemzetközi projekt is segíti a demokratikus elvek mind szélesebb körű beépítését. Ilyen például az Erasmus+ részeként működő „Student Voice – BRIDGE to Learning”¹² program, mely Magyarországon is ismert, és melynek célja, hogy a diákok ak-

9 A demokráciára és állampolgárságra nevelés kisgyermekkorai jelentőségét erősítik az Európa Tanács által létrehozott és támogatott, sokszor egymásra épülő programok is, mint például:

Compass: <http://www.eycb.coe.int/compass/en/contents.html> [2018. december 8.]

Compasito: <http://www.eycb.coe.int/compasito/> [2018. december 8.]

10 A legklasszikusabb példa az 1921-ben alapított és máig is működő angliai Summerhill. Az iskola egyik alapítója és az ott tetten érhető demokratikus működési elvek atyja Alexander Sutherland Neill, akit a későbbi demokratikus iskola és demokratikus oktatási mozgalmak is fontos hivatkozási pontként tartanak számon.

11 A demokratikus nevelés témájának egyik kiemelkedő európai képviselője a [European Democratic Education Community](http://www.european-democratic-education-community.org/), melynek magyarországi tagszervezete a [Demokratikus Nevelésért és Tanulásért Közhasznú Egyesület](http://www.demokratikus-nevelésert-es-tanulasert-közhasznú-egyesület.org/).

12 A *student voice* koncepcióról bővebben: Jeroen Bron – Norman Emerson – Lucia Kákonyi: Diverse student voice approaches across Europe. *European Journal of Education*. Volume 53, Issue 3, 310–324.

tívan részt vegyenek saját tanulási tevékenységük megtervezésében, ezzel lehetőséget teremtve számukra, hogy személyiségüknek és érdeklődésüknek megfelelően fejlődhessenek.

A Nemzeti alaptanterv által biztosított keret

A Nemzeti alaptanterv (továbbiakban NAT), a tartalmi szabályozás legmagasabb szintű dokumentuma, amely kormányrendeleti szinten rögzíti az oktatási intézményekben megjelenítendő pedagógiai irányokat, valamint a kötelezően elsajátítani szükséges tartalmakat. Épp ezért számunkra is meghatározó iránymutatást jelent, hogy a NAT miként kezeli a demokrácia és az állampolgári nevelés kérdését.

A demokrácia fogalma a NAT-ban

Az, hogy az alaptanterv hol és hogyan használja a demokrácia, valamint a demokráciához kapcsolható szavakat, fogalmakat, megmutatja, mennyire szűken vagy tágan értelmezi annak szerepét, mely területeire koncentrálnak elsősorban. A lentiekben ezt igyekeztünk összegyűjteni:

1. Fejlesztési területek – nevelés célok: „Állampolgárságra, demokráciára nevelés”

Külön elemként jelenik meg az „Állampolgárságra, demokráciára nevelés”, mely elvileg fontos célként definiálja a választott terület fejlesztését. A szöveg viszont kicsit ellentmondásos – mintha két koncepció, az aktív állampolgárság és a passzív jogkövető állampolgár képe keveredne. Ez persze magyarázható a NAT bevezetőjének születési körülményeivel, de okoz némi problémát. Ettől függetlenül azért kiolvasható pár kiemelt terület, így a részvétel, az alapvető emberi jogok tisztelete, az állampolgári jogok és kötelezettségek ismerete, a kritikai gondolkodás és vitakultúra fejlesztése.

2. Kulcskompetenciaként: „Szociális és állampolgári kompetencia”

Ez az úgynevezett uniós kulcskompetenciák egyike, így a szöveg nem tartalmaz olyan ellentmondást, mint amilyent a fejlesztési területeknél láttunk. A szöveg elég hosszú és részletes, de talán a következő gondolatok a legmeghatározóbbak: aktív részvétel (pl. a közügyekben), alapfogalmak (demokrácia, állampolgárság, állampolgári jogok) ismerete, együttműködés a helyi és tágabb közösségeket érintő problémák megoldásában, a szolidaritás jelentőségének felismerése, az emberi jogok tisztelete, felelősségtudat, elkötelezettség a demokrácia értékei iránt, a jogok és kötelezettségek elfogadása.

3. A demokrácia és a kapcsolódó szavak megjelenése a dokumentumban

Ez a módszer jó lehetőséget biztosított arra, hogy kiderüljön, az általánosságokon kívül mely konkrét területekre érdemes odafigyelni. A demokrácia vagy demokratikus megjelölés példaként összesen 20 alkalommal jelenik meg a lenti bontásban (a megjelenés sorrendjében):

- Az „Állampolgárságra, demokráciára nevelés” fejlesztési területe, nevelési célja (1 + 1 db)
- A „Médiatudatosságra nevelés” fejlesztési területe, nevelési célja (1 db)
- A „Szociális és állampolgári kompetencia” szövege (5 db)
- A műveltségi területek anyagai:
 - „Ember és társadalom” – 3 db a bevezetőben, 4 db a „Történelem” ismétlődő és hosszmet-szeti témái között, 1 db téma az „Erkölcstan” anyagában, 1 db említés a „Társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek” anyagában;
 - a „Művészetek” műveltségi terület „Mozgókép és médiaismeret” bevezetőjében és egy 9–12. évfolyamos témájában (2 db);
 - az „Informatika” műveltségi terület nyilvánosságra vonatkozó alapvetésében (1 db).

A fentiek jelentősége, hogy megmutatják, a történelem és állampolgári ismeretek mellett a médiaismeret, valamint az informatika is ad kapcsolódási területeket (előbbi a felelős médiafogyasztás és a kritikai gondolkodás, a második pedig ezzel összefüggésben a digitális eszközök és a média felhasználása témájában).

4. Kapcsolódó szavak

A demokráciához kapcsolódó néhány további szót is érdemes volt megvizsgálni, mint például:

- **részvétel:** a keresett értelmezési keretben azonos helyeken jelenik meg, mint ahogy azt fenn láttuk, de behoz olyan területeket, mint a környezettudatosság, a közösség és a felelősség;
- **állampolgár/ság:** szintén azonos pontokon, valamint a már említett környezetvédelemhez kapcsolódó helyeken jelenik meg;
- **szavazás:** csak a „Szociális és állampolgári kompetencia” szövegében van megemlítve.

Ebből látható, hogy a felelősség témakörén keresztül egy további téma, a környezettudatosság és környezetvédelem is hozzákapcsolható ehhez a területhez.

A fenti kiemelések jelzik, hogy a demokrácia és az állampolgári nevelés témája – a fogalmak szintjén legalábbis mindenképp – több műveltségterületen is megjelenik, így a kapcsolódó programoknak is érdemes és fontos figyelembe venniük ezen területek összekapcsolásának és együttműködésének lehetőségeit.

Ha ennek szükségességét elfogadjuk, akkor egyben azt is kijelenthetjük, hogy bármilyen ebben a témában fejlesztett program sikere múlik azon, a tantestületek tagjai mennyire tudnak együttműködni egymással. Ez kulcsponjtja a későbbiekben bemutatott mintaprogramoknak is – főként, hogy azok megvalósítását egy ember nem tudja elvégezni.

A demokrácia témájához kapcsolódó tartalmak

Egy tartalmi szabályozó esetén elvárható, hogy a fentiekben már látott módon kiemelten kezelt területhez tartalmakat is kapcsoljon. Ez azonban nem igazán érvényesül a dokumentumban – legalábbis direkt módon semmiképp. Kivétel ez alól a „Társadalmi, állampolgári és gazdasági ismeretek” közműveltségi tartalma, amely 5–8. és 9–12. évfolyamra fogalmaz meg néhány témát:

5–8. évfolyam

1. Társadalmi szabályok

- 1.1. Szokás, hagyomány, erkölcs, jog
- 1.2. Az emberi alapjogok, esélyegyenlőség
- 1.3. A gyermekek jogai, diákjogok
- 1.4. Hivatalos ügyeink (ügyintézés)

2. Állampolgári alapismeretek

- 2.1. Államformák, politikai rendszerek
- 2.2. Demokratikus alapelvek
- 2.3. Magyarország politikai intézményei
- 2.4. A média és a nyilvánosság szerepe
- 2.5. Állampolgári jogok és kötelességek

9–12. évfolyam

1. Társadalomismeret

- 1.1. Családformák a mai világban
- 1.2. Kortárs csoport és ifjúsági szubkultúrák
- 1.3. A helyi társadalom, civil társadalom, önkéntesség
- 1.4. Hátrányos társadalmi helyzetek, társadalmi felelősségvállalás és szolidaritás

2. Állampolgár vagyok

- 2.1. Jogok és kötelességek Magyarországon
- 2.2. Jogok és kötelességek az Európai Unióban
- 2.3. A politikai intézményrendszer és a választási rendszer
- 2.4. Nemzet, nemzetiség, többség és kisebbség

A fent idézett tartalmak elég általánosan, elnagyolva vannak megfogalmazva, ami a kapcsolódó tematikus napok és témahetek szempontjából szerencsésnek mondható. Így szélesebb lehetőséget biztosítanak ugyanis a pedagógusok és az iskolák számára, hogy a lehető legjobban a helyi sajátosságokhoz igazíthassák a kapcsolódó programokat.

Az, hogy a közműveltségi tartalmakban csak ennyi konkrét elem jelenik meg, azt is jelenti, hogy a demokratikus értékek erősítése nagyban támaszkodik a helyi közösségek és tantestületek elkötelezettségére és kreativitására. Ez lehetővé teszi, hogy a központi tantervekben meg nem jelenített helyeken is szerepet kapjon ez a téma. Amennyiben a pedagógiai program felülvizsgálatánál a már jelzett módon valóban fontos szerepet kap a demokratikus nevelés területe, akkor ugyanúgy találkozhatunk a kapcsolódó elvekkel a testnevelés során, mint egy történelem- vagy művészeti órán.

Alapkonceptió

A demokráciára és tudatos állampolgárságra nevelés tematikus napjának/témahetének legfontosabb feladata – a korábban írtaknak megfelelően – a szemléletformálás, valamint egy olyan attitűd kialakítása és megerősítése, ami az iskolán kívüli életben és a felnőttek világában is segít majd eligazodni, és ami fontosabb, érvényesülni.

E cél elérése érdekében viszont az átadandó ismeretek, illetve a képességfejlesztés aránya jelen program esetén erősen az utóbbi felé kell, hogy eltolódjon. A megvalósítás során pedig olyan módszertant és eszközöket kell alkalmazni, amelyek a gyakorlatban képesek bemutatni/igazolni az együttműködés, a felelősség és az aktív részvétel, valamint a kritikai hozzáállás jelentőségét, egyben valós megoldási sémákat, módszereket adva a diákok kezébe a problémák/kérdések feloldására a családban, a kortárs csoportban, az iskolában, a helyi közösségben, valamint a közigazgatás különböző szintjein is.

A programnak védett/biztonságos környezetben kell bemutatnia a demokrácia és a tudatos állampolgárság különböző szintjeinek és elemeinek működését – mindezt pedig úgy, hogy a lehető legjobban vonja be a diákokat (akár még a feladatok szabályainak formálásába is), de emellett kellően felismerhető legyenek azok a külvilágban megjelenő problémák, melyekre az adott tematikus nap reflektál.

Meg kell teremteni azt az inspiráló közeget, amely lehetővé teszi, hogy mindenkit be tudjunk vonni a feladatok végrehajtásába, meg kell találnunk a megfelelő motiváló eszközöket, és ha szükséges, érzelmekkel teli szituációkat kell teremtenünk a csoportban, hogy az élmények minél erősebbek és tartósabbak legyenek. Ehhez persze a cselekvést ösztönző és arra épülő, egymással szorosan összekapcsolódó feladatokra kell felépülnie a tematikus napnak/tematikusan hétnek.

A programnak nem kimondott célja, hogy ebből a védett közegből kivigye a diákokat, de fontos, hogy megteremtse a lehetőséget a valós helyzetek megvizsgálására, valamint az iskolából kilépve helyi és más kezdeményezésekhez való csatlakozáshoz. Erre lehetőséget adhat egy olyan partnerhálózat kiépítése, amely képes fogadni a diákokat, és bemutatni saját tevékenységét, melyben később akár a diákok is önként és aktívan részt vehetnek.

Jó lehetőség erre az Iskolai Közösségi Szolgálat programjához létrehozott infrastruktúra és kapcsolatrendszer, ahol az iskolák már tapasztaltabb, a diákok fogadására alkalmas szervezetekkel találkozhatnak.

Kompetenciafejlesztés

A NAT kiemelten foglalkozik az úgynevezett kulcskompetenciákkal, melyek jelentőségét a következőképp fogalmazza meg: „...kulcskompetenciákon azokat az ismereteket, készségeket és az ezek alapját alkotó képességeket és attitűdöket értjük, amelyek birtokában az Európai Unió polgárai egyrészt gyorsan alkalmazkodhatnak a modern világ felgyorsult változásaihoz, másrészt a változások irányát és tartalmát cselekvően befolyásolhatják”.

Jelen tematikus hét/tematikus nap esetén is ez, vagyis a kompetencia, illetve a kompetenciafejlesztés az a terület, amelyre alapozni lehet, és amellyel meg lehet határozni azokat az irányokat, amelyre a fejlesztés épülhet.

A tartalmi szabályozás alapidokumentumának kulcskompetencia-listájában megjelenik a „Szociális és állampolgári kompetencia” fejlesztése, amely az „Állampolgárságra, demokráciára nevelés” fejlesztési feladatának igencsak általános (és itt-ott ellentmondásos) megfogalmazásával szemben már sokkal konkrétabb és határozottabb feladatokat jelöl meg. Ám még ez sem elég részletes, így mindenképp szükséges, hogy konkrétabban meghatározzuk, mely kompetenciaterületek fejlesztése támogatja a leginkább a demokráciára és a tudatos állampolgárságra nevelés legfontosabb feladatainak megvalósulását, céljainak elérését.

Ebben szerencsére segítséget nyújt az Európai Unió egyik háttérintézményének, az Eurydicének a *Citizenship Education at School in Europe 2017* címen 2017 novemberében megjelent kiadványa. Itt a vizsgálatban részt vevő országok (köztük Magyarország) pedagógiai alapidokumentumait/curriculumait elemezve az alábbi kompetenciaterületeket és elemeket határozták meg:¹³

Hatékony és konstruktív együttműködés	Kritikai gondolkodás	Társadalmi felelősség	Demokratikus eljárások
<ul style="list-style-type: none"> önbizalom felelősség autonóm gondolkodás (önálló kezdeményezőkézség) a különböző meggyőződések elfogadása és tisztelete kooperáció konfliktuskezelés empátia öntudat kommunikáció és odafigyelés érzelmi tudatosság flexibilitás és/vagy adaptív készség interkulturális készségek 	<ul style="list-style-type: none"> többnézőpontúság érvelési és elemzési készségek információk értelmezése források kezelése (felkutatás és használat) médiaismeret kreativitás (körültekintő) ítéletalkotás a jelen folyamatainak megértése kérdésfeltevés 	<ul style="list-style-type: none"> a jog tisztelete szolidaritás az embertárs tisztelete az emberi jogok tisztelete a valamihez tartozás érzése fenntartható fejlődés környezetvédelem a kulturális hagyományok védelme más kultúrák ismerete és tisztelete más vallások ismerete és tisztelete diszkrimináció-ellenesség 	<ul style="list-style-type: none"> a demokrácia (és a demokrácia alapelveinek) tisztelete a politikai intézményrendszer ismerete a politikai folyamatok ismerete a nemzetközi szervezetek, szerződések és nyilatkozatok ismerete politikai szereplőkkel való kapcsolat az alapvető politikai és társadalmi berendezkedés ismerete a szabályok tisztelete részvétel a civil társadalommal kapcsolatos ismeretek, és részvétel ennek az életében, folyamataiban

13 Citizenship Education at School in Europe 2017. Eurydice Report. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2017, 48.

A kompetenciaterületek megfogalmazása nem független a korábbi kutatásoktól. A dokumentum összefoglalójában utal arra, hogy a megadott négy terület közvetlenül kapcsolódik az átadandó tudás, a fejlesztendő készségek, valamint a megerősítendő attitűdök és értékek négyeséhez. Egy külön jegyzet ki is emeli, hogy a négy területet (és azok részelemeit) mely dokumentumok és korábbi kutatások figyelembevételével határozták meg.¹⁴ Ezek sorban:

- az Európai Parlament és a Tanács 2006-os ajánlása az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról (kiemelten a „Szociális és állampolgári kompetencia” területére vonatkozó írás);
- az Európai Unió Tanácsának *A demokratikus kultúra kompetenciájának keretrendszere* című 2016-os projektje;
- valamint a Ten Dam vezetésével készült, az állampolgársági kompetenciákkal foglalkozó szakirodalmi áttekintő (2010)¹⁵ és ezen kompetenciák empirikus vizsgálata (2011).¹⁶

A megvalósítás során erre a négy kompetenciaterületre (és azok összetevőire) érdemes felépíteni a teljes rendszert úgy, hogy a megfelelő módszereket rendeljük hozzájuk. Ezeknek a módszereknek, valamint ezek megfelelő keverékének persze meg kell felelniük az alapvetéseknél megfogalmazottaknak. A lehetséges módszereket a lenti táblázat összegzi:

Kompetenciaterület	Kiemelt módszerek
Hatékony és konstruktív együttműködés	<ul style="list-style-type: none"> • kooperációra, együttműködésre épülő feladatok, csoportos tevékenységek
Kritikai gondolkodás	<ul style="list-style-type: none"> • megfigyelésen alapuló elemzői, az információ feldolgozását és értelmezését segítő egyéni, kiscsoportos és a közösség egészét érintő feladatok • a nyilvános véleményalkotást, érvelési technikát fejlesztő feladatok
Társadalmi felelősség	<ul style="list-style-type: none"> • dramatizálás/eljátszás és erre épülő feladatok • alapvető információk megismerése és feldolgozása – csoportos/kooperatív módszerek segítségével • a helyi és országos problémák megismerése (akár első kézből) • iskolán kívüli foglalkozás partnerszervezeteknél vagy részvétel a programjaikban
Demokratikus eljárások	<ul style="list-style-type: none"> • dramatizálás/eljátszás és erre épülő feladatok • alapvető információk megismerése és feldolgozása – csoportos/kooperatív módszerek segítségével • helyi és országos intézményrendszerek megismerése (lehetőség szerint első kézből) • iskolán kívüli foglalkozás – tanulmányi célú kirándulás (intézmények és működésük megismerése)

A táblázatból is látszik, hogy a koncepció szerint kiemelt szerepet kap a dramatizálás/eljátszás, valamint a különböző kooperatív módszerek. Ez azt a meggyőződést követi, mely szerint az állampolgárságra és a demokráciára nevelés legfontosabb része maga az aktív részvétel és a lezajló folyamatok (legyen az döntéshozatal, szavazás, érdekegyeztetés stb.) belülről – működés közben való – mind jobb megismerése.

14 *Citizenship Education at School in Europe 2017*. Eurydice Report. Education, Audiovisual and Culture Executive Agency, 2017, 9.

15 Dam, G. et al. (2010): *Burgerschapscompetenties: de ontwikkeling van een meetinstrument* [Citizenship competences: the development of a measurement instrument]. *Pedagogische Studiën*, 87, 313–333.

16 Ten Dam, G. et al. (2011): *Measuring young people's citizenship competences*. *European Journal of Education*, 46 (3), 354–372.

Az átélhetőség mellett a folyamatos együttműködés (vagy annak kényszere) olyan szociális készségeket is fejleszt/erősít, mint az empátia, az eltérő álláspontok megértése és elfogadása, a felelősség tudatosítása és a felelősségvállalás jelentőségének megerősítése, a sokszínűség értékékként való elfogadása stb., melyek nélkülözhetetlenek egy egészséges társadalom és demokrácia életében.

A tartalmakat tehát elsősorban a feladatokon keresztül, a „játék” során vagy annak részeként adják át.

A megjelölt négy nagyobb kompetenciaterületből – már csak a hozzájuk rendelt módszerek jellegéből adódóan is – legalább három csoportot alkothatunk:

- **Hatékony és konstruktív együttműködés:** Olyan alapkompétencia-rész, amely általánosan érvényesül a program során, hiszen szinte minden eszköz fejleszti a kapcsolódó készségeket és képességeket. Megalapozását már az iskolába lépés szintjén el kell kezdeni. (Ez persze a modern pedagógiai módszerek segítségével meg is történik.)
- **Kritikai gondolkodás:** Speciális, a program feladataiban mindig kiemelten megjelenítendő, talán a legfontosabb, de mégsem a játékok legalapvetőbb építőelemeit adó terület.
- **Társadalmi felelősség/Demokratikus eljárások:** A feladatok alapjait adó területek, melyek egyben az átadandó ismeretek döntő hányadát is tartalmazzák. Ezek adják a vázát, melyen belül a kritikai gondolkodás képességét (is) erősíteni tudjuk majd.

A négy megadott kompetenciaterület fenti csoportosításából következően az is megadható, hogy mely korosztályoknál melyik lehet a leghangsúlyosabb. Ezt az alábbi táblázat mutatja:

Kompetenciaterület	1–4. évf.	5–6. évf.	7–8. évf.	9–10. évf.	10–11. évf.
Hatékony és konstruktív együttműködés	X				
Kritikai gondolkodás			X	X	X
Társadalmi felelősség		X	X		
Demokratikus eljárások				X	X

Tartalmi elemek a kompetenciafejlesztés mögött

Ahogy jeleztük, az 1–4. évfolyam esetén nem feltétlenül szükséges külön programot készíteni. Ezeken az évfolyamokon tanulók számára az is elegendő lehet, ha az 5–6. és esetleg a 7–8. évfolyam számára készülő programok bizonyos pontjaiba aktívan bevonják őket. Az „én és a csoport”, a „közösség” és a „szabályok” témái köré azonban már számukra is fel lehet építeni önálló programot.

Az 5–6. évfolyam esetében a terep elsősorban a saját közösségen belül is tetten érhető, főként a társadalmi felelősség kérdéskörébe tartozó ügyek kapcsán, melyek lehetnek a közösség tagjait vagy környezetét érintők (előbbire példa a kötelezettségek és jogok kérdése, a generációk közötti együttműködés vagy az akadálymentesség jelentősége, az utóbbira a környezet, illetve a környezetvédelem kérdései).

A 7–8. évfolyamnál van lehetőség először klasszikus, történelmi és állampolgári ismeretekhez is kapcsolódó elemek beépítésére, valamint a körülöttük lévő intézményhálózat jobb megismerésére. Itt már az ismeretek kilépnek a saját közegből, és az önkormányzati és állami intézmények feladataiba és működésébe is betekintést nyújthatnak.

A 9–12. évfolyam már a legtágabb ismereteket célozza. A többségükben az általános iskola 8. évfolyamát lezárt diákok már tanterv szerűen is megismerkedtek néhány fontos intézménnyel, melyek működésére, illetve működési elvére felépíthető a kapcsolódó program.

Az átfogható témák sora a diákok iskolai előrehaladása során ebben a rendszerben nem cserélődik, hanem folyamatosan bővül, és egyre összetettebbé válik. Ez azt is jelenti, hogy bizonyos esetekben egy 11. évfolyamos is foglalkozhat hasonló témával, mint egy 5. évfolyamos, de annak összetettebb formájában.

A tematikus hét/nap felépítése – programtérkép

Moduláris szerkezet

A program keretében önállóan (is) értelmezhető tematikus napokat dolgoznak ki, melyek azonban közvetlenül vagy az ajánlott projektfeladatokon keresztül összekapcsolhatók. Ennek köszönhetően az önálló tematikus napok komplex tematikus hétté vagy a tanévben szétosztva, több egymást erősítő programsorrá is összeállíthatók.

Az utóbbi lehetőség mögött meghúzódó gondolat: az iskolarendszerben – ahogy azt a kiindulópontnál már jeleztük – a diákok ritkábban találkoznak a tematikus napokon megismert demokratikus normákkal és gyakorlatokkal. Ez egyrészt nehezzé teszi, hogy rendszeresen gyakorolhassák az átadott tudást, másrészt szembe kerülnek azzal a dilemmával, hogy vajon a megszerzett ismeretek mennyire hasznosak a mindennapjaikban. A vissza-visszatérő program, valamint a hozzá kapcsolódó egyéb feladatok, programok képesek lehetnek szélesebb keretet biztosítani ehhez.

Az így létrejövő moduláris rendszer továbbá szélesebb lehetőséget ad az iskolák számára is, hogy úgy állítsák össze saját programjukat, ahogy az számukra a legmegfelelőbb, és ahogy azt a lehetőségeik engedik.

Témalebontás

Ahogy az látható, a téma lebontásánál nem korcsoportokat, hanem konkrét évfolyamokat adtunk meg. Ezek az évfolyamok azonban inkább csak egy (alsó) határt jelölnek, vagyis nem zárják ki a többi, fel nem sorolt évfolyam programokban való részvételének lehetőségét.

Kor/évfolyam	10 évesek/ 4. év-folyam	12 évesek/ 6. év-folyam	14 évesek/ 8. év-folyam	16 évesek/ 10. évfolyam
Közeg	osztály	iskola és szűkebb környezet	iskola és tágabb környezet	társadalmi környezet
Kiemelt kompetenciaterületek	együtműködés	társadalmi jelelősség, kritikai gondolkodás	demokratikus eljárások, kritikai gondolkodás	demokratikus eljárások, kritikai gondolkodás
Kulcsszavak	egyén/csoport/ szabályok	egyén/környezet/ részvétel	egyén/társadalom/ demokrácia	egyén/világ/demokratikus intézmények
Témák (felosztási javaslatokkal)	1. Én és a többiek – ami megkülönböztet – ami összeköt – jogaim – kötelességem – felelősségem	1. Én és a környezetem – helyem, szerepem – család – gyerekközösségek, barátok – iskola – település	1. Én és a társadalom – helyem, szerepem – azonosságok – különbözőségek – társadalmi szolidaritás – felelősségem	1. Én és a világ – helyem, szerepem – Magyarország – Európa – a világ – felelősségem
	(Kapcs.: Kik vagyunk mi? [1.])	(Kapcs.: Közösségeim és élőhelyem)	(Kapcs.: A mi világunk)	(Kapcs.: A mi földünk, a mi jövőnk)
	2. A csoport (az osztály) – miért csoport (k) – egyenlőség (k) – különbözőség (k) – a csoport működése – a szabályok jelentősége	2. A közösség működése – jogok és kötelességek – jogos és/vagy igazságos – a problémamegoldás lehetőségei – demokratikus elvek – a demokratikus elvek érvényesülése az iskolákban	2. Emberi jogok – szabadság – egyenlőség – különbözőség – felelősség – korlátok lebontása	2. A demokrácia intézményei – demokrácia és más társadalmi berendezkedések – a demokratikus intézményrendszer – választás – fékek és ellensúlyok – demokrácia az iskolában
	(Kapcs.: Kik vagyunk mi? [2.])	(Kapcs.: Osztályszabályzat)	(Kapcs.: Alapvető jogaink)	(Kapcs.: Demokráciánk)

Kor/évfolyam	10 évesek/ 4. év-folyam	12 évesek/ 6. év-folyam	14 évesek/ 8. év-folyam	16 évesek/ 10. évfolyam
Témák (felosztási javaslatokkal)	3. Szabályok és jogok – a szabályok jelentősége (k) – az osztályra és egyénekre vonatkozó iskolai jogok és kötelességek – a szabályok születése és érvényesítése – hozzunk szabályokat! – hozzunk rendelkezéseket a szabályok betartására!	3. Részvétel és felelősségvállalás – a részvétel fontossága – részvétel a problémák feltárásában – részvétel a döntéshozásban – részvétel a végrehajtásban – a felelősség és megjelenése a közösségben	3. Demokratikus gyakorlatok – alapelvek – az alapelveket biztosító szabályok – demokratikus intézmények – részvétel	3. Közösségépítés politikai szervezetek – civil szervezetek – helyi szervezetek és helyi problémák – részvétel a helyi megoldásban – kommunikációs formák
	(Kapcs.: Szabályaink)	(Kapcs.: Az én közösségem az én felelősségem)	(Kapcs.: Az én iskolám)	(Kapcs.: Felelősségünk tudatában)
	4. Szokások, hagyományok – hagyományok és szokások – helyi sajátosságok – részvétel (az iskola korábbi programjaira építve, lehetőleg osztálytermen kívül)	4. Helyi problémák, helyi megoldások – problémák a környezetünkben – problémamegoldás a gyakorlatban – szervezetek, amelyek a problémákat kezelik (az iskola korábbi programjaira és kapcsolataira építve, lehetőleg osztálytermen kívül)	4. Vélemény és nyilvánosság – nézőpontok, értelmezések – véleményszabadság és korlátozás – a média szerepe (szerkesztési szabályok és alapelvek) – az online tér – befolyásolás	4/A Bekapcsolódás a helyi közösségi életbe – a helyi közösség képviselőinek megismerése – részvétel a helyi közösség meghatározó programjaiban, a megismert civil, szociális és kulturális intézmények munkájában (az iskola korábbi programjaira és kapcsolataira építve, lehetőleg osztálytermen kívül) 4/B Együttműködés és konfliktuskezelés – vélemények megfogalmazása – az eltérő vélemények ütköztetése (vita, meggyőzés) – konfliktuskezelési módszerek

Az elkészült mintaprogramok a 6. évfolyamnál megfogalmazott témákra készültek el. Ennek alapvetően két oka van:

- Egyrészt jól érzékeltethető velük a moduláris szerkezet – hiszen ezeket egymásra épülő tematikus napokként is meg lehet valósítani a témátárban javasolt „Kapcsoló feladatok” segítségével.
- Másrészt ez az évfolyam épp egy határponton helyezkedik el – valahol az alapozó időszak végénél.

Fontos itt ismét megjegyezni, hogy a 6. évfolyam nem egy kitüntetett pont, hanem a megvalósítás javasolt alsó szintje, melytől felfelé bármilyen formában, lefelé viszont alaposan mérlegelve és a programot átdolgozva el lehet térni.

Tartalomtár (javaslat)

4. évfolyam	
ÉN ÉS A TÖBBIEK	A téma rövid megfogalmazása
– ami megkülönböztet	Miért vagyok egyedi – ki vagyok én, hogy írom le magam, mi az, ami jellemez (ami érdekel, amit szeretek, amit csinállok)?
– ami összeköt	Miért nem vagyok egyedül – mi az, ami közös bennünk, milyen kérdésekkel foglalkozunk, mi az, ami mindannyiunkra jellemző?
– jogaim	Mik is azok a jogok, és milyen jogaim vannak (a családban és az iskolában)? – A gyermekjogok és diákjogok.
– kötelességem	Mi is az a kötelesség, és milyen kötelességeim vannak (a családban és az iskolában)?
– felelősségem	Mitől több a felelősség: a jogoktól és a kötelezettségektől – milyen felelősségem van?
„Kapcsoló” feladat	Kik vagyunk mi – tablók készítése a diákokról és az osztályról, pl. – Kit mik érdekelnek? (előre megadott kategóriák szimbólumaival) – Honnan jöttünk? (térkép)
A CSOPORT (AZ OSZTÁLY)	A téma rövid megfogalmazása
– miért csoport?	Az együttműködés jelentősége, kényszere
– különbözőség	Miért nem baj, ha nem mindenki ugyanolyan – hogyan lehet ezt értéként felfogni? (A legfontosabb különbségek és a bennük rejlő lehetőségek kihasználása.)
– egyenlőség	A különbözőség ellenére miért fontosak az egyenlő jogok, hol engedhető meg a kivételezés?
– a csoport működése	A csoport működésének leírása (szerepek, feladatok): Hogyan épülnek fel a szabályok?
– a szabályok jelentősége	Segít, vagy megnehezíti az életet a sok szabály – miért fontos a csoportban a szabály?
„Kapcsoló” feladat	Kik vagyunk mi – tablók készítése a diákokról és az osztályról, pl. – Mi jellemzi az osztályt általánosságban? (vicces kategóriákkal: hány testvérünk van, mennyit utazunk egy nap? stb.) – jogok-kötelességek. (tabló)
SZABÁLYOK ÉS JOGOK	A téma rövid megfogalmazása
– a szabályok jelentősége	Milyen szabályokkal találkozol otthon, a környezetben és az iskolában (pl. család, közlekedés, iskola, játék stb.), és mi ezek jelentősége?
– az osztályra és egyénekre vonatkozó iskolai jogok és kötelességek	Az iskolaszabályzat megismerése és jobb megértése.
– a szabályok születése és érvényesítése	Ismerjük meg a szabályok születését és betartatásuk intézményeit (az iskolában és országos szinten)!
– hozzunk szabályokat!	Hozzuk létre az osztály legfontosabb belső szabályait!
– biztosítsuk a szabályok betartását!	Hozzuk létre az osztály legfontosabb belső szabályait biztosító intézményeket!
„Kapcsoló” feladat	Szabályaink – tablóképzés: – az osztály szabályait bemutató tabló – akár képekkel.
SZOKÁSOK, HAGYOMÁNYOK (az iskola helyi hagyományokkal foglalkozó programjaira építve)	A téma rövid megfogalmazása
– hagyományok és szokások	Mik a szokások és a hagyományok, és mi különbözteti meg őket a szabályoktól?
– helyi sajátosságok	Helyi hagyományok feltárása, bemutatása.
– részvétel	Részvétel a helyi hagyományok őrzésében és megvalósításában.

6. évfolyam	
ÉN ÉS A KÖRNYEZETEM	A téma rövid megfogalmazása
– helyem, szerepem	Milyen közösségek vesznek körül, ezekhez hogyan kapcsolódik a diák, mi a szerepe és a feladata? Ezek a közösségek hogyan kapcsolódnak egymáshoz? Mi jellemez egy közösséget?
– család	Hogy működik a család, milyen szerepek és feladatok jelennek meg a családban?
– gyerekközösségek, barátok	Hol és hogyan találkoznak egymással, miért fontos a közös játék, mire jó egy csapat? (kieg.: sport)
– iskola	Hogy működik az iskola, milyen szerepek és feladatok jelennek meg az iskolában?
– település	Hol élünk – hol és milyen szolgáltatásokat veszünk igénybe vásárlás, egészségügy, közlekedés stb.), mi van közel és mi van távol?
„Kapcsoló” feladat	Közösségeim és élőhelyem: egyéni és csoportos feladatok – lehetséges tabló/otthoni munkák készítése: <ul style="list-style-type: none"> – családfa készítése és bemutatása; – Hol élünk? – közös térkép készítése az osztályról (iskola és otthon, bolt, rendelőintézet); – Hol élünk? – kedvenc helyek bemutatása.
A KÖZÖSSÉG MŰKÖDÉSE	A téma rövid megfogalmazása
– jogok és kötelességek	Miért van szükség szabályokra, és miért kell azokat figyelembe venni?
– jogos és/vagy igazságos	Van-e különbség a jog/jogosság és az igazság/igazságosság között? Mit lehet tenni az igazságosság érdekében?
– a problémamegoldás lehetőségei	Miként lehet egy problémának több megoldása – van-e rossz és jó megoldás?
– demokratikus elvek	Mik azok a demokratikus elvek, hogyan érvényesülhetnek a közösségben? Hol nem érvényesülnek ezek az elvek?
– a demokratikus elvek érvényesülése az iskolákban	Hol érhetők tetten az iskolában ezek az elvek? Demokratikus elvek az osztályteremben.
„Kapcsoló” feladat	Osztályszabályzat – tabló készítése: <ul style="list-style-type: none"> – alapelvek; – jogok; – kötelezettségek és szankciók; – tisztségek (feladatuk rögzítése, megválasztásuk).
RÉSZVÉTEL ÉS FELELŐSSÉGVÁLLALÁS	A téma rövid megfogalmazása
– a részvétel fontossága	A részvétel, illetve annak hiánya. Milyen következményekkel jár a részvétel hiánya, és hogy függ össze ezzel a felelősség kérdése?
– részvétel a problémák feltárásában	Hogyan vehetünk részt a probléma feltárásában? Mik a részvétel szintjei? – problémamegjelölés / az ideális állapot felvázolása / cselekvési terv készítése
– részvétel a döntéshozásban	Miként születik egy döntés? Hogyan lehet az opciókat összemérni? Milyen szerepe van a vitának?
– részvétel a végrehajtásban	Milyen lehetőségek vannak a megvalósításban és a született értékek megőrzésében?
– a felelősség és megjelenése a közösségben	A részvétel jog/lehetőség, de a vele való élés felelősség kérdése is. Mi a különbség a felelősség tekintetében azok között, akik részt vesznek vagy éppen nem vesznek részt valamiben?
„Kapcsoló” feladat	Az én közösségem az én felelősségem – tabló készítése / előadások meghallgatása: <ul style="list-style-type: none"> – egy probléma és megoldási lehetőségei.

6. évfolyam	
HELYI PROBLÉMÁK, HELYI TÁRSADALOM (az iskola korábbi programjaira és kapcsolataira építve, lehetőleg osztálytermen kívül)	A téma rövid megfogalmazása
– problémák a környezetünkben	Milyen olyan problémák, kérdések merülnek fel a közvetlen környezetünkben, melyek megoldására konkrét válaszokat tudunk adni?
– problémamegoldás a gyakorlatban	A diákok bevonása a kiválasztott probléma megoldásába.
– szervezetek, amelyek a problémákat kezelik	Hogy néz ki a részvétel a valóságban helyi szervezeteken keresztül?

8. évfolyam	
ÉN ÉS A KÖRNYEZETEM	A téma rövid megfogalmazása
– a helyem, szerepem (kieg.: pályaorientáció, generációs különbségek)	Hogyan kapcsolódom a társadalomhoz, milyen szerepem van most, merre tartok?
– azonosságok	Mik a legfontosabb azonosságok, mi köt a többiekhez, mi ennek a szerepe?
– különbözőségek	Milyen különbözőségek fedezhetők fel a társadalomban?
– társadalmi szolidaritás	Milyen különbözőségből fakadó nehézségekkel találkozunk? Mit jelent a szolidaritás, miért fontos, és hogyan jelenik meg a társadalomban?
– felelősségem	Mi az én felelősségem a társadalom többi tagja felé? Mit jelent jól segíteni?
„Kapcsoló” feladat	A mi világunk: – jelen társadalmunk ábrákon és képeken (egység és különbözőség); – találkozás „máshogy élők” csoportjaival (vakok, siketek, mozgássérültek, fogyatékosok, öregek otthona stb.).
EMBERI JOGOK	A téma rövid megfogalmazása
– szabadság	A szabadság mint alapvető érték – a szabadság formái, a szabadsághoz kapcsolódó jogok megismerése és értelmezése.
– egyenlőség	Az egyenlőség fontossága és korlátai.
– különbözőség	A különbözőség értékének felismerése.
– felelősség	A felelősség szerepe a szabadság, az egyenlőség és a különbségek elfogadása terén – Mindig van választásom, döntéseim viszont kihatnak másokra.
– a korlátok lebontása	Félelmeink és a sztereotípiák szerepe – ezek feloldása és lebontása.
„Kapcsoló” feladat	Alapvető jogaink – tablóképzés: – az emberi jogokat bemutató tabló készítése: szövegek, rajzok, ábrák; – találkozás helyi kisebbségekkel, szokásaik megismerése.

8. évfolyam	
DEMOKRATIKUS GYAKORLATOK	A téma rövid megfogalmazása
– alapelvek (ismétli a 6. évfolyamot)	A demokratikus alapelvek érvényesülése.
– az alapelveket biztosító szabályok	A hatalmi ágak szétválasztása, az alkotmány, a jogállami keretek, a kormányzatot ellenőrző szervezetek.
– demokratikus intézmények	Választott testületek, szabad választások, szabad sajtó – és ezek jelentősége.
– részvétel (kiegészíti a 6. évfolyamot)	A demokrácia gyakorlásában való részvétel jelentősége.
– demokratikus intézmények az iskolában	Diákönkormányzat és diákparlament.
„Kapcsoló” feladat	Az én iskolám – tablók: – tervek – Mit változtatnánk az iskolában?
VÉLEMÉNY ÉS NYILVÁNOSSÁG	A téma rövid megfogalmazása
– nézőpontok, értelmezések	A különböző nézőpontok jogosságának felismerése – A nézőpontok ütköztetése.
– vélemény: szabadság és korlátozás	Mindenkinek joga van véleménye szabad közzétételéhez. Mikor korlátozható a véleményszabadság?
– a média	A média jelentősége, működési sajátosságai (más órák bevonásának lehetősége: irodalom/történelem/médiaismeret).
– az online tér	Az online tér sajátossága.
– befolyásolás (kapcsolódás a „nézőpontok, értelmezések” ponthoz)	A befolyásolás elfogadható és nem elfogadható szintje.

10. évfolyam	
ÉN ÉS A VILÁG	A téma rövid megfogalmazása
– helyem és szerepem	Hogyan kapcsolodom a világ többi emberéhez, milyen szerepem van most, merre tartok?
– Magyarország (ismétli a 8. évfolyamot)	Mi köt össze és mi választ el a magyar társadalomban? Korábban megismert csoportok hogyan jelennek meg, mennyire láthatók, megfelelően képviselik-e az érdekeiket?
– Európa (kiterjeszti az előző témát)	Mi köt össze Európa többi társadalmával, és mi választ el tőlük?
– a világ (kiterjeszti az előző témát)	Mi köt össze a világ más tájaival és nemzeteivel, és mi választ el tőlük?
– felelősségem	Mi az én felelősségem a különböző szinteken? Ez hol és hogyan jelenhet meg?
„Kapcsoló” feladat	A mi földünk, a mi jövőnk – ismeretek gyűjtése és feldolgozása világunk legégetőbb problémáiról: – dokumentumfilmek és előadások (pl. környezetvédelem, élelmiszer-pazarlás, járványok stb.); – tablók készítése; – esetleges részvétel kapcsolódó projektekben.

10. évfolyam	
A DEMOKRÁCIA INTÉZMÉNYEI	A téma rövid megfogalmazása
– szabadság	A szabadság mint alapvető érték – a szabadság formái, a szabadsághoz kapcsolódó jogok megismerése és értelmezése.
– egyenlőség	Az egyenlőség fontossága és korlátai.
– különbözőség	A különbözőség értékének felismerése.
– felelősség	A felelősség szerepe a szabadság, az egyenlőség és a különbségek elfogadása terén – Mindig van választásom, döntéseim viszont kihatnak másokra.
– a korlátok lebontása	Félelmeink és a sztereotípiák szerepe – ezek feloldása és lebontása.
„Kapcsoló” feladat	Alapvető jogaink – tablóképzítés: – az emberi jogokat bemutató tabló készítése: szövegek, rajzok, ábrák; – találkozás helyi kisebbségekkel, szokásaik megismerése.
DEMOKRATIKUS GYAKORLATOK	A téma rövid megfogalmazása
– a demokrácia és más társadalmi berendezkedések	Mik a jellemzői egy demokratikus, egy diktatórikus vagy egy autokratikus berendezkedésnek? Mik a legfontosabb különbségek?
– a demokratikus intézményrendszer	Melyek a klasszikus demokrácia intézményei – mik azok alapjellemezői, és hogyan működnek?
– választás	Hogyan működik egy választási rendszer, milyen alternatívák (listás, egyéni stb.) léteznek? Hogyan valósul meg a valóságban?
– fékek és ellensúlyok	Milyen szabályok és intézmények biztosítják a demokrácia hosszú távú működését? Milyen intézmények korlátozzák a törvényhozói és főként a végrehajtói hatalmat, ezek hogyan működnek?
– demokrácia az iskolában (kiegészíti a 8. évfolyamnál látottakat)	Az osztály, az évfolyam és az iskola – demokratikus szervezőelvek az eltérő szinteken – Diákönkormányzat és diákparlament.
„Kapcsoló” feladat	Demokráciánk – egy-egy intézmény vagy elv bemutatása: – tabló készítése; – intézménylátogatások.
KÖZÖSSÉGÉPÍTÉS	A téma rövid megfogalmazása
– politikai szervezetek	Mik a klasszikus politikai szervezetek, mik a feladataik, és hogy jelennek meg a felelőségük? Hogy jelennek meg a társadalomban?
– civil szervezetek	Mi különbözteti meg a civil szervezeteket a politikaiaktól (és mi teszi őket hasonlóvá)? Milyen jellemző témákkal foglalkoznak, milyen szinteken jelennek meg? Hogy lehet létrehozni és működtetni egy szervezetet?
– helyi szervezetek és helyi problémák (támaszkodva a korábban szerzett helyi ismeretekre – lásd 6. és 8. évfolyam)	A helyi szervezetekhez kapcsolódó ismeretek – Hogyan jelennek meg az országos problémák helyben, milyen egyedi jellemzők tárhatók fel? Hogy lehet bekapcsolódni a munkába – miért van kiemelt szerepe az önkéntességnek?
– részvétel a helyi megoldásban	A probléma azonosítása – a feloldásához szükséges eszközök kiválasztása – a lehetséges megoldások megfogalmazása – konkrét cselekvési terv felvázolása.
– kommunikációs formák	A véleménykülönbségek és eltérő nézőpontok megértése, feldolgozása – A kulturált vita szabályai és formái.
„Kapcsoló” feladat	Értékeink és felelőségünk: – részvétel egy helyi szervezet által rendezett eseményen; – részvétel a helyi társadalmat célzó (kulturális, szociális vagy természetvédelmi) rendezvényen, programban; – tabló a közösség legfontosabb értékéről és az azt őrzőkről.

10. évfolyam	
A/ BEKAPCSOLÓDÁS A HELYI KÖZÖSSÉGI ÉLETBE (az iskola korábbi programjaira és kapcsolataira építve, lehetőleg osztálytermen kívül) (kapcsolat az Iskolai Közösségi Szolgálat)	A téma rövid megfogalmazása
<ul style="list-style-type: none"> – a helyi közösség képviselőinek megismerése 	Találkozás az önkormányzat, a közigazgatás, a civil szervezetek, kezdeményezések képviselőivel, hogy megismerhessék működésüket, az általuk képviselt értékeket és érdekeket.
<ul style="list-style-type: none"> – részvétel a helyi közösség meghatározó programjaiban, a megismert civil, szociális és kulturális intézmények munkájában 	A kiválasztott szervezet munkájának, aktuális projektjének megismerése, az aktív részvétel lehetőségeinek feltárása, részvétel a munkában.
B/ EGYÜTTMŰKÖDÉS ÉS KONFLIKTUSKEZELÉS (az iskola korábbi programjaira és kapcsolataira építve)	A téma rövid megfogalmazása
<ul style="list-style-type: none"> – vélemények megfogalmazása (a közösségépítésnél írtak kiegészítése) 	Egy adott kérdés több szemszögből való vizsgálata, eltérő nézőpontok, értékelés, különböző vélemények megfogalmazása, a véleményalkotás szabályai (szólásszabadság vs. mások jogai).
<ul style="list-style-type: none"> – az eltérő vélemények ütköztetése (vita, meggyőzés) 	Gyakorlatokra alapozva: a vélemények ütköztetésének formái (írott, szóbeli), az eltérő módszerek gyakorlati megvalósulásai.
<ul style="list-style-type: none"> – konfliktuskezelési módszerek 	A gyakorlatba átültethető konfliktuskezelési módszerek megismerése.

MINTAPROGRAM LEÍRÁSA

3 ÖSSZEKAPCSOLÓDÓ/ÖSSZEKAPCSOLHATÓ
TEMATIKUS NAP A 6. ÉVFOLYAMOSOK SZÁMÁRA

Közösségeink – 1. nap: Szerepek – keretek

CÍM	SZEREPEK – KERETEK A megvalósítást segítő részt lásd a 86. oldalon.
KÉSZÍTETTE	dr. Kaposi József és Korpics Zsolt
TÉMA	Én és a környezetem: az egyén és a közösség kapcsolata, egy közösség sokszínű és többszintű csoportjai; a szerepek változása az eltérő, mégis összekapcsolódó csoportokban; különálló, mégis kapcsolódó szabályrendszerek ismerete; a döntéshozatal különböző technikái. (Feladatszinten: páros és csoportos feladatok az én és a közösség kapcsolatának feltárására; az egyén különböző csoportokban betöltött eltérő, de párhuzamosan jelen lévő szerepeinek bemutatását/megértetését célzó szituációs játékok; a szabályrendszerek jelentősége és alkotásuk osztályszintű közösségeikben.)
FELTÉTELEK, ESZKÖZÖK	Alapeszközök: <ul style="list-style-type: none"> • íróeszközök (ceruza, toll, filc, kréta – lehetőleg legyen közte vastagon fogó eszköz); • írólap, rajzlap vagy háztartási csomagolópapír; • egyéb eszközök: olló, ragasztó (cellux, vagy kenhető ragasztó). Kiegészítő eszközök – ha van rá lehetőség: <ul style="list-style-type: none"> • laptop és kivetítő (feladatrészek és képek, képi segédletek kivetítéséhez); • hanganyag lejátszásához szükséges eszköz.
A TERVEZETT TEVÉKENYSÉGEK HOSSZA	Kb. 300 perc (a részek közötti szünetekkel együtt) Nettó idő – átállások/váltások és szünet nélkül (250 perc): <ul style="list-style-type: none"> • I. szakasz: 75 perc • II/A szakasz: 65 perc • II/B szakasz: 50 perc • III. szakasz: 60 perc

TANULÁSI EREDMÉNYEK	A tematikus nap célja, hogy megértsék, egyszerre több, más szerepeket rájuk osztó társadalmi csoportnak is tagjai (család, kortárscsoport, iskola, sportegyesület stb.), melyekben eltérő jogokkal és kötelezettségekkel ruházzák fel őket. Fontos továbbá, hogy mint a rendszer tagjai a szabályok alakításában is aktívan részt vesznek/részt vehetnek.
KOROSZTÁLY	6. évfolyam
FEJLESZTENDŐ TANÁRI KOMPETENCIÁK ¹⁷	<ul style="list-style-type: none"> • a pedagógiai folyamat tervezése; • a tanulás támogatása, szervezése és irányítása; • a tanulói csoportok, közösségek alakulásának segítése, fejlesztése; • szakmódszertani és a szaktárgyi tudás; • kommunikáció és szakmai együttműködés; • a pedagógiai folyamatok és a tanulók értékelése autonómia és a felelősségvállalás.
FEJLESZTENDŐ TANULÓI KOMPETENCIÁK	<ul style="list-style-type: none"> • a társadalmi felelősség területe: a valamihez tartozás érzése; a más embertárs tisztelete; • a hatékony és konstruktív együttműködés területe: kooperáció; kommunikáció és odafigyelés; empátia; felelősség; • kritikai gondolkodás: többnézőpontúság; információk értelmezése.
NAT-KAPCSOLÓDÁSOK	<p>Műveltségi területek: Ember és társadalom; Magyar nyelv és irodalom; Művészetek.</p> <p>Tantárgyak: történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek; erkölcstan/etika; magyar nyelv és irodalom; vizuális kultúra.</p> <p>Kiemelt fejlesztési területek: Erkölcsi nevelés; Állampolgárságra, demokráciára nevelés; Önismeret és a társas kultúra fejlesztése; Felelősségvállalás másokért, önkéntesség.</p> <p>Kulcskompetenciák: Szociális és állampolgári kompetencia (továbbá Anyanyelvi kommunikáció; Esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség).</p>
LEÍRÁS	A tanulók az én és a közösség, illetve a közösség különböző csoportjainak kapcsolatával, valamint ezek jellemzőivel és dinamikájával foglalkoznak – ennek keretében pedig olyan feladatokat végeznek, melyeknek köszönhetően formálódik kritikai érzékük, felismerik a külső nézőpontok jelentőségét és az eltérő vélemények párhuzamos jelenlétének szükségszerűségét, tovább fejlődik együttműködési és problémamegoldási képességük, döntéshozatali kompetenciájuk.

¹⁷ A tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI-rendelet 2. mellékletének 1. pontja, a tanárképzésben megszerezhető tanári tudás, készségek, képességek nyolc pontjából kiindulva.

ELŐKÉSZÜLETEK

Előzetes ismeretek: Külön tárgyi/tantárgyi ismeret nem szükséges a feladok végrehajtásához. A II. szakasz állóképeihez kapcsolódó történet lehet irodalmi alkotásból kiemelt részlet vagy kitalált történet – amennyiben az irodalmi alkotást választják (pl. János vitéz, Toldi), akkor érdemes lehet röviden feleleveníteni a mű legfontosabb elemeit és a kiemelt szereplők útját.

Módszertani elvárások: A tematikus nap megvalósításához mindenképp szükséges, hogy az osztály (és a foglalkozást vezető tanár/ok) rendelkezzen/ek bizonyos tapasztalatokkal a csoportmunka terén. Mivel a feladatok során véletlenszerűen (is) alakulnak a csoportok, fontos, hogy a pedagógusok szükség esetén bele tudjanak nyúlni a szerveződés folyamatába, hogy minden létrejövő egység hatékonyan részt tudjon venni a feladatok végrehajtásában (erre az I. szakasz második felében és a II. szakasz elején van leginkább lehetőség).

A csoportmunka mellett érdemes korábban több óra keretében is megismertetni a diákokkal egy-két itt is alkalmazott feladatot/játékot. Ilyenek a felvezetésben szereplő mozgásos játékok és a történetek elemzését követő állóképek készítése, az ehhez szükséges jelentésszűrités.

A rövid jelenet bemutatásához kapcsolódó feladatnál előny, ha a diákok találkoztak már hasonló drámapedagógiai jellegű feladatokkal, illetve ha a feladatot vezető tanár is rendelkezik némi drámapedagógiai tapasztalattal. A kevesebb gyakorlattal rendelkező osztályoknál közvetlenebb vezetésre lehet szükség, ami megnyilvánulhat például a feladat további részletekre/elemekre való bontásában.

A tanulási tér szervezése: A változó feladatok miatt változó szerkezetű térre van szükség, melyet rövidebb átállásokkal, a diákok segítségével tudunk megteremteni.

Ennek megfelelően sokkal inkább azt kell figyelembe venni, hogy mik azok az elemek, amelyek teljesen feleslegesek (egyik szakaszban sem kapnak szerepet) az osztályteremben, illetve tudatosan és gyorsan átalakítható térérendezésre kell törekedni, amely lehetővé teszi, hogy az átállás a szükségesnél hosszabb ideig ne törje meg a munkát.

(Javaslat: Az I. szakaszban az asztalok a fal mellett jól elosztva, vagy ha van rá lehetőség, a csoportok számának megfelelő asztal kivételével az osztályból eltávolítva (tanári asztalra nincs szükség). A II. és III. szakaszban a létrehozott csoportok az osztály különböző pontjain egy-egy asztal körül ülve dolgozhatnak – mindezt úgy, hogy viszonylag nagy tér maradjon ki az osztály közepén vagy az első harmadában (az állóképek és a jelenetek bemutatására). A IV. szakaszban arra kell figyelni, hogy a csapatok hozzáférjenek az asztalfelülethez, és minden diák ráláthasson a táblára – mivel csoportos előadásra már nem kerül sor, a csapatok asztalait gyorsan áthelyezhetjük, hogy érvényesülhessenek az előbb írtak.)

További lehetőségek: A diákok is bevonhatók a tematikus nap előkészítésébe, így az olyan eszközök, mint az első szakaszban felhasználandó (a saját és mások értékelésére szolgáló) névkártyák elkészítésébe. Mivel a kapcsolódó témaheteknél többször előkerül a környezettudatosság kérdése, ezek készülhetnek már használt, de továbbra is jól hasznosítható papírból.

IDŐ	TEVÉKENYSÉG	LEÍRÁS	FELADATFORMA, ESZKÖZ
I. Motiváció és felvezetés (75 perc): Én és a többiek / mi és ti / közösen egy egész – egyéni és páros feladatok Rész cél: az énkép és a külvilág kapcsolatának bemutatása, a rész és egész kérdéseinek vizsgálata, valamint a részvétel és a felelősség jelentőségének érzékeltetése			
5'		<p><i>Mi is a kérdés?</i></p> <p>A diákok megismernek néhány témát érintő vicces/tanulságos svéd gyerekverset. Pl.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Siv Widerberg: CILLA ÉS ÉN • Siv Widerberg: SZERELEM • Siv Widerberg: KÜLFÖLDIEK • Britt G. Hallqvist: PUFÍ <p>(Az osztály jellemzőitől függően egy vagy több verset mutat be a tanár.)</p> <p>A tanár segítségével röviden megtárgyalják, hogy mi a versek tanulsága: miért nem egységes, mit gondolunk magunkról, és mások mit gondolnak rólunk; hogy milyen helyzetben hogyan definiáljuk magunkat; hogy mit gondolunk másokról.</p> <p>A további feladatok erre a gondolatra épülnek: hányféleképp látnak engem, és hogy leszek része az egésznek?</p>	Egyéni feladat
15'		<p><i>Ki is vagyok én? I.</i></p> <p>A feladat első részében a diákok külön, majd a közvetlen mellettük ülővel dolgoznak. (A tanár külön megerősíti, hogy az első körben kik lesznek a párok.)</p> <p>Feladatuk, hogy egy-egy névjegykártyát töltsenek ki – először saját magukról, majd a mellettük ülőről. A kártyán három pozitív tulajdonságot kell megadni, melyeket indokolni is tudni kell – szükség esetén az indoklást leírathatjuk a diákokkal egy-egy mondatban.</p> <p>A kör befejeztével a diákok átadják egymásnak a másiról készített névjegykártyát, melyet így összehasonlíthatnak a saját magukról írt kártyával.</p> <p>A feladat második részében a diákok véletlenszerűen kapnak új párt, akiről egy újabb névjegykártyát kell kitölteniük. Az elkészített névjegykártyát át kell adni egymásnak, így a kör lezárultával már mindenkinél három róla szóló kártya lesz (egy saját és két osztálytárs által készített).</p> <p>(<i>Lehetőségek:</i> a feladatot a diákok javaslataiból felállított tulajdonságlista segítségével is elvégezhetjük, ezzel segítve a diákok munkáját.)</p>	Páros feladat Eszköz: előre elkészített névkártyák

IDŐ	TEVÉKENYSÉG	LEÍRÁS	FELADATFORMA, ESZKÖZ
15'		<p><i>Ki is vagyok én? II.</i></p> <p>Az előző feladathoz kapcsolódóan a tanár segítségével tisztázzuk, hogy kinek hányféle tulajdonság jutott a három kártyán: az eredmény 3-tól 9-ig terjedhet.</p> <p>Az összegzés részeként négy kategóriát állítunk fel az alapján, hogy egy diák hány tulajdonságot kaphatott. A kategóriákat az osztályterem négy sarkához rendeljük, és megkérjük a diákokat, hogy álljanak abba a sarokba, amelyikbe a nekik írt tulajdonságok száma alapján tartoznak.</p> <p>Ezt követően a tanár segítségével a diákok megbeszélik, miért alakulhatnak így az eredmények, mi ennek az alapja, és mi a tanulság.</p>	Közös feladat
15'		<p><i>Rész az egészben I/a</i></p> <p>Az előző feladat első körében párbán dolgozók ismét közösen munkálkodnak – a játék, melyet gyakorolnak: a „tükör”. Ennek részeként az egyik tanuló mozdulatát kell követnie a másiknak, mint egy tükörképnek. Először az egyik, majd a másik vezeti a mozgást. A cél, hogy a lehető legjobb összhang jöjjön létre közöttük, és minél észrevehetőbbé váljon, hogy mikor ki irányítja a mozdulatot.</p> <p>A gyakorlást követően két-két párt állítunk egymás mellé, és előbb az egyik rövid mozdulatsoraiból kell kitalálnia a másik párnak, ki a mozgás irányítója, majd a másik párnak kell ugyanezt megtennie.</p> <p>A játék végén jelezni kell, melyik csoportnál sikerült elrejteni, hogy ki is vezeti a mozgást.</p>	Páros és csoportos feladat
15'		<p><i>Rész az egészben I/b</i></p> <p>Az előbb kialakult párok (már négyfős csoportok) újabb feladata, hogy egy mozgásos játék részeként emberi gépeket hozzanak létre. A feladatban mindenkinek egy mechanikusan ismétlődő mozdulatot kell végeznie (melyhez, ha szükséges, a mozdulatra jellemző hangot is kiadhatnak). A feladatba belépő újabb és újabb diákok egy másik egyszerű mozdulattal egészíthetik ki a társuk mozdulatát. Minden diák arra a társára figyel, akinek a mozdulatához a sajátját igazítja, ennek köszönhetően az összekapcsolódó és egyre nagyobb gép ritmusát az első láncszem változtatni (gyorsítani és lassítani) is tudja.</p> <p>A rövid próbálkozást követően a négyes csoportok bemutathatják a kitalált mozgást. (Példák a forrásoknál.)</p> <p>Kiegészítő elem: Amennyiben sikeres a feladat, az osztály megpróbálkozhat egy egészen nagy (a teljes osztályból összeálló) gépezet felállításával.</p>	Csoportos és közös feladat

IDŐ	TEVÉKENYSÉG	LEÍRÁS	FELADATFORMA, ESZKÖZ
10'		<p><i>Rész az egészben II.</i></p> <p>A diákok a tanár segítségével elemzik, hogy miért vagy miért nem voltak sikeresek a feladatok, milyen hibákat vétettek saját maguk, és miben lehettek volna jobbak.</p> <p>Eltávolodva a feladatok megoldásától megbeszélik, hogy ezekben a feladatokban miként jelent meg a közösséghez való tartozás és az egyén. Miért tudtak együttműködni, és mi ebben a jelentősége a kialakított (játék)szabályoknak.</p>	Közös feladat
<p>II/A Képek egy történetből (65 perc): Hasonló szituációk, külön szabályok – csoportfeladatok <i>Alapfeltétel:</i> az új szakasz kezdetének feltétele: 4, maximum 6 fős csapatok gyors kialakítása <i>Rész cél:</i> azonos szereplő különböző közösségekben/csoportokban tanúsított viselkedésének megértése (motivációk és lehetőségek) <i>Feladat:</i> egy történet rögzített jeleneteinek bemutatása (A kerettörténet: Több önálló részletből áll – hősük minden esetben azonos, de mindig különböző helyzetekben és szerepekben jelenik meg. A helyzetek leírása mindig tömör (csak pár sor). A jeleneteknek jól el kell különülniük egymástól, hogy látható legyen, ugyanazon ember más-más helyzetekben más-más szerepet vesz fel.)</p>			
15'		<p><i>Hogyan készül az állókép?</i></p> <p>(adott esetben kihagyható – bizonyos elemei a későbbi feladatnál felhasználandók)</p> <p>A kialakított csoportoknak ráhangolásként egy-egy állóképet kell elkészíteniük, melynek kerettörténete adott. Egy külön erre készített lapon meg kell adniuk, hogy ki kicsoda lesz a képen, és mit érez.</p> <p>(Példaként: egy döntetlenre álló futballmeccs legvégén az egyik csapat tizenegyeshez jut az utolsó utáni percben, de a büntető kimarad...)</p> <p>A csapatok bemutatják egymásnak az állóképeket – a bemutatót követően pedig a többi diák kitalálja, hogy ki kicsodát játszott a képen.</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: tervezőlap</p>
5'		<p><i>A történet</i></p> <p>A csoportok között sorsolással döntenek el, hogy ki melyik állójelenetet fogja bemutatni.</p> <p>A csoportok feladata, hogy a rövid történeteket megvizsgálva felfedjék, mi magyarázza főhősünk különböző viselkedéseit/milyen szerepet kap az adott csoportban. (Mintaként: jelenetek rövid leírása a <i>Toldi</i>-ből – lásd a mellékletben.)</p> <p>(Lehetőség: Megtehetjük, hogy valamennyire minden csoportnak fel kelljen dolgoznia az egész történetet. Ebben az esetben a feldolgozást segítő minden csoport minden helyzetről/jelenetről kitölt egy rövid táblázatot, ami önmagában segíthet a legfontosabb jellemzők felfedezésében.</p> <p>Hogy gyorsítsuk a munkát a csoporton belül, kijelölhetjük, hogy egy-egy résztörténet feltárását kinek kell elvégeznie.)</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: tervezőlap</p>

IDŐ	TEVÉKENYSÉG	LEÍRÁS	FELADATFORMA, ESZKÖZ
10'		<p><i>A jelenet</i></p> <p>A feldolgozott részletek legfontosabb jellemzői segítségével a csoportoknak ki kell találniuk, hogy miként mutassák be a jelenetet egy-egy állóképben.</p> <p>Ennek során figyelembe kell venniük, hogy milyen szereplők jelennek meg a képekben, el kell dönteni, hogy azokat kik fogják megszemélyesíteni, és mindehhez milyen eszközökre/kiegészítőkre van szükség.</p> <p>A tervezés során fontos, hogy valamilyen formában mindenki szerepeljen a képen.</p> <p>A tervezést segítő a csoportok készítenek egy listát arról, hogy ki kit játszik, és mi az egyes szereplők sajátos külső jellemzője.</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: tervezőlap</p>
15'		<p><i>Hogyan készül?</i></p> <p>A csapatok az előzetes tervek alapján összeállítják az állóképeket, amihez összegyűjtik, illetve elkészítik azokat az eszközöket, melyekre szükségük van a megvalósításhoz.</p> <p>A jelenetekhez rövid címeket is ki kell találniuk, melyeket később, a bemutatás során kell bemondaniuk.</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: íróeszközök, papír (írólap vagy csomagolópapír), szükség esetén olló, ragasztó, lyukasztó- vagy tűzőgép, tervezőlap</p>
10'		<p><i>A mi történetünk</i></p> <p>Minden csoport egy állóképet mutat be – abban a sorrendben, ahogy a történet igényli.</p> <p>A bemutatás során a csapat megadja a jelenet általuk kitalált címét, a többiek pedig gyorsan beállnak abba a pózba, melyet előre megbeszéltek.</p> <p>A tanár a többi diák segítségével értelmezi a jeleneteket.</p>	<p>Csoportos feladat</p>
10'		<p><i>Mi a tanulság?</i></p> <p>A bemutatókat követően a diákok a tanár segítségével átbeszélnek, mi volt az oka a főhős különböző viselkedésének.</p>	<p>Közös feladat</p>

IDŐ	TEVÉKENYSÉG	LEÍRÁS	FELADATFORMA, ESZKÖZ
<p>II/B Képek az életünkből (50 perc): Hasonló szituációk, külön szabályok – csoportfeladatok <i>Alapfeltétel:</i> a 4, maximum 6 fős csapatok további fenntartása (szükség esetén átalakításuk) <i>Rész cél:</i> azonos szereplő különböző közösségekben/csoportokban tanúsított viselkedésének megértése (motivációk és lehetőségek) <i>Feladat:</i> egy jelenet összeállítása <i>(A kerettörténet: pl. megint egyest kaptam nyelvtanból, kitettek a csapatból, eltörtem a lábam)</i></p>			
5'		<p><i>A történet</i></p> <p>Minden csapatnak ugyanazon témára vonatkozó, egy-két perces, párbeszédre épülő jelenetet kell bemutatnia.</p> <p>A csapatok között kisorsolják, hogy ugyanazt a témát a diáknak hol kell elmondania: a család előtt vacsoránál, az osztályfőnöknek a szünetben, a barátoknak a téren, a csapattársaknak az öltözőben stb.</p> <p>A kiosztott helyzetekből kiindulva a csoportok első feladata, hogy kitalálják, mi is lesz a jelenet fő üzenete: mi történik a szereplővel, és ezt hogyan reagálja le a többi szereplő.</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: tervezőlap</p>
15'		<p><i>A jelenetek</i></p> <p>A csoportoknak ki kell találniuk, miként valósítsák meg a jelenetet. Fel kell térképezniük a lehetséges szereplőket, el kell dönteniük, kik fogják megszemélyesíteni azokat, és ehhez milyen eszközökre/kiegészítőkre van szükségük.</p> <p>A tervezést segítő a csoportok kitölthetnek egy listát arról, hogy ki kit játszik, és mi az egyes szereplők sajátos külső jellemzője.</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: tervezőlap</p>
10'		<p><i>Hogyan készül?</i></p> <p>A csapatok a tervek alapján összeállítják a rövid jelenetet, melyhez összegyűjtik, illetve elkészítik azokat az eszközöket, melyekre szükségük van a megvalósításhoz.</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: íróeszközök, papír (írólap vagy csomagolópapír), szükség esetén olló, ragasztó, lyukasztó- vagy tűzőgép, tervezőlap</p>

IDŐ	TEVÉKENYSÉG	LEÍRÁS	FELADATFORMA, ESZKÖZ
10'		<p><i>A mi történetünk</i></p> <p>Minden csoport bemutatja az általa készített jelenetet. Fontos, hogy mindenki szerepeljen a rövid jelenetben, de nem muszáj mindenkinek megszólalnia benne (adott esetben akár tárgyakat is megszemélyesíthetnek).</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: tervezőlap</p>
10'		<p><i>Mi a tanulság?</i></p> <p>A diákok a tanár segítségével átbeszélnek, hogy miért reagál ennyire látványosan másként két eltérő csoport/ közeg ugyanarra az eseményre. Illetve megpróbálják felfejteni, hogy miben azonosak és miben térnek el egymástól az állóképek és a jelenet – a tartalmát és nem a technikai megvalósítását tekintve.</p>	<p>Közös feladat</p>
<p>III. Szabályrendszerek (60 perc): Egy csoport egy szabályrendszer – csoportos feladatok</p> <p><i>Alapfeltétel:</i> a 4, maximum 6 fős csapatok további fenntartása (szükség esetén átalakításuk)</p> <p><i>Rész cél:</i> egy csoport szabályrendszerének kialakulása és jelentősége a csoportban</p> <p><i>Feladat:</i> egységes szabályrendszer készítése</p>			
10'		<p><i>Hogy épül fel a házirend?</i></p> <p>Az iskolai házirend rövidített, tömör részleteit kell csoportosítani az előre megadott kategóriákba (például: joga van...; a kötelezettsége...; úgy kell viselkednie...; büntetése... stb.)</p> <p>A csoportosítás eredményét a tanárral együtt ellenőrzik a csoportok.</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: kiosztott nyomtatott lapok vagy laptop és kivetítő, tervezőlap</p>

IDŐ	TEVÉKENYSÉG	LEÍRÁS	FELADATFORMA, ESZKÖZ
15'		<p><i>Melyek lennének a család iratlan szabályai?</i></p> <p>Most a csoportoknak a saját családjaik szabályait, jellemző elvárásait kell összeszedniük.</p> <p>A csapat egyik felének azonban a szülők szemszögéből kell megfogalmaznia a szabályokat, a másik felének pedig a gyerekek oldaláról kell megtennie ugyanezt.</p> <p>A rendelkezésre álló 10 perc alatt összeírt szabályokat a tanár segítségével összesítik.</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: tervezőlap</p>
20'		<p><i>Mik legyenek az osztály szabályai?</i></p> <p>Most egy olyan szabályrendszer elemeire kell javaslatot tenniük a csoportoknak, amely még nem (vagy nem egyértelműen rögzítve) létezik.</p> <p>Az előzőhöz hasonlóan a csoportokon belül két szempontot kell figyelembe venni. Az erre kijelölt diákoknak az osztályfőnök és a tanárok oldaláról kell megközelíteniük a témát, a csapat másik részének pedig a diákokra kell koncentrálnia. Fontos, hogy az egyes szabályok mellé szankciókat is rendeljenek a diákok.</p> <p>A rendelkezésre álló 10 perc alatt összeírt szabályokat a tanár segítségével összesítik – minden csoport egyet-egyet mond a szabályok közül, a tanár akár rövidítve rögzítheti is őket a táblán (külön színnel az eltérő nézőpontból megfogalmazott szabályokat).</p> <p>Az összegyűjtött szabályokat szavazzák meg a diákok (a tanár/osztályfőnök a szabályok esetén biztosítja, hogy ne menjenek szembe az iskola házirendjével és más fontos szabályokkal). A szabályokhoz tartozó szankciókról szintén külön lehet szavazni.</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: tervezőlap</p>
15'		<p><i>Tegyük láthatóvá a szabályokat!</i></p> <p>Ha már megvannak a szabályok, legyenek láthatók, akár a KRESZ- és más figyelmeztető táblák.</p> <p>A csapatok az általuk korábban rögzített szabályokból kiválasztanak kettőt, melyekről a KRESZ-táblákhoz és más figyelmeztető, tájékoztató jelekhez hasonló táblákat készítenek.</p> <p>A táblakészítés célja, hogy a későbbiekben ezeket (vagy ezek egyszerűsített változatait) akár használhassák is az osztályban vagy annak élete során.</p>	<p>Páros feladatok</p> <p>Eszköz: kiosztott nyomtatott lapok vagy laptop és kivetítő (a példákknak), íróeszközök, papír (írólap vagy csomagolópapír), szükség esetén olló, ragasztó, lyukasztó- vagy tűzőgép</p>

ÉRTÉKELÉS

A tanár a tematikus nap lezárásaként egy rövid, egyedül kitöltendő kérdőívben méri fel, hogy a csoportok miként működtek, és milyen hangulatú volt a tematikus nap vagy hét (Kérdések: pl. hogyan hozták a döntéseket, ki mennyire vett részt a döntéshozatalban, hogyan értékelték egymás munkáit [ki hogyan járult hozzá a feladatok végrehajtásához], hogyan érezte magát a csoportban és az osztályban, mi tetszett és mi nem?)

A SIKERT ELŐSEGÍTŐ TÉNYEZŐK

Segíti a sikeres megvalósítást, ha az osztályban, az órákon, illetve az intézményben a diákok többször találkoznak demokratikus szervezési módszerekkel, együttműködésre, részvételre és nyitottságra épülő szellemiséggel; ha az osztályközösség és a tematikus nap szervezésében és megvalósításában részt vevő pedagógus(ok) kapcsolatát már a program előtt is az együttműködés jellemezte; amennyiben a diákok korábban is találkoztak a csoportmunka módszerével, és megfelelő rutint szereztek benne; ha a dramatikus játék mint eszköz az iskolai módszertan aktív része; amennyiben a diákok és a pedagógusok korábban már részt vettek más tematikus vagy témahetek/napok programjaiban; ha a diákok az előkészítés során kellően motiváltak maradnak; amennyiben az előkészítési és a megvalósítási munkákba a diákokat is aktívan bevonják.

KOCKÁZATOK, NEHÉZSÉGEK

Nehézséget okoz, illetve kockáztatja a megvalósítás sikerét, ha a diákok felkészítése elmarad; ha az előkészületeknél megjelölt feladattípusokat és munkamódszereket a diákok (és a tanárok) nem ismerik, azokban még nem szereztek gyakorlatot; ha a tematikus nap megvalósítását a pedagógus alapvetően problémaként éli meg; amennyiben az osztályközösségen belül olyan klikkesedés figyelhető meg, melynek következtében nehezzé válik a csoportszervezés.

VÁLTOZATOK, ÖTLETEK, TOVÁBBI TEVÉKENYSÉGEK

A kiegészítések, valamint az elhagyható részek külön színnel jelölve megtalálhatók a program fenti bemutatásában.

FORRÁSOK

Példák az „emberi gép” feladat működésére (utolsó letöltés: 2018. 07. 30.):

- <https://www.youtube.com/watch?v=qXQAZbalXFA> (1:30-tól érdemes nézni.)
- <https://www.youtube.com/watch?v=LSVGyaZNc10> (1:00-tól érdemes nézni)
- <https://www.youtube.com/watch?v=pLsFNVG5Jak> (00:22-től érdemes nézni)

Magyar Elektronikus Könyvtár

Ami a szívedet nyomja. Mai svéd gyermekversek (Válogatta és fordította Tótfalusi István):

<http://www.mek.oszk.hu/00300/00303/00303.pdf>

(utolsó letöltés: 2018. 07. 30.) (A javasolt verseket lásd a mellékletben.)

Továbbá alapanyagként:

Arany János: *Toldi*

Petőfi Sándor: *János vitéz*

TANÁRI SEGÉDANYAGOK Lásd a mellékletben (a 69. oldalon) és a kapcsolódó tanári segédletben (a 86. oldalon).

BEVONHATÓ PARTNEREK Nem feltétlenül szükségesek. A megvalósító iskola azonban a programot bármilyen formában kiegészítheti, illetve érdekes felvetés, hogy a programot esetleg más iskolákkal, oktatási intézményekkel együttműködve valósítsák meg.

KÜLSŐ HELYSZÍNEK Nem feltétlenül szükségesek. A megvalósító iskola azonban a programot bármilyen formában kiegészítheti.

Közösségeink – 2. nap: Grundköztársaság

CÍM	GRUNDKÖZTÁRSASÁG A megvalósítást segítő részt lásd a 96. oldalon.
KÉSZÍTETTE	dr. Kaposi József és Korpics Zsolt
TÉMA	A közösség működése: együttműködés; jogok és kötelezettségek; problémafelvetés és közösségi problémamegoldás; a demokratikus elvek megismerése. (Feladatszinten: közös társasjáték készítése – <i>A Pál utcai fiúk</i> ra, illetve a regényből vett részletekre és a könyv alapján készült filmből, valamint musicalből kiválasztott jelenetekre építve, azokból motivációt szerezve.)
FELTÉTELEK, ESZKÖZÖK	Alapeszközök:: <ul style="list-style-type: none"> • íróeszközök (ceruza, toll, filc, kréta – lehetőleg legyen közte vastagon fogó eszköz); • írólap, rajzlap, vagy háztartási csomagolópapír, lehetőség szerint kartonlap (amiből lehet, abból több színben); • egyéb eszközök: olló, ragasztó (cellux és/vagy kenhető ragasztó), dobókockák; • internet-elérhetőség és kivetítő (filmrészlet megtekintéséhez); • hanganyag lejátszásához szükséges eszköz. <p>Lehetőség: a társasjáték elkészítéséhez szükséges alapanyagok (főként a karton) gyűjtése / az újrahasznosítás lehetőségeinek feltárása – ezzel erősítve a 6. évfolyamon szintén fontos, de e tematikus napon csak másodlagos elemként megjelenő felelősségtudatot (a környezettudatosság és az aktív részvétel erősítésén keresztül).</p>
A TERVEZETT TEVÉKENYSÉGEK HOSSZA	Kb. 300–350 perc (a részek közötti szünetekkel együtt) Nettó idő (255–315 perc): <ul style="list-style-type: none"> • I. szakasz: 85 perc • II. szakasz: 90 perc • III. szakasz: 60 perc • IV. szakasz: 20 perc • V. szakasz: 60 perc (opcionális)

TANULÁSI EREDMÉNYEK Cél, hogy a diákok megismerjék az alternatívákban való gondolkodás jellemzőit, tudatosuljon bennük a jogok és kötelességek összhangja, a demokratikus elvek elfogadása, a „jogos és/vagy igazságos?” kérdéskör problematikája, és végső soron megerősödjön bennük az ún. demokratikus attitűd.

KOROSZTÁLY 6. évfolyam

FEJLESZTENDŐ TANÁRI KOMPETENCIÁK¹⁸

- a pedagógiai folyamat tervezése;
- a tanulás támogatása, szervezése és irányítása;
- a tanulói csoportok, közösségek alakulásának segítése, fejlesztése;
- szakmódszertani és szaktárgyi tudás;
- a kommunikáció és szakmai együttműködés;
- a pedagógiai folyamatok és a tanulók értékelése autonómia és a felelősségvállalás.

FEJLESZTENDŐ TANULÓI KOMPETENCIÁK

- a társadalmi felelősség területe: a jog tisztelete; a valamihez tartozás érzése; a más embertárs tisztelete;
- a hatékony és konstruktív együttműködés területe: kooperáció; kommunikáció és odafigyelés; empátia; felelősség;
- kritikai gondolkodás: kreativitás; információk értelmezése.

NAT-KAPCSOLÓDÁSOK **Műveltségi területek:** Ember és társadalom; Magyar nyelv és irodalom; Művészetek.

Tantárgyak: történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek; erkölcstan/etika; magyar nyelv és irodalom; vizuális kultúra; ének-zene.

Kiemelt fejlesztési területek: Erkölcsi nevelés; Állampolgárságra, demokráciára nevelés; az Önismeret és a társas kultúra fejlesztése; Felelősségvállalás másokért, önkéntesség.

Kulcskompetenciák: Szociális és állampolgári kompetencia (továbbá: Anyanyelvi kommunikáció; Esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség).

LEÍRÁS A tanulók a közösségek működésére vonatkozó gyakorlati tapasztalatokat szereznek, ennek keretében fejlődik együttműködési és problémamegoldási képességük, döntéshozatali kompetenciájuk.

¹⁸ A tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI-rendelet 2. mellékletének 1. pontja, a tanárképzésben megszerezhető tanári tudás, készségek, képességek nyolc pontjából kiindulva.

ELŐKÉSZÜLETEK

Előzetes ismeretek: külön tárgyi/tantárgyi ismeret nem szükséges a feladok végrehajtásához.

A *Pál utcai fiúk* című regényhez kapcsolódó ismeretek: a tematikus naphoz nem szükséges a regény ismételt elolvasása vagy a róla tanultak ismétlése, de a történethez kapcsolódó élmények felelevenítése hasznos lehet.

Módszertani elvárások: A tematikus nap megvalósításához mindenképp szükséges, hogy az osztály (és a foglalkozást vezető tanár/ok) rendelkezzen/ek bizonyos tapasztalatokkal a csoportmunka és prezentációkészítés terén.

Érdemes a csoportokat előre létrehozni, és szükség esetén előkészítő feladatokkal segíteni az összecsiszolódásukat. Fontos, hogy a csoportokat a foglalkozást vezető tanár hozza létre, arra törekedve, hogy több eltérő képességű és érdeklődési körű, mégis együttműködésre képes gyerek kerüljön a csapatokba. (A legtöbb esetben kerülni kell a csoportok véletlen vagy a diákok kívánsága szerinti felépítését.) A csoportok előzetes megalkotása segíti, hogy a tematikus nap elindítása gyorsabban, zökkenőmentesen történhessen meg.

A táblajáték lényegének, felépítésének gyorsabb megértése érdekében szükséges lehet egy hasonló játék megismertetése a diákokkal.

A tanulási tér szervezése: A 4, maximum 6 fős csoportok munkájához megfelelő méretű felület biztosítása (2 pad összeforgatásával). Fontos, hogy a munka során ne zavarják egymást a csoportok, így lehetőleg úgy helyezzük el az asztalcsoportokat, hogy legyen elég hely közöttük.

A munkák bemutatásához a csapatok asztalai is megfelelők, de ha nagyobb létszámú az osztály, akkor a tábla előtti területen érdemes kialakítani egy prezentációs felületet is, amit nagyobb számban tudnak körülállni.

A társasjátékok összeállításához használható papíroknak és más eszközöknek célszerű egy külön asztalt fenntartani, amit lehetőség szerint minden diáknak könnyen meg kell tudnia közelíteni.

Az I. és a II. szakaszban is szükség van a kivetítőre, így ennek elhelyezését úgy kell megoldani, hogy az alkotómunka során viszonylag szabadon mozgó diákoknak se legyen útban.

A többi asztal (beleértve akár a tanári asztalt is) kitolható a fal mellé.

IDŐ	TEVÉKENYSÉG	LEÍRÁS	FELADATFORMA, ESZKÖZ
<p>I. Motiváció és felvezetés (85 perc): Szabályok és ábrázolásuk – csoportos feladatok <i>Alapfeltétel:</i> a szakasz kezdetének feltétele: 4, maximum 6 fős csapatok gyors kialakítása <i>Rész cél:</i> a szabályok szükségszerűségének felismertetése</p>			
15'		<p><i>Miről szól A Pál utcai fiúk?</i></p> <p>Ráhangelőként a diákok egy rövid (maximum pár perces) részt hallgatnak meg <i>A Pál utcai fiúk</i> történetéből készült musicalből, vagy tekintenek meg a könyvre épülő film(ek)ből.</p> <p><i>(Érdeemes meghallgatni a musical meghatározó, „Mi vagyunk a Grund!” című dalát, melyet a későbbiekben a feladatoknál is fel lehet/érdemes használni – a dal szövegéből akár feladatot is készíthetünk.)</i></p> <p>Ezt követően a tanár segítségével tisztázzák, hogy miből is való a jelenet/dalrészlet, és röviden felelevenítik, miről is szól a történet (Milyen két csapat harcol a grundért? Kik a főbb szereplők? Miért is olyan fontos a történet?, stb.)</p> <p>Végezetül átbeszélik a diákokkal, hogy mi is az a grund. A diákok összegyűjtik, hogy miként hívnák ma a „grundot”, és mik az ő a kedvenc játékaik és közösségi helyeik.</p>	<p>Egyéni, illetve közös (osztályszintű) feladat</p> <p>Eszköz: internet-elérhetőség és kivetítő (a kapcsolódó linkek a források között találhatóak meg)</p>
15'		<p><i>Mi is az a gittegylet?</i></p> <p><i>Mi is a gittegylet, milyen szabályokkal és hogyan működött?</i> A diákoknak erre koncentrálni kell megnézniük egy rövid részletet a filmből, és ezt követően válaszolniuk kell néhány kérdésre, melyet külön feladatlapon gyűjtünk össze.</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: internet-elérhetőség és kivetítő; feladatlap a kérdésekkel</p>
10'		<p><i>Miért vannak, mit szolgálnak ezek a szabályok?</i></p> <p>A tanulók – tanári vezetéssel – röviden megvitatják, hogy miért volt szükség a szabályokra, illetve milyen célt szolgáltak.</p> <p>Itt van lehetőség arra, hogy értelmezzék is a szabályokat – jelen esetben a gittegylet szabályait felhasználva. Ehhez újabb feladatot kapnak, melyen „Szabad-e...?”-kérdésekre kell válaszolniuk.</p> <p>A feladat lezárásához tanári felvetésre mérlegelik azt is, hogy mi a közös az iskolai házirend és a gittegylet szabályai között.</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: feladatlap a kérdésekkel</p>

IDŐ	TEVÉKENYSÉG	LEÍRÁS	FELADATFORMA, ESZKÖZ
15'		<p><i>Milyen szabályok jelennek meg a házirendben?</i></p> <p>A házirend rövidített formájának, kiválasztott részének átolvasásával a diákoknak fel kell tárniuk a legfontosabb szabályokat – lehetőség szerint szét kell választaniuk a jogok és kötelességek sorát.</p> <p>Itt is érdemes a tanárnak kérdésekkel („Szabad-e...?”-kérdésekkel) tesztelni, hogy a diákok megértették-e a szabályokat, amit egy külön feladatlap segítségével tudunk a leggyorsabban megtenni.</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: házirend (papíron kiosztva); kidolgozott feladatlap</p>
15'		<p><i>Mit változtatnál a házi szabályon?</i></p> <p>A szabályokat mindenkinek be kell tartania, ahogy a gittegylet tagjainak sem volt szabad megszegniük azokat. De ettől függetlenül lehetnek rossz vagy kényelmetlen szabályok, és lehet, hogy vannak olyan kérdések, melyeket nem megfelelően rögzítettek. A diákoknak csapatban dolgozva javaslatot kell tenniük arra, hogy mivel egészítsék ki vagy javítsák a házirendet (csapatonként legalább 4-6 javaslatot kérjünk). A javaslatokat később be kell mutatni az osztálynak.</p>	<p>Csoportos feladat</p>
15'		<p><i>Hogyan lehet ábrázolni a különböző szabályokat?</i></p> <p>A szabályokat időnként piktogramokkal, jelekkel jelölhetjük – akár a KRESZ-ben. Miként lehet hasonló képeket készíteni az iskolai szabályokról – erre a kérdésre keresik a választ a csapatok. Cél, hogy minimum 2-3 piktogramot készítsenek, mellyel helyettesíteni lehet azokat az új szabályokat, amelyeket a csapat alkotott az előző feladat során.</p> <p>(Lehetőség van egy saját piktogramgyűjtemény készítésére, melyet a későbbiekben fel lehet használni más órákon is.)</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszközök: példák a piktogramokra (KRESZ-táblák, információs táblák)</p>

IDŐ	TEVÉKENYSÉG	LEÍRÁS	FELADATFORMA, ESZKÖZ
<p>II. Játékkészítés 1. (90 perc): A mi játékunk, a mi szabályaink– csoportfeladatok <i>Rész cél:</i> közös szabályok alkotása és egységes rendszerbe foglalásuk egy játék részeként <i>Feladat:</i> meg kell alkotni a Grundköztársaságot, melynek szabályai a létrehozott táblajáték szabályai.</p>			
20'		<p><i>Milyen lesz a ti Grundköztársaságotok?</i></p> <p>A csoportoknak egy klasszikus táblajátékot kell készíteniük, amely legalább 20-25 mezőből áll. Az egyes mezőknek különböző feladatokat/cselekvéseket kell tartalmazniuk (ezek vonatkozhatnak az osztályhoz, az iskolához kapcsolódó témákra, lehetnek szerencsekártyák és balsorskártyák stb.).</p> <p>Első lépésként ki kell találni a társasjáték témáját, melyre az egész játékot fel fogják építeni. Ehhez kapcsolódóan a szakasz végére meg kell adniuk a társasjáték címét, készíteniük kell egy jelképet, amely igazodik a témához, és írni kell egy maximum kétsoros rigmust/szlogent (utóbbihoz segítség a musical „Mi vagyunk a grund” című dala).</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: tervezőlap</p>
20'		<p><i>Hogyan csináljátok?</i></p> <p>A játék összeállítását a diákoknak részletesen meg kell tervezniük. Ez nemcsak a játék szabályainak kialakítását, hanem az elkészítés további fázisainak rögzítését, valamint a munkamegosztás tisztázását is jelenti.</p> <p>(Ehhez a tanár segítséget nyújthat egy tervezőlap segítségével, melyen a diákok rendezett formában tudják rögzíteni a felelősöket és követni az előrehaladást.)</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: íróeszközök, papír (írólap vagy csomagolópapír), hanglejátszó eszköz, tervezőlap</p>
50'		<p><i>Mit csináltok?</i></p> <p>A diákoknak végezetül össze kell állítaniuk magát a táblajátékot az előzetesen egyeztetett terv szerint.</p> <p>Az időre elkészítendő részletek tehát: a táblajáték mezői, a mezőkhöz kapcsolódó szabályok és tartozékaik (kártyák, egyebek), egyértelmű szabályzat a játékhoz.</p> <p>A mezők elkészítésénél az azonos mezőket hasonló jelekkel kell ellátni, hogy a szabály már a mezőre lépéssel egyértelművé váljon.</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: íróeszköz, ragasztó, papír (írólap vagy karton), tervezőlap</p>

IDŐ	TEVÉKENYSÉG	LEÍRÁS	FELADATFORMA, ESZKÖZ
III. Prezentáció és játék (60 perc): Hogy is működik a Grundköztársaság? – csoportos feladatok <i>Rész cél:</i> az empátia és az odafigyelés készségeinek gyakorlása <i>Feladat:</i> produktumok bemutatása			
20'		<p><i>Hogyan is kell vele játszani?</i></p> <p>Minden csoport röviden bemutatja az általa készített táblajátékot, illetve ismerteti legfontosabb szabályait. A bemutatáskor ki lehet térni a készítés során tapasztalt problémákra, alternatívák bemutatására és a választott megoldások indoklására is.</p> <p>Az ismertetés során a csapatok bemutatják a társasuk címét, jelképét, illetve felolvassák az elkészített szlogent/rigmust is</p>	Csoportos feladat
40'		<p><i>Teszteljétek!</i></p> <p>Minden csoportnak játszania kell egy vagy több játékkal. Minden csapatból egy diák marad a saját játékánál – ő is játszhat, de ő a játékmester is, aki a szabályokat ismeri, és így a játékot vezeti. (A játékmester személye lehet állandó, de cserélgetheti is a csapat, hogy mindenkinek legyen lehetősége játszani is.)</p>	Csoportos játék

IDŐ	TEVÉKENYSÉG	LEÍRÁS	FELADATFORMA, ESZKÖZ
IV. Értékelés (20 perc): Szabályrendszerünk és a szabályalkotás eredménye – közös (osztályszintű) feladat <i>Rész cél:</i> a tematikus nap részeként az egyéni felelősség és részvétel jelentőségének hangsúlyozása <i>Feladat:</i> a társasjátékok értékelése, a témanap tanulságainak összefoglalása			
10'		<p><i>Milyen lett?</i></p> <p>A csoportoknak egy adott szempontsor alapján értékelniük kell azt a játékot, amellyel játszottak. (Az értékelést a csoport külön lapon rögzíti.)</p> <p>Cél, hogy az értékelés alapvetően a pozitívumokra koncentráljon: Mi tetszett a legjobban? Melyik mezőt használnák fel a saját játékukban? Melyik piktogramot tartják jónak?</p>	Csoportos feladat Eszköz: értékelőlap
10'		<p><i>Mi a tanulság?</i></p> <p>A diákok a tanár(ok) vezetésével összegzik, hogy a témanap alatt milyen fontos kérdésekkel foglalkoztak, és azok hogyan jelennek meg a hétköznapjaikban. A közösségek formálódása, belső szabályai, valamint ezek folyamatos formálása a diákoktól is aktív részvételt kíván, amire mindenképp fel kell hívni a figyelmüket.</p>	

IDŐ	TEVÉKENYSÉG	LEÍRÁS	FELADATFORMA, ESZKÖZ
<p>Kiegészítés: Játékkészítés 2. (60 perc) – a közösség játéka, a közösség szabályai – csoportok együttműködésén alapuló feladatok <i>Részcél:</i> közös szabályok alkotása <i>Feladat:</i> véglegesíteni a Grundköztársaság játékszabályait</p>			
		<p><i>Hogy lesz több játékból egy?</i></p> <p>Egységes társasjáték összerakásához minden csapatnak javasolnia kell két mezőt/mezőtípust a saját játékból. (A játék témáját a tanár a korábban elkészített játékok témáját figyelembe véve határozza meg.)</p> <p>A csapatok egy előre megadott méretű négyzetlapon el is készítik saját mezőiket –a játék témájához igazítva (összeállítják a hozzájuk kapcsolódó kiegészítő elemeket, például a kártyákat).</p> <p>Egy mezőből azonban annyi példányt kell készíteni, ahány csapat van, és még egyet – ennek célja, hogy a közösen összerakott játékkal minden csapat tudjon majd játszani.</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: íróeszköz, ragasztó, papír (írólap vagy karton)</p>
		<p><i>És összeáll a közös játék!</i></p> <p>A fentieket követően a csoportok egy-egy kiválasztott tagja segít a közös társasjáték összeállításában, a többiek pedig rögzítik, hogy az ő társasjátékukból választott mezőhöz milyen szabályok tartoznak (ez rész lesz az új, immár közös társasjáték szabályzatának).</p> <p>Miután a kiválasztottak összeállították az alapjátékot, azt minden asztalnál lemásolják.</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszközök: íróeszköz, ragasztó, papír (írólap vagy karton), előre elkészített alapkártyák</p>
		<p><i>Próbáld ki a közös játékot!</i></p> <p>A kipróbálásnál – ha van rá lehetőség – keverjük össze a csapatokat, hogy minden asztalnál legyen minden csapatból egy-egy diák.</p> <p>A diákok egymást segítve lejátszanak egy kört a közös játékkal.</p>	<p>Csoportos feladat</p>

ÉRTÉKELÉS

A tanár a tematikus nap lezárásaként rövid, egyedül kitöltendő kérdőívvel méri fel, hogy a csoportok miként működtek, és milyen hangulatú volt a tematikus nap. (Kérdések: pl. hogyan hozták a döntéseket, ki mennyire vett részt a döntéshozatalban, hogyan értékelték egymás munkáit, ki hogyan járult hozzá a feladatok végrehajtásához, hogyan érezte magát a csoportban és az osztályban, mi tetszett és mi nem.)

A SIKERT ELŐSEGÍTŐ TÉNYEZŐK

Segíti a sikeres megvalósítást, ha az osztályban, az órákon, illetve az intézményben többször találkoznak demokratikus szervezési módszerekkel, együttműködésre, részvételre és nyitottságra épülő szellemiséggel; ha az osztályközösség és a tematikus nap szervezésében és megvalósításában részt vevő pedagógus(ok) kapcsolatát már a program előtt is az együttműködés jellemezte; amennyiben a diákok korábban is találkoztak a csoportmunka módszerével, és megfelelő rutint szereztek benne; ha a dramatikus játék mint eszköz az iskolai módszertan aktív része; amennyiben a diákok és a pedagógusok korábban részt vettek más tematikus vagy témahetek/napok programjaiban; ha a diákok az előkészítés során kellően motiváltak maradnak; amennyiben az előkészítési és a megvalósítási munkákba a diákokat is aktívan bevonják.

KOCKÁZATOK, NEHÉZSÉGEK

Nehézséget okoz, illetve kockáztatja a megvalósítás sikerét, ha a diákok felkészítése elmarad; ha az előkészületeknél megjelölt feladattípusokat és munkamódszereket a diákok (és a tanárok) nem ismerik, azokban gyakorlatot még nem szereztek; ha a tematikus nap megvalósítását a pedagógus alapvetően problémaként éli meg; amennyiben az osztályközösségen belül olyan klikkesedés figyelhető meg, melynek következtében nehezzé válik a csoportszervezés.

VÁLTOZATOK, ÖTLETEK, TOVÁBBI TEVÉKENYSÉGEK

A kiegészítések, valamint az elhagyható részek külön színnel jelölve található meg a program fenti bemutatásában.

FORRÁSOK

Részlet *A Pál utcai fiúk* című regényből (lásd a mellékletet)

Részlet a musicalből: „Mi vagyunk a grund” (a szövegrészletet lásd a mellékletben)

Részlet a könyv filmes feldolgozásából: *A Pál utcai fiúk* (Fábri Zoltán, 1969)

TANÁRI SEGÉDANYAGOK

Lásd a mellékletben (a 73. oldalon) és a kapcsolódó tanári segédletben (a 96. oldalon).

BEVONHATÓ PARTNEREK Nem feltétlenül szükségesek, azonban a megvalósító iskola a programot bármilyen formában kiegészítheti. Mivel a program a szabályok alkotására, azok érvényesítésére és betartására is vonatkozik, a „Társadalmunk is egy nagy társasjáték” címhez kapcsolva meghívhatnak előadókat a törvényhozás, az önkormányzatok vagy a rendvédelmi szervektől, illetve kapcsolódhatnak ilyen kezdeményezésekhez. Utóbbira lehet példa az Országos Bírósági Hivatal „Gyermekek központú igazságszolgáltatás” programja vagy a gyermekbarát igazságszolgáltatás kialakítását célzó uniós és hazai projektek.

További lehetőség a más iskolákkal, oktatási intézményekkel való együttműködés.

KÜLSŐ HELYSZÍNEK Nem feltétlenül szükségesek, azonban a megvalósító iskola a programot bármilyen formában kiegészítheti. Ha a fent is jelzett módon történik a kiegészítő programok kialakítása, akkor azok külső helyszínek, pl. önkormányzati ülésterem, bírósági tárgyaló, rendőrségi épület meglátogatását is tartalmazhatják.

Közösségeink – 3. nap: Az én felelősségem is!

CÍM	AZ ÉN FELELŐSSÉGEM IS! A megvalósítást segítő részt lásd a 104. oldalon.
KÉSZÍTETTE	dr. Kaposi József és Korpics Zsolt
TÉMA	Részvétel és felelősségvállalás: együttműködés; egyéni és közösségi felelősség; problémafelvetés és közösségi problémamegoldás; aktív részvétel; (Feladatszinten: jelenetek összeállítása, valamint bemutatásuk az osztálynak)
FELTÉTELEK, ESZKÖZÖK	Alapeszközök: <ul style="list-style-type: none"> • íróeszközök (ceruza, toll, filc, kréta – lehetőleg legyen közte vastagon fogó eszköz); • írólap, rajzlap vagy háztartási csomagolópapír, lehetőség szerint kartonlap; • képanyag a témához kapcsolódóan (megfelelő számban, a csoportok számára) • egyéb eszközök: olló, ragasztó (cellux vagy kenhető), tűző- és lyukasztógép, kartondoboz; • laptop, internet-elérhetőség és kivetítő (filmrészlet megtekintéséhez); • hanganyag lejátszásához szükséges eszköz.
A TERVEZETT TEVÉKENYSÉGEK HOSSZA	Kb. 260–350 perc (a részek közötti szünetekkel együtt) Nettó idő (215–305 perc): <ul style="list-style-type: none"> • I. szakasz: 90 perc • II. szakasz: 45 perc • III. szakasz: 60 perc • IV. szakasz: 20 perc • V. szakasz: max. 90 perc (opcionális)
TANULÁSI EREDMÉNYEK	Jelen tematikus nap segíti a diákok társadalmi felelősségvállaláshoz és hatékony együttműködéshez kapcsolódó kompetenciáinak továbbfejlesztését, de a kritikai gondolkodás gyakorlati megerősítésére is komoly hangsúlyt fektet. Ez utóbbi területen az információk feldolgozása, a kreativitás és főként az eltérő nézőpontok megértése és létjogosultságuk elismerése kerül a középpontba.

KOROSZTÁLY	6. évfolyam
FEJLESZTENDŐ TANÁRI KOMPETENCIÁK ¹⁹	<ul style="list-style-type: none"> • a pedagógiai folyamat tervezése; • a tanulás támogatása, szervezése és irányítása; • a tanulói csoportok, közösségek alakulásának segítése, fejlesztése; • szakmódszertani és szaktárgyi tudás; • kommunikáció és szakmai együttműködés; • kommunikáció és szakmai együttműködés; • a pedagógiai folyamatok és a tanulók értékelése; autonómia és a felelősségvállalás.
FEJLESZTENDŐ TANULÓI KOMPETENCIÁK	<ul style="list-style-type: none"> • társadalmi felelősség területe: fenntartható fejlődés; környezetvédelem; • a hatékony és konstruktív együttműködés területe: kooperáció; kommunikáció és odafigyelés, empátia; felelősség; • kritikai gondolkodás: kreativitás; információk értelmezése; többnézőpontúság.
NAT-KAPCSOLÓDÁSOK	<p>Műveltségi területek: Ember és társadalom; Ember és természet; Művészetek; Technika, életvitel és gyakorlat.</p> <p>Tantárgyak: történelem, társadalmi és állampolgári ismeretek; erkölcstan/etika; természetismeret; vizuális kultúra; technika, életvitel és gyakorlat; dráma és tánc (ha szerepel a pedagógiai programban).</p> <p>Kiemelt fejlesztési területek: Erkölcsi nevelés; Állampolgárságra, demokráciára nevelés; Önismeret és a társas kultúra fejlesztése; Felelősségvállalás másokért, önkéntesség; Fenntarthatóság, környezettudatosság.</p> <p>Kulcskompetenciák: Szociális és állampolgári kompetencia (továbbá: Anyanyelvi kommunikáció; Esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség).</p>
LEÍRÁS	A tanulók a közösen végzett feladatok során olyan gyakorlati tapasztalatokra tesznek szert, melyek felismertetik és egyben megerősítik az egyéni és csoportos felelősség, valamint az aktív részvétel jelentőségét. Mindeközben tovább fejlődik együttműködési és problémamegoldási képességük, döntéshozatali kompetenciájuk.

¹⁹ A tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I. 30.) EMMI-rendelet 2. mellékletének 1. pontja, a tanárképzésben megszerezhető tanári tudás, készségek, képességek nyolc pontjából kiindulva.

ELŐKÉSZÜLETEK

Előzetes ismeretek: A diákok a 6. évfolyamra már több tantárgy keretében is foglalkoznak a környezet és ember, a környezet és technika/technikai fejlődés problémakörrel. Vannak tehát már bizonyos ismereteik az olyan fogalmakkal kapcsolatban, mint a környezetszennyezés, a környezeti károk, a környezetvédelem, a hulladék, a szelektív hulladékgyűjtés. (Sokat segít, ha a diákok korábban vettek már részt környezetvédelemhez kapcsolható programokon.)

Érdeemes a diákoknak foglalkozniuk a képregény műfajával, jellemzőivel, hogy képesek legyenek a lényegyet kiemelő saját képregényt készíteni.

Módszertani elvárások: A tematikus nap megvalósításához mindenképp szükséges, hogy az osztály és a foglalkozást vezető tanár/ok rendelkezzen/ek bizonyos tapasztalatokkal a csoportmunka és különösen a drámajáték terén.

Érdeemes a csoportokat előre létrehozni, és előkészítő feladatokkal (egyszerű szituációk dramatizált bemutatásával) segíteni a szükséges készségek fejlesztését. Ehhez segítséget adhat, ha van az iskolában dráma- és tánctanítás vagy más drámapedagógiai program.

Fontos, hogy a csoportokat a foglalkozást vezető tanár hozza létre arra törekedve, hogy több eltérő képességű és érdeklődési körű, de együttműködésre képes gyerek kerüljön a csapatokba. (A legtöbb esetben kerülni kell a csoportok véletlen vagy a diákok kívánsága szerinti felépítését.) A csoportok előzetes megalkotása segíti, hogy a tematikus nap gyorsabban, zökkenőmentesen indulhasson el.

Előkészítő munkák: A jelenetekhez szükséges előkészíteni az alapszituációt tartalmazó leírást, valamint a kiegészítő információkat tartalmazó segédleteket.

Lehetőség: mivel a tematikus nap elsősorban a környezetvédelmen keresztül a saját felelősség és az aktív részvétel témáját boncolgatja, érdemes már felhasznált, de újrahasznosítható anyagokra támaszkodni (egyszer használt csomagolópapír, csak az egyik oldalán felhasznált írólap, többet nem használt karton, kidobásra ítélt dobozok, újsággépek a témához kapcsolódóan), azokat előzetesen gyűjteni.

A tanulási tér szervezése: A 4, maximum 6 fős csoportok munkájához megfelelő méretű felület biztosítása (munkafelületnek maximum 2 pad összeforgatásával). Lehetőség szerint ezek is könnyen mozgathatók legyenek, hogy a közös, osztályszintű előkészítő játékoknak is megfelelő terük lehessen.

Az osztályban a csoportokat érdemes az eltérő sarkokban elhelyezni, így a terem közepén lesz elég hely a jelenetek és más produktumok bemutatására. Ha van rá lehetőség, akkor érdemes a normális tanteremnél nagyobb teret választani a megvalósításhoz. Ha az osztályteremben valósul meg a tematikus nap, akkor a felesleges asztalokat – a nagyobb tér biztosítása érdekében – érdemes kivinni. A székek viszont maradjanak a teremben.

A programban szereplő egyik sorjáték (Miért is kell felelősségteljes döntést hoznom?) csak korlátozottan vagy egyáltalán nem valósítható meg osztályteremben belül. Mérlegelni kell, hogy megvalósítható-e a várható körülmények között – szükség esetén ki lehet hagyni, vagy egy hasonló témájú feladattal is helyettesíthető.

További lehetőségek: Amennyiben adott a lehetőség, külső előadót is érdemes bevonni a tematikus nap megvalósításába, vagy éppen felkészítésként külső helyszínen meglátogatását is érdemes beemlíteni a programsorba.

Előzetes programok: A történetmeséléshez kapcsolódóan lehetőség szerint színházlátogatás (vagy a helyi diákszínpaddal való ismerkedés), esetleg a helyi tévé meglátogatása (vagy az iskola tévéstúdiójának megtekintése) – a lényeg, hogy a kulisszák mögül lássák a valós munkát. Cél, hogy jobban átlássák, hogyan készül a műsor a „nézőknek”, mi az a forgatókönyv, hányan segítik a szereplőket, milyen közös munka zajlik. Ez a feladatok hatékony megoldását segítheti.

Külső előadók és helyszínek a tematikus nap során: Mivel a téma a környezetvédelem, lehetőség van arra, hogy a helyi környezetvédelmi programokat is megismerjék a diákok. Cél, hogy tisztában legyenek a közvetlen környezeti problémákkal, illetve megtalálják azokat a szervezeteket, amelyeken keresztül ők is aktívan részt vehetnek a környezetük védelmében/szépítésében.

IDŐ	TEVÉKENYSÉG	LEÍRÁS	FELADATFORMA, ESZKÖZ
I. Motiváció és felvezetés (90 perc): Mi is az a hulladék, mi a környezetszennyezés? – egyéni és páros feladatok <i>Rész cél:</i> a felelősség és az aktív részvétel jelentőségének érzékeltetése			
20'		<p><i>Mi is a hulladék?</i></p> <p>A diákoknak el kell dönteniük, hogy a kivetített képek közül melyiken szerepel olyan hulladék, amit kidobnának. Mindenkinek ahhoz a terem elejében elhelyezett számhoz kell állnia, ahány kép esetén el tudná képzelni az újrafelhasználást.</p> <p>Ezt követően a tanár bemutat néhány ezekhez a tárgyakhoz kapcsolódó újrafelhasználási módot – képeket, esetleg rövid videót.</p> <p>Ezt követően újra szavaznak a diákok.</p> <p>(Cél annak beláttatása, hogy nem minden hulladék, ami elsőre annak látszik.)</p> <p>(Lehetőség: hozzákapcsolni az iskolában futó különböző programokhoz: papírgyűjtés, műanyag flakon újrafelhasználása, kupakgyűjtés stb.)</p>	<p>Egyéni feladatok</p> <p>Eszköz: laptop, kivetítő és internet-elérhetőség (ez kiváltható, ha közvetlenül bevisszük a terembe a tárgyakat – azokat is, amiket elsőre kidobnánk, és azokat is, amiket lehet belőlük készíteni).</p>
20'		<p><i>Kinek a felelőssége?</i></p> <p>A tanár segítségével a diákok beszéljék át, hogy kinek a felelőssége, hogy a megfelelő szemét a megfelelő helyre kerüljön.</p> <p>Cél, hogy a diákok segítségével összegyűjtsük:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mi történik, ha nem a megfelelő helyre kerül a hulladék? (kosz, szemét, járvány stb.); • és mit tehetnek a diákok ez ellen? <p>Röviden, asztalcsopontonként dolgozva fogalmazzanak meg a diákok egy-egy feladatot, amit az osztály el tud(na) végezni, hogy a környezete tisztább legyen, és minden szemét a megfelelő helyre kerüljön. Ezt írják fel egy lapra, és miután felolvasták, adják át a tanárnak (ebből később szabálygyűjteményt lehet készíteni).</p>	<p>Közös feladat</p> <p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: íróeszközök, papír (írólap vagy csomagolópapír) – lehetőleg újrafelhasznál</p>

IDŐ	TEVÉKENYSÉG	LEÍRÁS	FELADATFORMA, ESZKÖZ
30'		<p><i>Miért is kell felelősségteljes döntést hoznom?</i></p> <p>Sorjáték: A diákoknak a sakktabla egyik sarkából kell eljutniuk a másikba, mindezt pedig úgy, hogy mindenki csak egy irányba léphet egyet (előre, jobbra vagy balra).</p> <p>Első kör: A diákok előre eldöntik, hogy merre lépnek – ezt papírra írják (melyet egymásnak nem mutatnak meg), majd az előre megadott sorban le is lépik a táblán. Az első indul a startnak kijelölt sarokból, és mindenki az előtte lépő játékos helyéből kiindulva lép az általa előre rögzített irányba. (Ez a kör nagyon nagy valószínűséggel sikertelen lesz.)</p> <p>Második kör: A diákok a döntéseiket csak akkor hozzák meg (és írják fel egy lapra úgy, hogy más ne lássa), mikor a sorban kettővel előttük lévő játékos már lépett. Azt tehát nem ismerik, hogy a közvetlenül előttük lévő játékos mit is fog lépni. (Itt már nagyobb az esély a győzelemre.)</p> <p>Utolsó kör: Mindenki csak akkor dönt, hogy hova lépjen, mikor az ő köre következik. (Ez szinte biztos győzelmet hoz, kivéve, ha valaki[k] szándékosan szabotálja [szabotálják] a sikert – ez persze ugyanolyan tanulságos lehet.)</p> <p>A játékot követően a diákok a tanár vezetésével tisztázzák, mi is történt. A lényeg, hogy belássák, körültekintően és felelősen kell döntéseket hozni, mert mindenkinek a lépése befolyással van a többiekre és magára a játék sikerére.</p>	Közös játék
20'		<p><i>Miért kell részt vennem egy döntésben?</i></p> <p>Ez első kinézetre egy egyszerű „szimpátiaszavazás”, hogy ki melyik szelektíven is gyűjthető hulladékot (papír, műanyag, fém, üveg) tartja a leginkább érdemesnek arra, hogy részt vegyen a gyűjtésében. A gyerekeknek nem kell indokolniuk döntésüket, hisz nincs jó vagy rossz válasz, csak beállnak a megfelelő szimbólum mögé. A szavazás eredményét a tanár rögzíti.</p> <p>Ezt követően a tanár vezetésével megismétlik a szavazást – ráadásul mindenkinek ugyanazt a szavazatot kell leadnia, mint az előző körben. A szavazás előtt azonban a tanár kijelöli azokat, akik ebben a körben nem szavazhatnak. (Cél, hogy a tanár jelentősen befolyásolja az eredményt.) Az így kialakult szavazási eredményt is rögzítik.</p> <p>Ezt követően a diákok a tanár vezetésével tisztázzák, mi is történt. A lényeg, hogy a diákok belássák, miért fontos az aktív részvétel.</p>	Közös játék

IDŐ	TEVÉKENYSÉG	LEÍRÁS	FELADATFORMA, ESZKÖZ
<p>II. Történetek készítése (45 perc): Mit teszek, ha... – csoportfeladatok <i>Alapfeltétel:</i> az új szakasz kezdetének feltétele a 4, maximum 6 fős csapatok gyors kialakítása <i>Rész cél:</i> egy alapprobléma elemzése és feloldása különböző szempontok szerint <i>Feladat:</i> történetet kell készíteni a minden csoportnak megadott, szeméttel/szennyezéssel kapcsolatos alapszituációra építve; a csoportok feladata abban tér el, hogy a jeleneteknek tartalmazniuk kell a hulladékkal kapcsolatos néhány szót, melyet a tanártól kapnak – így a látszólag azonos kiindulópont eltérő megoldásokat eredményezhet (a lehetséges alaphelyzetre, valamint az azt kiegészítő eltérő információkra példa a mellékletben).</p>			
15'		<p><i>Mi a történet?</i></p> <p>A csoportoknak meg kell ismerniük a jelenet alapszituációját, valamint hozzá kell illeszteniük a tanártól kapott, kötelezően beépítendő szavakat (illetve az azokat tartalmazó kártyát). Ezt követően közösen ki kell találniuk azt a jelenetet, melyet a továbbiakban szeretnének bemutatni.</p> <p>(Az osztálytól/csoporttól és az előzetes tapasztalatoktól függően a feladatmegjelölés lehet konkrétabb vagy csak egy-egy mondat.)</p> <p>A feladat rész lényege, hogy a diákok pár mondatban összeállítsák a jelenet forgatókönyvét.</p> <p>(A jelenet elkészítéséhez szükséges előre tisztázni, hogy milyen hosszú [maximum 2-3] perces rövid jeleneteket várunk.)</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: kiosztott szituációs kártya, csapatonként kiosztott egyedi információs kártyák, íróeszközök, papír (írólap vagy csomagolópapír)</p>
15'		<p><i>Hogyan csináljátok?</i></p> <p>A jelenet összeállítását a diákoknak részletesen meg kell tervezniük. Ez nemcsak a jelenet egyes részleteinek tisztázását, hanem a szükséges eszközök összeírását és az ezek begyűjtésének, valamint elkészítésének a rögzítését is jelenti.</p> <p>Ebben a szakaszban a diákoknak több fontos döntést is meg kell hozniuk, amelyek jelentősen befolyásolják a feladat későbbi megoldását. Dönteniük kell a szereplőkről, valamint a további munka szakaszairól.</p> <p>(A csoportokat ismerve a tanár dönthet úgy, hogy a meghozott döntéseket a diákoknak egy programkövető lapon rögzíteniük kelljen.)</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: íróeszközök, papír (írólap vagy csomagolópapír)</p>
15'		<p><i>Mit csináltok?</i></p> <p>A diákoknak össze kell állítaniuk magát a jelenetet. Ehhez együtt kell működniük, és hatékonyan kell lenniük.</p> <p>A darab összeállítása azt is jelenti, hogy a szükséges kellékeket is elkészítik, mégpedig a megadott idő alatt.</p> <p>A kellékek lehetnek az osztályban található tárgyak, korábban elkészített eszközök vagy a feladat során elkészített tárgyak.</p>	<p>Csoportos feladat</p> <p>Eszköz: íróeszköz, ragasztó, papír (írólap, rajzlap, karton, régi újság) tűzőgép, lyukasztó</p>

IDŐ	TEVÉKENYSÉG	LEÍRÁS	FELADATFORMA, ESZKÖZ
<p>III. Jelenetek (60 perc): Felelősségünk van – csoportos feladatok <i>Részcél:</i> az empátia és az odafigyelés készségeinek gyakorlása, a különböző nézőpontok jelentőségének felismerése, kreativitásuk felhasználása <i>Feladat:</i> a kitalált jelenetek bemutatása, valamint azok vizuális megjelenítése (képregény formájában)</p>			
30'		<p><i>A mi variációnk</i></p> <p>Minden csoportnak be kell mutatnia az általa kitalált jelenetet a többiek előtt. A jelenetben az osztályban összegyűjtött, valamint a maguk által készített kellékeket használhatják fel.</p> <p>A jelenet felvezetéséhez meg kell adni annak címét és azt a kiegészítő információt, melyet csak a csapat kapott meg.</p>	Csoportos játék
30'		<p><i>Mutassuk be képen!</i></p> <p>A figyelem fenntartása érdekében minden csoportnak előre (még az előző feladat rész kezdése előtt) meg kell adni, hogy melyik történetről kell képregényt készítenie. A csapatok tagjai ennek megfelelően jegyzetelnek az előadások közben, majd a leírtak segítségével a későbbiekben közösen összerakják a történetet. A történet hosszától függően a képregénynek 4-6 meghatározó képből és a hozzájuk tartozó (rövid szöveget tartalmazó) szövbuborékokból kell állnia. A képregénykockáknak minimum A5-ös méretűnek kell lenniük, és felhasználhatnak hozzájuk korábban összegyűjtött képeket, valamint rajzolhatnak is.</p> <p>(Szükség lehet arra, hogy a diákok még a tematikus nap előtt megismerkedjenek hasonló gyakorlatokkal – lásd a leírás elején az „Előzetes ismeretek” című részt.)</p> <p>Az elkészített képregényeket a csapatok kiragasztják a táblára, majd mindet együtt értékelik, hogy sikerült-e képregényesíteni az előadásokat.</p>	Csoportos feladat Eszköz: előre kivágott és kiosztott képek (lehetőleg újságkivágások), íróeszközök, papír (írólap, rajzlap vagy csomagolópapír), ragasztó

IDŐ	TEVÉKENYSÉG	LEÍRÁS	FELADATFORMA, ESZKÖZ
<p>IV. Összegzés (30 perc): Mit is tanultam ma? – közös feladat <i>Rész cél:</i> az egyéni és csoportos felelősség témakörének, valamint az aktív részvétel szükségességének megerősítése <i>Feladat:</i> a bemutatott (és később képregényként feldolgozott) jelenetek tanulságainak feldolgozása</p>			
30'		<p><i>Mi a tanulság?</i></p> <p>A diákok a tanárok segítségével megbeszélik, hogy</p> <ul style="list-style-type: none"> • kinek melyik tetszett, és miért (ezt később egy szavazással is megerősítik); • ki melyik megoldást tartja a legjobbnak, és miért (ezt később szintén megszavazzák); • vajon miért születtek külön megoldások, és baj-e, hogy több megoldásból választhatunk; • mi a közös a jelenetekben. 	Közös feladat
<p>V. KÜLSŐ ELŐADÓK/PARTNEREK: csak lehetőség és kellő tanári aktivitás esetén <i>Alapfeltétel:</i> kellő előkészítés és egyeztetés (szigorúan tartott határidők és rugalmasan kezelt program esetén) <i>Rész cél:</i> konkrét példán keresztül megismerni, hogy miként is működik egy önkéntes és aktív közreműködésen alapuló program. <i>Feladat:</i> részvétel az előadók által összeállított feladatokban <i>Elvárás:</i> a foglalkozás tevékenységekre is alapozzon.</p>			
Max. 45'–90'	 	A partnerszervezettel való egyeztetésnek megfelelően	<p>Egyéni vagy közös feladat – a partnerszervezet előzetes igényei szerint</p> <p>Eszközök: a partnerszervezet igényei szerint</p>

ÉRTÉKELÉS

A tanár a tematikus nap lezárásaként egy rövid, egyedül kitöltendő kérdőívvel méri fel, hogy a csoportok miként működtek, és milyen hangulatú volt a tematikus nap. (Kérdések: pl. hogyan hozták a döntéseket, ki mennyire vett részt a döntéshozatalban, hogyan értékelték egymás munkáit [ki hogyan járult hozzá a feladatok végrehajtásához], hogyan érezte magát a csoportban és az osztályban, mi tetszett és mi nem?)

A SIKERT ELŐSEGÍTŐ TÉNYEZŐK

Segíti a sikeres megvalósítást, ha az osztályban, az órákon, illetve az intézményben többször találkoznak demokratikus szervezési módszerekkel, együttműködésre, részvételre és nyitottságra épülő szellemiséggel; ha az osztályközösség és a tematikus nap szervezésében és megvalósításában részt vevő pedagógus(ok) kapcsolatait már a program előtt is az együttműködés jellemezte; amennyiben a diákok korábban is találkoztak a csoportmunka módszerével, és megfelelő rutint szereztek benne; ha a dramatikus játék mint eszköz az iskolai módszertan aktív része; amennyiben a diákok és a pedagógusok korábban már részt vettek más tematikus vagy témahetek/napok programjaiban; ha a diákok az előkészítés során kellően motiváltak maradnak; amennyiben az előkészítési és a megvalósítási munkákba a diákokat is aktívan bevonják.

KOCKÁZATOK, NEHÉZSÉGEK

Nehézséget okoz, illetve kockáztatja a megvalósítás sikerét, ha a diákok felkészítése elmarad; ha az előkészületeknél megjelölt feladattípusokat és munkamódszereket a diákok (és a tanárok) nem ismerik, azokban gyakorlatot még nem szereztek; ha a tematikus nap megvalósítását a pedagógus alapvetően problémaként éli meg; amennyiben az osztályközösségen belül olyan klikkesedés figyelhető meg, melynek következtében nehezzé válik a csoportszervezés.

VÁLTOZATOK, ÖTLETEK, TOVÁBBI TEVÉKENYSÉGEK

A kiegészítések, valamint az elhagyható részek külön színnel jelölve található meg a program fenti bemutatásában.

FORRÁSOK

Részlet *A Pál utcai fiúk* címűregényből (lásd a mellékletet)

Részlet a musicalből: „Mi vagyunk a grund” (a szövegrészletet lásd a mellékletben)

Részlet a könyv filmes feldolgozásából: *A Pál utcai fiúk* (Fábri Zoltán, 1969)

TANÁRI SEGÉDANYAGOK

Lásd a mellékletben (a 80. oldalon) és a kapcsolódó tanári segédletben (a 104. oldalon).

BEVONHATÓ PARTNEREK

A bevonható partnerek mind helyi szervezetek – itt fel lehet használni az iskola, valamint a szülők kapcsolatait (utóbbi lehetővé teszi, hogy a programnap megvalósításában a szülőknek is felelősségteljes feladatuk legyen).

A bevonható partnerek helyi vagy országos, de helyi alapszervezetekkel, önkéntesekkel rendelkező, főként környezetvédelmi/fenntarthatósági vagy a gyerekek számára „megközelíthető” témával (gyermekszegénység) foglalkozó szervezetek.

A partnerek megjelenése a tematikus nap alkalmával:

- Ha a partnerszervezet diákoknak szánt tevékenységre épülő programmal rendelkezik, akkor az az V. ponthoz rendelve közvetlenül beépíthető a tematikus napba.
- A tematikus nap alkalmát kihasználva délutáni – más felsőbb éves diákoknak és esetlegesen szülőknek is szóló – előadással és filmvetítés lehetőségével.

KÜLSŐ HELYSZÍNEK

A „További előkészületek” címszónál látottaknak megfelelően van lehetőség külső helyszínek bevonására.

MELLÉKLETEK (FORRÁSOK)

1. SZEREPEK – KERETEK – 1. nap

1.1. Válogatás a svéd gyerekverseket közreadó kötetből

Siv Widerberg: CILLA ÉS ÉN

Cilla
 (akit igazában Ceciliának hívnak)
 néha olyan gügye.
 Néha helyes,
 néha egész jól ki lehet vele jönni.
 Néha,
 néha kis dedós hozzám képest.
 „Mit gondolsz rólam?”
 Kérdeztem egyszer Cillát.
 Tudjátok, mit felelt?
 Ezt:
 „Néha olyan gügye vagy.
 Néha helyes.
 Néha egész jól ki lehet veled jönni.
 És néha...
 ...néha kis dedós vagy hozzám képest!”

Siv Widerberg: SZERELEM

Sten-Malténak nagy, vörös és elálló
 füle van.
 Nekem tetszik
 a nagy vörös és elálló
 fül.

Siv Widerberg: KÜLFÖLDIEK

Apa külföldi,
 anya is külföldi,
 én is külföldi vagyok
 most,
 pedig svédek vagyunk.
 Mert most Dániában járunk!
 Hahaha!
 Erre nem gondoltál, ugye?
 Hogy a svédek is külföldiek lesznek,
 amint külföldre mennek!

Britt G. Hallqvist: PUFÍ

Pufinak hívja mindenki,
 mert egy picurkát pufók.
 Csak egy picurkát.
 Gyakran áll a tükör előtt,
 és motyogja: „Csak egy picurkát.”
 Pufinak fogynia kellene,
 de ha olyan nagyon szereti a húsgombócot!
 Pufit Karl-Fredriknek hívják,
 de ezzel senki se törődik,
 csak Ulla.
 Karl-Fredrik! – kiabálja
 jó hangosan, hogy hallja mindenki.
 Pufi szereti Ullát.

1.2. a Állóképek a Toldira hangolva (példa)

Az 1. kép témája: Toldi Miklós és fivére, György vitézei/szolgái a családi háznál

Hivatkozó részlet a 3. énekből:

[...]

2.

Toldi György meg, amint torkig itta-ette,
Egy öreg karszékbe úr-magát vetette,
És az eresz alól gyönyörködve nézi,
Hogyan játszadoznak csintalan vitézi;
Majd, midőn meglátta a telek lábában
Ülni öccsét Miklóst nagy-busan magában,
Feltámad lelkének szennyos indulatja,
S nagyfejű legényit ily szókkal biztatja:

3.

„Hé fiúk! amott ül egy tűzok magában,
Orrát szárnya alá dugta nagy buvában;
Gunnyaszt, vagy dög is már? lássuk, fölrepül-e?
Meg kell a palánkot döngetni körül!”

4.

Mint kutyák közé ha nyulfiat lökének,
Kaptak a beszéden a szilaj legények,
Döng a deszkabástya Miklósnak megette,
Miklós a kudarcon, búskodik' felette.
Mert fölérni könnyű, könnyű nemcsak ésszel,
Hanem ökölrel is, és megfogni kézzel,
Hogy csak őt bosszantja mind e vastag tréfa,
Mely ugyan fejtől sem járt messze néha.

[...]

A 2. kép témája: Toldi Miklós könnyek között elbúcsúzik édesanyjától

Hivatkozó részlet a 6. énekből:

[...]

9.

Még így sem sokáig tartott szunnyadása:
Elrebbenté Miklós csendes kopogása;
Felriadt az asszony, mihelyt meghallotta,
De Miklós előre így bátorította:
„Édes anyámasszony, ne féljen kegyelmed:
Nem hozok a házra semmi veszedelmet,
Jóllehet, hogy éjjel járok, mint a lélek,
De ha nappal jönék, tudja, megölnének.”

10.

Nem is félt az özvegy, amint ezt hallotta,
Karjával a fiát általszorította,
Egy fillér kis darab, de annyi hely sincsen,
Hová az orcáján csókvetést ne hintsen.
„Jaj, hát látlak ismét! be sose gondoltam,
Majd kétségbeestem, érted majd megholtam,
De Istenem! minek beszélek oly nagyon:
Bátyádurad itt a másik házban vagyon.”

11.

Ennyit mondott anyja; többet nem is szólta,
Ha mindjárt a széles Hortobágyon volna,
Ott is úgy ölelné, szíve elfogódnék,
Szája hosszú néma csókra kulcsolódnék.
Érzi Miklós, hogy mint reszket az ölében,
Tán lerogyna, ha ő nem tartaná szépen;
Pedig ő is szörnyen meg vala indulva,
Nem is felelt mindjárt, csak jó idő múlva.

[...]

A 3. kép témája: Toldi Miklós, a rejtélyes kihívó

Hivatkozó részlet a 11. énekből:

[...]

11.

Egyszer jön a nagy cseh Buda vára felől,
Táncol nagy lovával a korláton belől;
Káromkodik csúnyán, a magyart böcsmérli:
Hogy nincs, aki merje magát vele mérni.
De imé hirtelen a pesti oldalon
Nagy örömjaj támad és nagy riadalom:
Ismeretlen bajnok fekete paripán
Vágtat a zászlóhoz és mérközni kíván.

12.

Sisakellenzője le vagyon bocsátva,
Csúcsáról fehér toll libeg-lobog hátra;
Toldi (mert hisz' ő volt) a tollat levészi,
Mindjárt ott teremnek a király vitézi,
S eveznek a tollal, mint hogy tisztök tartja,
A cseh bajvívóhoz a budai partra;
Vérszín a cseh tolla, fölcseréli vele:
A bajra hívásnak volt e dolog jele.

A 4. kép témája: Toldi Miklós a király előtt

Hivatkozó részlet a 12. énekből:

[...]

4.

Mikor pedig Miklós a csehet kiszabta,
S kisebbik darabját kardján felmutatta,
Tüstént parancsolá király ő felsége,
Tizenkét aranyos vitéz menjen érte.
El is mentek azok szép zászlós sajkával,
S vitték a királyhoz Toldit nagy pompával.
A király szólt: „Bajnok! nyisd fel sisakodat,
Mondd neved s mutassad vitézi arcodat.”

5.

Térdre esett most a király lábainál
S így kezdette Miklós: „Oh felséges király!
Nem vagyok én bajnok, csak egy földönfutó,
Hogyan lettem azzá? tudj' a mindentudó.
Magam sem tudom hogy', esém gyilkosságba,
S elzaklatott bátyám a széles világba:
Én meg idejöttem feladni tettemet,
S várni vagy kegyelmet, vagy büntetésemet.”

13.

Ezalatt a várba gyors híradók mentek.
A király lejött és sok nagyúri rendek,
A két bajnok pedig csónakon egyszerre
Indult s érkezett meg a bajvívó helyre.
Ott Miklós, mihelyest partot ért a lába,
Csónakát berúgta a széles Dunába:
Mintha korcsolyázna, futott az a habon,
Partba vágta orrát a pesti oldalon.

[...]

6.

Ily bátran beszéle Miklós a királynak,
Felnymá rostélyát acél sisakjának:
Halvány is, piros is volt az ábrázatja,
Mert bánat és öröm osztozának rajta.
Tetszett a királynak szép fiatal képe,
Azért nyájasan ily kérdést tőn elébe:
„Nemdenem a Toldi Lőrinc fia volnál?”
Miklós a fejével ráütött e szónál.

[...]

1.2. b Állóképek egy kitalált történetre (példa)

Alaptörténet: Egy tanuló, Gábor egyetlen napját követjük végig, mely során más és más közegben más és más szerep hárul rá, különböző szabályoknak kell megfelelnie, és különböző jogokat birtokol.

A tanuló viszonylag nyugodt napján haladunk végig. Ennek során bepillantunk egy matematikaórára, ahol éppen feleltetés zajlik, majd alkalmunk lesz betérni egy iskolai kosárcsapat edzésére, később pedig összefutunk hősünkkel a téren, ahol barátaival játszik, végezetül alkalmunk lesz megismerkedni a szülőkkel is, mikor együtt ülnek le vacsorázni este.

Az 1. kép témája: Matematikaórán feleltetés lesz. Mindenki lehajtott fejjel várja, hogy a tanár kimondja annak az egynek a nevét, akit a tábla elé szólít majd. Gábor is izgul – nem igazán szíveli a matematikát – de most a szerencse mellé szegődött, mert pont a naplóban előtte lévő osztálytársára esett a tanár választása.

A 2. kép témája: Gábor, ha nem is az iskola legjobb kosarasa, de imádja a játékot, és jól is megy neki. Osztályából egyedüliként került be a korosztályos csapatba, ami büszkeséggel tölti el. Az edzésbe akkor pillantunk be, mikor az edző kiválasztja azt a két játékost, aki csapatot választ majd magának, hogy utána egymás ellen játszassanak. Gábor lesz az egyik csapatkapitány, aki már ki is választotta az első csapattagját.

A 3. kép témája: Gábor az edzés után hazasiet, hogy gyorsan letudja az aznapi házi feladatot, és már indul is a játszótérre. Ma egészen 18 óráig elengedték otthonról, így lesz ideje a barátokkal bandázni. A csapatban nem Gábor a főnök – szívesebben hagyatkozik másokra, mikor a csínytevéseket kitalálják, de mindenki tiszteli azért, mert a játékba apait-anyait belead. Most is ez történik, hallgatja Bélát a nagy haditervről, melyhez azért időnként ő is hozzászól.

A 4. kép témája: Gábor szeret tévét nézni. Sajnos ezt vacsora helyett is szívesen teszi, amit édesanyja nem vesz jó néven. Meg is dorgálja Gábort, aki duzzogva, de kénytelen-kelletlen az asztalhoz vonul, és karba tett kézzel és lehajtott fejjel figyeli, ahogy a többiek jóízűen esznek. Testvérei vidáman nézték végig, ahogy édesanyjuk Gáborral veszekszik, és most vigyorogva súgnak össze az asztalnál, az apuka rosszálló tekintete ellenére.

2. GRUNDKÖZTÁRSASÁG – 2. nap

2.1. Részletek A Pál utcai fiúk című regényből, illetve az ennek alapján készült musicalből

A könyv

A grund leírása

A grund maga üres volt, mint ahogy ez üres telekhez illik is. A palánkja a Pál utca felől húzódott végig. Jobbról-balról két nagy ház határolja, s hátul... igen, hátul volt az, ami a grundot nagyszerűvé, érdekessé tette. Itt tudniillik egy másik nagy telek következett. Ezt a másik nagy telket egy gőzfűrészelő cég bérelte, s a telek telis-tele volt farakásokkal. Szabályos kockákba rakva állott itt az ölfa, s a hatalmas kockák közt kis utcák voltak. Valóságos labirintus. Ötven-hatvan kis szűk utca keresztezte egymást a néma, sötét farakások közt, s nem volt könnyű dolog ebben a labirintusban eligazodni. Aki mégis nagy nehezen keresztülvergődött rajta, az egy kis térre jutott, amelyen kis házikó állt. Ez a házikó volt a gőzfűrész. Furcsa, titokzatos, félelmes kis ház volt. Nyáron a vadszőlő véges-végig befutotta, s a zöld lomb közül pöfögött ki a karcsú kis fekete kémény, amely az óramű pontosságával, szabályos időközökben köpködté a tiszta fehér gőzt. Ilyenkor azt hitte volna az ember, ha messziről hallotta, hogy a farakások közt valahol egy gőzmozdony kínlódik, amely nem tud elindulni.

A házikó körül nagy, otromba fászkodók állottak. Időről időre az egyik kocsis odaállott a ház eresze alá, s akkor recsegés-ropogás hallatszott. A házikó eresze alatt volt egy kis ablak, s az ablakból deszkavályú nyúlt ki. Mikor a kocsis odaállott a kis ablak alá, egyszerre csak potyogni kezdett a deszkavályúból az aprófa, s szinte csurgott a nagy kocsiba, olyan szaporán jött. És mikor a kocsis tele lett aprófával, a kocsis kiáltott egyet. Erre abbamaradt a kis kémény pöfögése, egyszeribe nagy csönd támadt a házikóban, a kocsis rászólt a lovakra, és a lovak elindultak a tele kocsival. Aztán másik kocsis állt az eresz alá, éhesen, üresen, s akkor megint pufogni kezdett a gőz a fekete vaskéményben, és megint potyogott az aprófa. És ez így ment évek óta. Ami fát a kis házikóban felaprózott a masina, ahelyett nagy szekerek újat hoztak a telekre. Így aztán sose fogyott el a farakás a nagy udvarról, és sose szűnt meg a gőzfűrész sívítása. Néhány csenevész eperfa állott a kis ház előtt, s az egyik eperfa tövében fakalyiba volt összetákolva. Ebben lakott a tót, aki éjszaka a fát őrizte, hogy el ne lopják, vagy föl ne gyűjtsák.

Hát kellett ennél gyönyörűbb hely a mulatozásra? Nekünk, városi fiúknak bizony nem kellett. Ennél szebbet, ennél indiánosabbat mi el se tudunk képzelni. A Pál utcai telek gyönyörű sík föld volt, s ez volt az, ami az amerikai prériket helyettesítette. A hátulsó rész, a fatelep, ez volt minden egyéb: ez volt a város, az erdő, a sziklás hegyvidék, szóval mindennap az volt, amivé éppen aznap kinevezték. És valahogy azt ne higgyétek, hogy védtelen hely volt a fatelep! Az egyes nagyobb farakások tetejébe várak, erődök voltak építve. Hogy melyik pontot kell megerősíteni, azt Boka határozta meg. Az erődöt azonban Csónakos meg Nemecek építette. Négy-öt ponton volt erőd, és minden erődnek megvolt a maga kapitánya. Kapitány, főhadnagy, hadnagy. Ez volt a hadsereg. Közlegény, fájdalom, nem volt, csak egy. Az egész grundon a kapitányok, főhadnagyok és hadnagyok egyetlen közlegénynek parancsoltak, egyetlen közlegényt egzecírozattak, egyetlen közlegényt ítétek holmi kihágásokért várfogságra.

A gitt és a jelképek

[...] Síri csöndben szólalt meg Rácz tanár úr:

– Itt arról van szó, hogy ti valami egyletet alakítottatok. Ezt megtudtam. Valami úgynevezett gitttegyeletről hallottam. Akitől ezt tudom, az átadta nekem az egylet tagjainak névsorát is. Az egylet tagjai ti vagytok. Igaz-e? Senki se felelt. Mind lehorgasztott fővel, némán állottak egymás mellett, annak jeléül, hogy a vád igaz volt.

A tanár úr folytatta:

– Menjünk szépen sorjában. Mindenekelőtt azt akarom tudni, hogy ki alapította az egyletet, mikor világosan megmondtam, hogy semmiféle egylet alapítását nem tűröm meg. Ki alapította?

Nagy csönd.

Egy félénk hang szólalt meg:

– A Weisz.

Rác tanár úr szigorúan nézett Weiszre.

– Weisz! Nem tudsz magadtól jelentkezni?

Szerényen hangzott a felelet:

– De igen, tudok.

– Hát miért nem jelentkezted?

Erre megint nem felelt szegény Weisz. Rác tanár úr rágyújtott egy szivarra, s a füstöt a levegőbe fújta.

– Hát menjünk szép sorjában – mondta. – Először is mondd meg nekem, mi az a gitt?

Felelet helyett Weisz kivett a zsebéből egy hatalmas gittet, és letette az asztalra. Egy ideig nézte, aztán olyan halkán, hogy alig lehetett hallani, kijelentette:

– Ez a gitt.

– És mi ez? – kérdezte a tanár.

– Ez egy olyan pép, amivel az üvegesek az ablakot beragasztják a fába. Az üveges bekeni oda, és az ember a körmével kikaparja az ablakból.

– És ezt te kapartad ki?

– Nem, kérem. Ez az egyleti gitt.

A tanár úr tágra nyitotta a szemét.

– Mi az? – kérdezte.

Weisz most már nekibátorodott egy kicsit.

– Ezt a tagok gyűjtötték – mondta –, és a választmány rám bízta, hogy én őrizzem meg. Mert azelőtt Kolnay őrizte, mert ő volt a pénztárnok, de nála elszáradt, mert ő sohasem rágta.

– Hát ezt rágni kell?

– Igen, mert különben megkeményedik, és nem lehet nyomkodni. Én mindennap megrágtam.

– Miért éppen te?

– Mert benne van az alapszabályokban, hogy az elnök köteles mindennap legalább egyszer megrágni az egyleti gittet, mert különben megkeményedik...

Itt sírva fakadt Weisz. Pityeregve tette hozzá:

– És most én vagyok az elnök...

Komoly volt a hangulat. A tanár szigorúan kiáltott:

– Hol szedtétek össze ezt a nagy darabot?

Csőnd lett. A tanár Kolnayra nézett.

– Kolnay! Hol szedtétek össze?

Kolnay hadarva felelt, mint aki őszinte vallomással akar segíteni a helyzetén:

– Ez van, kérem, tanár úr, már egy hónapja. Én egy hétig rágtam, de akkor kisebb volt. Az első darabot a Weisz hozta, és azért alapítottuk az egyletet. Őtet az apja elvitte kocsin, és ő a kocsiablakból kaparta ki. Egész véres lett a körme. Aztán akkor betört az énekeremben az ablak, és én eljöttem délután, és egész délután vártam, amíg az üveges jött, és öt órakor jött az üveges, és én megszólítottam, hogy adjon nekem egy kis gittet, de ő nem felelt, mert ő nem tudott felelni, mert neki tele volt a pofája gittel.

A tanár úr szigorúan ráncolta össze a homlokát:

– Micsoda szavak ezek? Pofája a lónak van!

– Hát a szája volt tele. Ő is rágta. Aztán odamentem, és kértem, hogy hagyjon nézni, amíg ő az ablakot csinálja. És intett, hogy hagy. És én néztem, és ő bevágta az ablakot, és elment. És mikor ő elment, akkor én odamentem, és kikapartam a gittet az ablakból, és elvittem. De nem magamnak loptam, hanem az egyletnek... az ehegy... lehet... nehek... – Ő is sírt.

– Ne sírj – mondta Rác tanár úr.

Weisz a kabátja szélét tépdeste, és zavarában szükségesnek találta megjegyezni:

– Mindjárt bőg...

De Kolnay csak zokogott, szívet tépően zokogott. Weisz sűgva szűlt rá:

– Ne bőgjl!

S azzal ő is bőgni kezdett. A nagy sírás meghatotta Rácű tanár urat. Nagyokat szippantott a szivarjából. S ekkor előlépett a sorból Csele, az elegáns Csele, büszkén kiállott a tanár elé, s elhatározta, hogy most ő is római jellem lesz, mint a minap a grundon Boka. Határozott hangon mondta:

– Kérem, tanár úr, én is hoztam az egyletnek gittet.

Büszkén nézett a tanár szemébe. Rácű tanár úr megkérdezte:

– Honnan?

– Odahaza – szűlt Csele – összetörtem a madárfűrdőkádat, és a mamám becsináltatta, és én rögtűn kiszedtem a gittet. A víz mind kifolyt a szűnyegre, mikor a Mandi fűrdűt. Minek is kell fűrdűni egy ilyen madárnak? A verebek nem fűrdűnek soha, mégse piszkosak.

Rácű tanár úr előrehajolt a széken. Fenyegetőleg monda:

– Jó kedved van, Csele, majd segíték én mindjárt a bajodon! Folytasd, Kolnay!

Kolnay szipogott és szepegett. Az orrát törűlte.

– Mit folytassak?

– Honnan szedtétek a többit?

– Hát most mondta a Csele... És az egylet nekem adott egyszer hatvan krajcárt, hogy én is szerezzek.

Ez már nem tetszett Rácű tanár úrnak.

– Hát pénzért is vettetek?

– Nem – mondta Kolnay. – Hanem az én papám orvos, és délelűtt komfortáblin jár a betegekhez, és egyszer elvitt, és a kocsiablakból kiszedtem a gittet, és az nagyon jó puha gitt volt, és akkor az egylet adott hat hatost, hogy magam űljek be abba a kocsiba, és én délűtán beleűltem, és kimentem vele a Tisztviselőtelepig, és kiszedtem belűle a gittet, mind a négy ablakból, és akkor gyalog jűttem haza a teleprűl.

A tanár emlékezett rá:

– Ez akkor volt, amikor találkoztam veled a Ludovikánál?

– Igen.

– És megszűlűtöttalak... Te meg nem feleltél.

Kolnay lehajtotta a fejét, és szomorűan szűlt:

– Mert tele volt a pofám gittel.

És űjra eltűrűtt a mécses, Kolnay űjra sírni kezdett. Weisz megint izgatott lett, megint tépdesni kezdte a kabátja szélét, megint azt mondta zavarában, hogy:

– Mindjárt bőg...

És ő maga is megint rákezűte. A tanár úr felállott, s fűl-alá kezdett sétálni a szobában. A fejét csűválta.

– Szűp kis egylet. És ki volt az elnűk?

Erre a kérdűsre Weisz hirtelen elfelejtette a bánatát. Abbahagyta a sírást, és büszkén szűlt:

– Én.

– És ki volt a pénztárnok?

– A Kolnay.

– Add elő, ami pénz maradt!

– Tessék.

Azzal a zsebébe nyűlt Kolnay. Neki se volt kisebb zsebe, mint Csűnakosnak. Kotorászni kezdett benne, és sorra kirakott az asztalra belűle mindent. Mindenekelőtt egy forint negyvenhárom krajcár kerűlt elő. Aztán két darab ötkrajcáros bélyeg, egy zárű levelezűlap, két darab egykoronás okmánybélyeg, nyolc űj toll és egy szűnes űveggolyű. A tanár úr megolvasta a pénzt, s ennek láttára elkomorodott.

– A pénzt hol vettétek?

– Tagdíjakból. Mindenki minden héten fizetett egy hatost.

- És mire kellett a pénz?
- Csak hogy be legyen fizetve a tagdíj. A Weisz lemondott az elnöki fizetéséről.
- Mennyi volt az?
- Öt krajcár egy hétre. A bélyegeket én hoztam, a levelezőlapot a Barabás és az okmánybélyegeket a Richter. Neki az apja... ő az apjától...
- A tanár közbevágott:
- Lopta! Mi? Richter!
- Richter előállt, és lesütötte a szemét.
- Loptad?
- Némán intett, hogy igen. A tanár úr a fejét csóválta.
- Micsoda romlottság! Mi az apád?
- Dr. Richter Ernő köz- és váltóüggyvéd. De az egylet visszalopta a bélyeget.
- Hogyhogya?
- Hát mert én elloptam a papától a bélyeget, és aztán félttem, és az egylet adott nekem egy koronát, és én vettem rajta másik bélyeget, és visszaloptam az íróasztalra. És a papa rajtakapott, nem amikor loptam, hanem amikor visszatettem, és a nyakam közé szózott érte...
- A tanár egy szigorú pillantására kijavította:
- ...megvert érte, és külön még megpofozott, mert visszatettem, és kérdezte, hogy hol loptam, és én nem akartam megmondani, mert akkor még megint külön megpofozott volna, hát azt mondtam, hogy a Kolnaytól kaptam, és akkor ő azt mondta, hogy: „Tüstént vidd vissza a Kolnaynak, mert az bizonyára valahol lopta” – és én visszavitettem a Kolnaynak, és ezért van most az egyletnek két bélyege.
- Gondolkodóba esett ezen Rác tanár úr.
- Hát minek vettetek új bélyeget, hiszen a régit is visszatehettek volna!
- Azt nem lehetett – felelte helyette Kolnay –, mert már a hátán volt az egylet pecsétje.
- Pecsét is van? Hol a pecsét?
- A Barabás a pecsétőr.
- Most Barabáson volt a sor. Most ő lépett elő. Gyilkos pillantást vetett Kolnayra, akivel mindig baja volt. Még emlékezetében volt a kalapügy a grundon... De nem tehetett semmi egyebet, szépen letette a gumiból készült bélyegzőt a zöld tanári asztalra, a hozzá való tintapárnás bádogskatulájával együtt. A tanár megnézte a pecsétnyomót. Ez volt ráírva: Gittgyűjtő Egyesület, Budapest, 1889. Rác tanár úr elfojtotta a mosolygását, és megint megcsóválta a fejét. Ezen felbátorodott Barabás. Az asztal felé nyúlt, és vissza akarta venni a pecsétnyomót. De a tanár úr rátette a kezét.
- Mit akarsz?
- Kérem – vágta ki Barabás –, én esküt tettem, hogy inkább az életemmel is megvédelmezem a pecsétet, de a kezemből ki nem adom.
- A tanár úr zsebre dugta a pecsétet.
- Csönd! – mondta.
- De Barabás most már nem maradt nyugton.
- Akkor – szólt – tessék a Cselétől is a zászlót elvenni.
- Hát zászló is van? Add ide – mondta a tanár Csele felé fordulva. Csele benyúlt a zsebébe, és egy picike kis drótnyelű zászlót húzott onnan elő. Ezt is a nővére csinálta, mint a grund zászlaját. Általában az ilyen varrni való dolgokat mind a Csele nővére csinálta. De ez a zászló piros-fehér-zöld volt, s ez volt ráírva: Gittgyűjtő Egyesület, Budapest, 1889. Esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk!
- Hm – szólt a tanár úr –, ki az a finom madár, aki a tovább-ot egy b-vel írja? Ki írta ezt?
- Senki nem felelt. A tanár úr dörgő hangon ismételte a kérdést:
- Ki írta ezt?

Ekkor Csele gondolt egyet. Azt gondolta, hogy miért mártsa ő be a bajba a fiúkat. A tovább-ot ugyan Barabás írta egy b-vel, de miért szenvedjen Barabás? Tehát szerényen ezt mondta:

– A nővérem írta, kérem.

És nyelt egyet utána. Nem volt szép tőle, de megmentette ezzel a pajtását... A tanár nem felelt semmit. És a fiúk most összevissza kezdtek beszélni.

– Kérem, a Barabástól nem szép, hogy elárulta a zászlót – jegyezte meg dühösen Kolnay.

Barabás mentegetőzött:

– Mindig velem van baja! Ha tőlem elvették a pecsétet, akkor már úgyszólván vége van az egyletnek.

– Csönd! – vágta el a vitát Rácz tanár úr. – Majd segíték én a bajotokon. Ezennel fel van oszlatva az egylet, és meg ne halljam többé, hogy ilyesmikbe keveredtek! Magaviseletből valamennyien szabályszerűt fogtok kapni, és Weisz pedig kevésbé szabályszerűt, mert ő volt az elnök.

– Pardon! – jegyezte meg szerényen Weisz. – Éppen ma voltam utoljára az elnök, mert ma kellett volna a közgyűlésnek lenni, és már mást jelöltünk erre a hónapra!

– A Kolnayt jelöltük – mondta vigyorogva Barabás.

– Az nekem mindegy – szökött a tanár. – Holnap valamennyien itt maradtok kettőig. Majd segíték én a bajotokon. Most pedig mehettek!

– Alászolgája! – hangzott kórusban, és mind megmozdultak. Ezt a zavaros pillanatot Weisz arra használta fel, hogy a gitt után nyúlt. A tanár meglátta.

– Nem hagyod békében?!

Weisz alázatos pofát vágott.

– Hát a gittet nem kapjuk vissza?

– Nem. Sőt akinél még van, az adja rögtön vissza, mert ha megtudom, hogy valamelyiknél maradt, azzal szemben a legszigorúbban fogok eljárni.

Erre előlépett a Leszik, aki eddig hallgatott, mint a potyka. Kivett a szájából egy darab gittet, és odaragasztotta az egyleti csomóhoz, fájó szívvel és maszatos kézzel.

– Több nincs?

Fejelet helyett a Leszik kitérte a száját. Mutatta, hogy nincs több. A tanár úr a kalapját vette.

– És csak még egyszer halljam, hogy egyletet alapítottatok! Takarodjatok haza!

A fiúk némán sompolyogtak ki, csak egyikük szólalt meg csöndesen:

– Alászolgája! – mondta külön Leszik, mert az előbb, mikor a többiek köszöntek, neki tele volt a szája.

A tanár úr elment, s a fölőszlatott gittegyelet egyedül maradt. Szomorúan néztek egymásra a fiúk. Kolnay a várakozó Bokának mesélte el a kihallgatás történetét. Boka föllélegzett.

– Nagyon megijedtem – mondta –, mert már azt hittem, hogy a grundot árulta el valaki...

Ezalatt Nemecek odament a csoporthoz, és suttogva szólt:

– Nézzétek... mialatt kihallgatott benneteket, én az ablaknál álltam... egy új ablak volt... és...

Megmutatta a darab friss gittet, amit az ablakból kapart ki. A többiek áhítattal nézték.

Weisznek fölragyogott a szeme.

– Hát ha gitt van, akkor megint egylet is van! A grundon megtartjuk a közgyűlést.

– A grundon! A grundon! – kiáltotta a többi is. És valamennyien szaladni kezdtek, hazafelé. A lépcső visszhangzott a kiáltásaiktól, amint a Pál utcaiak jelszavát harsogták:

– Hahó, hó! Hahó, hó! [...]

A musical**Mi vagyunk a grund** (dalszöveg)

Nagy a világ, az égig ér,
De van ez a föld, ami kezünkbe fér.
Itt nevet a nap, sugara ránk,
Rajzol egy pályát a deszkapalánk.

és a tél, és a nyár,
és a fák, az akác,
és a kert, és a ház,
és a házból a srác,
te meg én,
ugye szép,
soha nem szakadunk,
gyere mondd, hogy a Grund mi vagyunk.

Álljunk bele, ha kell,
Bármilyen jön is el,
Legyen szabad a Grund.
Véssük ide ma fel,
Hogy megmarad ez a hely,
Vagy egyszer belehalunk.

Nagy a világ, és rá se ránt,
Hogy errefelé a követ ki veti rá.
Ha közel a vész, nem remeg a szánk,
Le fogjuk győzni, nekünk ez a hazánk.

ez a pad, ez a fal
ez a pár farakás
ez a dal, ahogy nő
ez a szívdobogás
ez a jel
innen el soha nem szaladunk,
gyere, mondd, hogy a Grund mi vagyunk.

Álljunk bele, ha kell,
Bármilyen jön is el,
Legyen szabad a Grund.
Véssük ide ma fel,
Hogy megmarad ez a hely,
Vagy egyszer belehalunk.

Mért félnénk, miért élnénk, ha nem egy álomért?
Mért félnénk, miért élnénk, ha nem egy álomért?

2.2. Példa a táblajáték formájához

START	1	2	3	4	5
					6
		11	10	9	8
		12			
		13	14	15	16
					18
CÉL	23	22	21	20	19

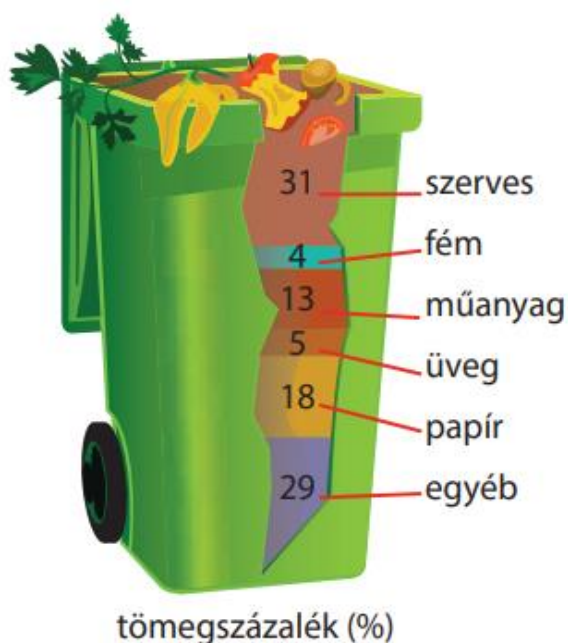
3. AZ ÉN FELELŐSSÉGEM IS! – 3. nap

3.1. Az összeállítandó történetek váza (amely minden csoport esetén azonos) – javaslatok

1. Szemét az osztályban: Rögtön vége a napközinek, és indulhatunk haza. Már csak összepakolunk, felrakjuk a székeket és... Ez nem lehet! Már megint csupa szemét a padló. Pedig például ez a valami itt nem is tűnik szemétnek...
2. Szemét a sulikert kerítésénél: Ez már a harmadik műanyag flakon a kerítés mellett, pedig innen tíz méterre van a szelektív kuka... Igaz, a tárolót teljesen eltakarja az a két nagy bokor...
3. Szemét az utcán: Valaki mintha szándékosan nem a szelektívbe dobna a műanyag palackokat, pedig ott az a sárga kuka a rendes mögött. Nem létezik, hogy ne tudná, miért van ott a sárga meg a kék kuka...

3.2. A háztartási hulladék összetétele

Albert Attila (et al.): *Kémia 8. tankönyv*. Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2015, 86.

A háztartási hulladék összetétele Magyarországon

A háztartásban keletkező hulladék térfogatának felét, tömegének negyedét a csomagolóanyagok teszik ki.

Hazánkban az egy főre eső hulladék mennyisége naponta 1 kg.

3.3. Javaslat az V. szakasz programjára

Filmvetítés: *A tengerek valódi réme* (Plastic: The Real Sea Monster), 96 perces német dokumentumfilm, 2013)

Az interneten: <https://www.youtube.com/watch?v=OICuEZAdEko>

A MINTAPROGRAMHOZ RENDELT TANÁRI, TANULÓI SEGÉDLETEK

ELŐKÉSZÍTÉS

Formális és non-formális keretek: A tematikus napok során a diákok (végig azonos) osztályteremben dolgoznak, azaz nem hagyják el az iskolát. Ettől függetlenül a tematikus napok szervezése nem követi a hagyományos iskolai munkarendet. A feladatok – az osztály egészének ügyességétől és együttműködési képességétől függően – nem feltétlenül haladnak az előre javasolt időkeretnek megfelelően, így természetesen a kidolgozásnál sem volt elsődleges cél a 45 perces keretek betartása. Az eddigi tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy van lehetőség a 45 percenkénti szünet megtartására is – főként ha a tanári kar meglátása szerint az eltérő munkarend az iskola működését jelentősen megzavarhatja.

Egyes feladatok lezárása után lehetőség van kisebb szünet beiktatására (hogy ne fáradjanak el túlzottan a gyerekek), más esetben (ha láthatóan flow-ba kerülnek) célszerű elkerülni a diákok kizökkentését egy kötelezően beiktatott szünettel.

Tanári jelenlét: A tematikus nap során alkalmazott módszerek feltételezik, hogy az osztály munkáját minimum két tanár segítse. Ezzel nemcsak a különböző feladatok megvalósítását/vezetését tudják megosztani egymás között, hanem lehetőséget teremtenek a csoportmunka jobb koordinálására, a szükséges támogatás/megerősítés biztosítására.

Módszertani elvárások (a sikeresség biztosítása érdekében):

Csoportmunka: A tematikus napokhoz kapcsolódó feladatok többsége csoportmunkára épül, így fontos, hogy ebben kellő tapasztalatuk legyen a megvalósításban részt vevő tanároknak, valamint a diákoknak is. A megvalósítás sikere szempontjából kiemelt jelentősége van annak, hogy a diákok képesek legyenek önállóan együtt dolgozni a kiadott feladatokon.

Kapcsolódó ajánlott szakirodalom:

- Dr. Hanák Zsuzsanna (szerk.): *A kooperatív módszertan elméleti és gyakorlati alapjai*. Eger, 2007.
- Kereszty Zsuzsa (szerk.): *Tanári kézikönyv a szociális kompetencia fejlesztéséhez 1–12. évfolyam*. SuliNova Kht., Budapest, 2006.
- Paul Ginnis: *Tanítási és tanulási receptkönyv. Az izgalmas és élvezetes tanulás eszközei*. Alexandra Kiadó, Budapest, 2018.

Drámapedagógiai módszerek ismerete: A tematikus napok megvalósítása során komoly szerepet kapnak a drámapedagógia módszerei és az ezekre épülő feladatok. A dramatizálás, a jelenetek összeállítás, valamint az (osztály)közösség előtt való szereplés nehézségei könnyebben kezelhetők, ha a diákok már találkoztak hasonló feladatokkal, ismerik a legfontosabb szabályokat, elvárásokat, lehetőségeket. Célszerű lehet olyan kollégát is bevonni ilyen esetben a megvalósításba, akinek van ezzel kapcsolatos szakmai tapasztalata (esetleg idekapcsolódó képzettsége).

A feladatok rugalmas kezelése: A feladatok megalkotásakor értelemszerűen nem lehetett figyelembe venni az egyes osztályok egyedi jellemzőit, a diákok képességeit, készségeit. Ennek megfelelően a feladatokat a program megvalósítása során mindenképp érdemes az adott osztályhoz igazítani – ez pedig komoly rugalmasságot kíván meg a tanároktól.

Előzetes tervezés: A csoportmunka, illetve az általánosan megfogalmazott előfeltételek és feladatok miatt megkerülhetetlen, hogy előzetesen és részletesen megtervezzük a témanapot – lépésről lépésre végigelemezve, melyek azok a részek, amelyekre több vagy kevesebb hangsúlyt kell fektetni.

A fáradtság figyelembevétele: Az első tapasztalatok alapján a tematikus nap feladatai között időként fontos megmozgatni az osztályt, hogy ne fáradjanak el túlzottan a folyamatos koncentrációban, vagy éppen ne veszítsék el érdeklődésüket a program iránt.

A csoportok összeállítása (4, maximum 6 fő): A legtöbb esetben a csoportokat előre meg kell alkotni – ami jelentheti a tagok előzetes kijelölését és a csoportmunka ilyen összetételben való előzetes begyakorlását, vagy csak a névsorok rögzítését, mely esetben a diákok a beosztással csak a tematikus nap reggelén találkoznak. (Utóbbi csak gyakorlott, csoportmunkát rendszeresen végző osztályok esetén ajánlott.) A csoportok tagjainak kijelölése a tanár feladata – cél, hogy több eltérő képességű és érdeklődési körű, de együttműködésre képes gyerekek kerüljen a csapatokba.

Amennyiben az osztályközösség alkalmas rá, lehetőség van arra is, hogy a csoportok a feladatok során szerveződjenek. Ezt azonban – a korábbi gyakorlatot figyelembe véve – a diákok képességeinek ismeretében a közreműködő tanároknak kell elvégezniük.

Térszervezés: A három témanap esetében három eltérő tételrendezéssel érdemes készülni. A legfontosabb különbségeket az alábbiakban foglaltuk össze:

1. Szerepek – keretek: Az eltérő helyigényű feladatok miatt változó szerkezetű térre van szükség, melyet rövidebb átállásokkal, a diákok segítségével tudunk megteremteni. Ehhez érdemes figyelembe venni, hogy melyek azok az elemek, amelyek teljesen feleslegesek (azaz egyik szakaszban sem kapnak szerepet), illetve miként lehet egy olyan gyorsan átalakítható teret létrehozni, melynél az átállások ideje a lehető legrövidebb.

Javaslat:

- az I. szakaszban az asztalok a fal mellett jól elosztva, vagy ha van rá lehetőség, a csoportok számának megfelelő asztal kivételével az osztályból eltávolítva (tanári asztalra nincs szükség); a székek a fal mellett körben – ezeken ülnek a diákok;
- a II. és III. szakaszban a létrehozott csoportok az osztály különböző pontjain egy-egy asztalt körülülve dolgozhatnak – mindezt úgy, hogy viszonylag széles üres tér maradjon az osztály közepén vagy az első harmadában (az állóképek és a jelenetek bemutatására);
- a IV. szakaszban arra kell figyelni, hogy a csapatok minden tagja hozzáférjen az asztalfelülethez, és minden diák ráláthasson a táblára – mivel csoportos előadásra már nem kerül sor, így a csapatok asztalait gyorsan át is helyezhetjük.

2. Grundköztársaság: A csoportok két-két összefordított padon dolgoznak, melyeket az osztályban úgy kell elhelyezni, hogy a diákok – akik bizonyos feladatoknál viszonylag szabadon mozoghatnak – kényelmesen elférjenek. Az így létrehozott munkafelületek alkalmasak lehetnek arra, hogy az elkészült társasjátékokat is itt mutassák be. (Amennyiben nem, úgy a tábla előtt lehet kialakítani egy olyan nagyobb „szabad területet”, ahol a bemutató megtörténhet.)

A fentiek mellett a digitális kivetítéshez szükséges eszközöknek is biztonságos felületet kell biztosítani, valamint a társasjátékok összeállításához szükséges alapanyagokat kell úgy elhelyezni, hogy a diákok azokat könnyen – egymás zavarása nélkül is – elérhessék.

Az esetlegesen felesleges padokat és székeket érdemes úgy összepakolni, hogy azzal a lehető legnagyobb teret szabadítsuk fel, illetve a lehető legkevésbé legyen balesetveszélyes.

3. Nekem is van felelősségem! Mivel a tematikus nap több olyan feladatot is tartalmaz, melyhez nagyobb szabad térre van szükség, a csapatok munkafelületeit igyekezzünk minimalizálni, illetve azokat a padokat (és más eszközöket), melyekre nincs szükség, próbáljuk az osztály végében egymásra halmozni (vagy ha nem okoz balesetveszélyt, az osztályból eltávolítani).

A csoportoknak 1 (maximum 2 összetolt) padnyi munkafelület kell, ezeket pedig félkörben a fal mellé igazítva helyezzük el. A tanári asztalt is elhúzhatjuk a terem egyik szélére, hogy ezzel is nagyobb felületet biztosítsunk a játéknak.

Egyes feladatoknál szükség van kivetítő alkalmazására, melyet szintén úgy kell elhelyezni, hogy a képét mindenhol láthassák a diákok, de semmiképp se legyen útban a játékoknál.

Kellékek biztosítása:

1. Szerepek – keretek: A diákok munkájához elsősorban megfelelő íróeszközökre (ceruzára, radírra és filcekre, lehetőség szerint különböző vastagságúakra és színűekre), papírlapokra (inkább A3-as vagy annál nagyobb formátumúakra) van szükség.

Amennyiben úgy döntünk, hogy a témanap két kiemelt feladatához a diákoknak kellékeket is kell gyártaniuk, úgy szükség lehet további eszközökre, úgymint ollóra, ragasztóra (cellux vagy kenhető), keményebb kartonlapra vagy kartonpapírra (esetleg gyűjtött kartondobozból).

2. Grundköztársaság: A diákok munkájához megfelelő íróeszközökre (ceruzára, radírra és filcekre, lehetőség szerint különböző vastagságúakra és színűekre), papírlapokra (inkább A3-as vagy annál nagyobb formátumúakra), nagyobb, a társasjáték alapját biztosító vastagabb (minimum A2-es méretű) papírra vagy kartonra, a társasjáték kellekeinek, a kártyalapoknak és a bábuknak az elkészítéséhez (jó esetben többszínű, vastag, nem túl nagy) papírlapokra és ragasztókra (celluxra és stiftre) lesz szükség.

A programban jelzetteknek megfelelően megpróbálhatjuk a szükséges alapanyagokat már felhasznált papírból vagy más papírhulladékból (pl. cipős- vagy más dobozból, újságlapokból, magazinokból) is összegyűjteni.

3. Nekem is van felelősségem! A munkához a munkanap legnagyobb részében csak íróeszközre (toll, ceruza) és egy-két papírlapra van szükség, a jelenetek tervezéséhez ugyanis külön tervezőlapot kapnak a diákok.

Komolyabb méretű vastag lapra, kartonra csak a képregény készítéséhez van szükség. Ehhez azonban már különböző színű filcek és más rajzeszközök is kellene, bár még így is kevesebb az eszközigénye, mint a másik két tematikus napnak.

Digitális eszközök és források: A tematikus napok megvalósításához elég egy projektor, egy számítógép (PC vagy még inkább laptop), valamint a számítógépre kapcsolható hangfalak. De a mintaprogramok úgy vannak kialakítva, hogy a második (Grundköztársaság) kivételével e nélkül is megvalósíthatók legyenek.

Az eszközök gyors és hatékony felhasználása érdekében érdemes mindent előre beállítani, hogy egy jelenet vagy PPT elindításához már csak egy-két gombot kelljen megnyomni.

További javaslatok a felhasználáshoz:

1. Szerepek – keretek: A témanaphoz nem szükséges, de a bevezető feladatainak jobb megértéséhez (pl. az emberi gép működésének szemléltetéséhez) használható kivetítő, számítógép/laptop és hangszórók. Ha használjuk a számítógépet, akkor internet-elérhetőséget is fontos biztosítanunk.

Mivel a kivetítőre csak korlátozott ideig van szükség, az adott szakasz lezárása után ki is kapcsolhatjuk, valamint szét is szerelhetjük (és elzárhatjuk), hogy ne zavarja a további munkát.

2. Grundköztársaság: Itt a felvezető feladatoknál, valamint a központi feladatok felvezetésénél is szükség van kivetítőre, laptopra vagy számítógépre és hangfalra.

Mivel a kivetítőre egész órán szükség lehet, érdemes úgy felállítani, hogy az a feladatoknál ne akadályozza a diákokat, de mindenki rálásson a vetített képre.

3. Nekem is van felelősségem! Itt a kivetítőre, valamint annak tartozékaira az I. szakasz játékeinál lehet szükség, illetve a IV. szakasz előadásainál (azonban ez utóbbi már nem is kötelező elem).

Hogy az eszközök ne legyenek útban, itt is ki lehet kapcsolni és akár szét is lehet szedni őket az I. szakaszt követően.

Szélesebb lehetőségek a digitális eszközhasználat terén: Az, hogy a mintaprogramok úgy vannak összeállítva, hogy minimális informatikai, digitális eszközigényük legyen, azt célozza, hogy bármely oktatási intézményben meg lehessen valósítani őket. Ez azonban azt is jelentheti, hogy ahol szélesebb lehetőségekkel is rendelkeznek, ott nyugodtan beépíthetők olyan elemek, amelyek a diákok digitális eszközhasználatának fejlesztését is segítik. Ehhez persze mérlegelni kell, hogy ennek van-e további időigénye, rendelkeznek-e a diákok a beépíteni kívánt eszköz kezelésének alapismereteivel, és szükség esetén át is kell tervezni a mintaprogramok megadott elemeit.

Időkeretek: A programleírásból átemelve minden elemnél megadtuk a tervezett időkeretet, de fontos, hogy ezzel csak irányokat akartunk mutatni, ettől el lehet és el is kell térni, hiszen minden osztály más módon reagál egy adott feladatra (gyorsabban vagy lassabban halad vele).

Kiemelt területek a diákok (és tanárok) fejlesztése terén: A mintaprogramok feladatai a programleírásban jelölt tanulói (és tanári) kompetenciák fejlesztését szolgálják. De van néhány kiemelt terület, mely külön hangsúlyt kell kapjon a megvalósítás során. Ezek a kommunikáció (amely egyszerre eszköze és közege is a feladatoknak), a társas kompetenciák (mint például az együttműködés csoportban, a vita vagy a kapcsolatépítés), az érzelmi intelligencia (amely személyes és másokra irányuló társas kapcsolati kompetenciákból tevődik össze), valamint a *problémamegoldás* (mint összetett kognitív képesség).

A mintaprogramok a tanulói tevékenységekre és tevékenységi sorokra épülnek, és kiemelt szerepet szánnak a formatív értékelés eszközrendszerének. Mindezzel erősítik a tanulóközpontúság, valamint a fejlesztés valós igényekhez igazítását.

TEMATIKUS NAPOK MEGVALÓSÍTÁSA

Szerepek – keretek

ELŐKÉSZÍTÉS

A korábban leírtaknak megfelelően még a program kezdése előtt ki kell alakítani a megfelelő teret. Mivel a csoportmunkára csak később kerül sor, a csoportok megalkotásával sem kell időt tölteni a nap indításakor. Annak azonban már lehet jelentősége, hogy engedjük-e a diákokat saját maguk által választott helyre leülni, vagy a program kezdetekor ebbe azért beleszólunk. (Az első szakaszban az egymás mellett ülők együtt is dolgoznak, így a destruktív párok nehezíthetik a sikeres megvalósítást.)

FELKÉSZÍTÉS

Bár a tematikus nap programleírásában külön nem emeltük ki, a program megkezdése előtt érdemes néhány olyan csoportos mozgásos feladatot elvégezni, amely élénkíti a diákok vérkeringését, valamint (és ez a fontosabb) segíti az egymásra hangolódást. (Ez osztálytól és a hangulattól függően 5–10 perc is lehet.)

Természetesen könnyebb, ha az osztály által már ismert gyakorlatokat végeztetünk, de ha új (az osztály számára is megfelelő szintű) feladattal próbálkozunk, akkor az fokozhatja az érdeklődést és a figyelmet.

Ilyen bemelegítő felvezető gyakorlatokat több (főként drámapedagógiai) kiadványban is találhatunk. Ezekből pár jellemző kötet:

- Kaposi László (szerk.): Drámapedagógiai olvasókönyv. Javított kiadás, Budapest, II. Kerületi Kulturális Közhasznú Nonprofit Kft., 2013.
- Gabnai Katalin: Drámajátékok. Bevezetés a drámapedagógiába. Negyedik, bővített kiadás, Helikon, 1999.

Az itt alkalmazható módszerek nem csak a munka előkészítését szolgálhatják. Amennyiben a tanulók figyelme lankad, vagy elfáradtak, esetleg egy új szakaszt akarunk bevezetni, ahol szintén fontos a közös munka és az egymásra hangolódás, ott is bevethetjük ezeket.

I. SZAKASZ – Motiváció és felvezetés (tervezett időkeret: 75 perc)

(Az egyén és a csoport/közösség működése)

A szakasz legfőbb célja, hogy rávilágítson néhány fontos kérdésre, úgymint: miként látnak minket a csoporton belül; mitől egységes és mitől különbözhet mások rólunk alkotott véleménye; hogy lesz egy ennyire egyedi szereplő egy nagyobb egész része; mi tartja össze a nagyobb közösségeket, melyek tagjai sokszor teljesen eltérők? Az a tény, hogy akaratlanul is nagyobb közösségek tagjai vagyunk, vezethet át arra a gondolatra, hogy miként működik ez a folyamat, és milyen szerepe van ebben a szabályoknak (utóbbiak a II. és a III. szakasz témái).

1. Mi is a kérdés? (5 perc): A vezető tanár dönti el, hogy a javasolt svéd gyerekversek közül hányat olvas fel a diákoknak. A feladathoz természetesen nem csak a megjelölt versek alkalmazhatók – ha a megvalósítók találnak más olyan (rövid és frappáns irodalmi) szöveget, amely a programleírásban megjelölt célnak megfelel, akkor természetesen azok is jók lehetnek.

A tanulásokot tanári vezetéssel beszéljük át a diákok. Példakérdések:

- Mit gondoltok, miért látnak benneteket másként/másnak a különböző emberek? (Például miért látnak másként a családtagok, a barátok és a tanárok?)
- Hol találkoztok ezekkel ez emberekkel? (Van-e annak egyáltalán jelentősége, hogy hol ismerkedtetek meg velük, mit csinálnak, és [esetleg] mi a foglalkozásuk?)

- Ki szereti a nagy, elálló füleket? (Utalva Siv Widerberg „Szerelem” című versére.)
- Valóban külföldiek leszünk külföldön? Kinek a szempontjából leszünk ott külföldiek? (Utalva Siv Widerberg „Külföldiek” című versére.)

2. Ki is vagyok én? I. (15 perc): A feladathoz nélkülözhetetlenek a „névjegykártyák”, melyek lehetnek egyszerű, keményebb lapból kivágott (névjegykártya méretű) cetlik. Ha az alapfeladatnál három, elsősorban pozitív tulajdonságot kérünk tőlük, akkor nincs szükség bonyolult táblázatra vagy nagyobb lapokra. Minél egyszerűbb, annál jobb.

Fontos, hogy ne egy lapra kerüljenek fel az eltérő körökben rögzítendő tulajdonságok, hanem három különálló cetlit használjunk a részfeladatok során. (Így a diákok nem tudják egymást befolyásolni.) Ha van rá lehetőség, akkor a saját és mások által írt kártya legyen más színű vagy mintájú.

Hívjuk fel a diákok figyelmét arra, hogy ne lessenek másokról, hanem azt írják le, amit ők abban a pillanatban gondolnak. Azt is tudassuk velük, hogy a játék végéig mind a három kártyát meg kell őrizniük, illetve ki kell emelni, hogy azt a kártyát, amit más osztálytársról írnak, át kell adniuk annak, akiről készítették.

A diákokat segítő fel lehet sorolni néhány pozitív tulajdonságot, hogy értsék, miről is szól a feladat. Ha az osztály ezt igényli, akkor a táblára is össze lehet gyűjteni párat, bár ez esetben félő, hogy sokan ezeket fogják felhasználni. Tisztázzuk azt is, hogy a gyerekek írhatnak-e külső tulajdonságot, és ha igen, akkor hányat (például háromból maximum egyet).

Az első kör előtt ki kell jelölni a párokat, hogy mindenki számára egyértelmű legyen, kivel is kell majd dolgoznia. Ez arra is jó, hogy kiderüljön, kinek nem lesz párja. Ha páratlan a létszám, az utolsó három fő együtt dolgozik mind a két körben – így mindenki ír majd mindenkiről kártyát.

A második körnél a tanárnak kell döntenie, hogy milyen módszer szerint sorsolja ki az új párokat. Ezt már a programra való felkészülésnél el kell döntenie, hogy a feladat megvalósítását ne szakítsa meg túlzottan. Példák a lehetséges módszerekre:

- Az egymással szemben ülők írnak egymásról (ebben az esetben a segítő tanárok ismét hangosan megerősítik, hogy ki kiről ír majd cetlit, nehogy valaki elkeveredjen).
- A kettővel arrébb ülő diákról kell írniuk (itt fontos megadni, hogy jobbra vagy balra indulva kell-e kettőt számolniuk).
- Egyenlő hosszúságú szalagokat tart a tanár a kezében, melyeknek a végeit kell megfogniuk a diákoknak – mikor óvatosan elengedi a tanár a szalagok közepét, kiderül, hogy kik tartják ugyanazt a szalagot (türelmetlenebb vagy nagyobb mozgásigényű, kevésbé koncentrált diákoknál ez nem biztos, hogy működik, továbbá fontos figyelni arra, hogy a szalagok ne legyenek túl rövidek, és véletlenül se gabalyodjanak össze).

Emlékeztetőként: ha az első körben kijelöltünk egy hármast csoportot, ők nem vesznek részt ebben a sorolásban. (Természetesen erre is külön fel kell hívni a figyelmet.)

A feladat eredményét a következő feladatban összegezzük.

3. Ki is vagyok én? II. (15 perc): Ennek a feladatrésznek – melynek célja, hogy értelmezzük, miért született sok vagy éppen kevés megoldás – az a kulcsa, hogy létrehozzuk azt a négy kategóriát, amelyet utána a sarokhoz rendelhetünk. A javasolt kategóriák:

- 9 eltérő tulajdonság;
- 8-7 eltérő tulajdonság;
- 5-6 eltérő tulajdonság;
- 3-4 eltérő tulajdonság.

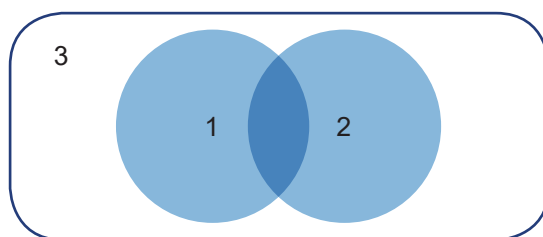
Mielőtt a diákokat a megfelelő sarokba irányítjuk, fontos jelezni, hogy nemcsak az azonos szavakat, hanem a hasonló jelentésűeket se számolják össze. Példaként: az okos és az eszes vagy a kitaró és állhatatos azonos tulajdonságok.

A feladat lezárásaként a diákokkal átbeszéljük a tanulságokat. Érdeemes ezt úgy tenni, hogy mindenki a megadott sarokban marad. Feltehető kérdések:

- Miért kaphat valaki sok (8-9) tulajdonságot?
- Miért kaphat valaki kevesebb (4-5) tulajdonságot?
- Melyik a jobb? (A megfogalmazott tanulói válaszok után fontos kiemelni, hogy nincs jobb vagy rosszabb, csak az, hogy többen sokféleképp vagy ugyanúgy látnak, aminek megint megvan a maga oka.)

A beszélgetés lezárásaként be lehet mutatni egy halmazábrát, melyen a magunkról ismert, a mások által rólunk mondott és az egyik fél által sem ismert tulajdonságok találhatóak:

1. Az általam ismert tulajdonságok halmaza
2. A mások által rólam ismert tulajdonságok halmaza
3. Összes tulajdonságunk – köztük azok is, melyekről se mi, sem a körülöttünk élők nem tudnak

(Itt a program könnyen megszakítható – a szünetet pedig akár a normál óraközi szünetekhez is igazíthatjuk.)

4. Rész az egészben I/a (15 perc): A „tükör” egy viszonylag egyszerű mozgásos feladat, melynek lényege, hogy az együtt dolgozó párok minél inkább egymásra hangolódjanak, és a mozgásuk szinte összeolvadjon. (Hasonló játékleírás: Gabnai Katalin: *Drámajátékok. Bevezetés a drámapedagógiába*. Negyedik, bővített kiadás, Helikon, 1999, 24. [Tükörjáték])

Mielőtt a feladatot a csoport egésze megkapja, egy párral érdemes bemutatni, mit várunk a diákoktól. A kiválasztott pár egyik tagját kell megkérnünk, hogy utánozza a másik mozdulatait. Az első próbánál valószínű, hogy a mozdulat vezetője bonyolult, nehezen utánozható mozdulatsort fog bemutatni, melynek visszaadása csak komolyabb késlekedéssel lesz megoldható. Köszönjük meg a párnak a bemutatót, de ne engedjük őket a helyükre, hanem kérjük meg, hogy olyan mozdulatokat próbáljanak csinálni (olyan sebességgel és összetettséggel), hogy a pár másik fele könnyen követhesse őket. Miközben a kiválasztott pár újra elvégzi a feladatot, jelezzük a többieknek, hogy mi is a cél.

A megértés biztosításaként megkérhetünk valakit az osztályból, hogy mielőtt a párok elkezdenék a gyakorlatot, mondja el ismét a feladatot – szükség esetén javítsuk ki, és ha kell, kérdezzünk vissza.

Ha páratlan az osztálylétszám, akkor több lehetőség is adott:

- az egyik részt vevő tanár ugrik be a feladatba;
- egy hármass csoportot is létrehozunk, amelyben felváltva végzik a feladatot;
- vagy a hármass társaság együtt gyakorol – náluk tehát nem egy, hanem két megfigyelő/követő lesz a feladat során.

(Fontos kérés: A mozdulatsor nem állhat egyetlen egyszerű, egy irányváltásból álló, folyamatosan ismételt mozdulatból (pl. karlendítés jobbra és balra). Mindenképp bonyolultabb mozdulatokra kell törekedni.)

A feladat első részében a párok begyakorolják a mozdulatokat, és kipróbálják, milyen az, ha ők vezetnek vagy éppen ők követik a mozgást. A részt vevő tanárok feladata csak annyi, hogy figyeljék, mikor tűnik úgy, hogy minden pár kész a feladat második részének megvalósítására, illetve szükség esetén beavatkozzanak, ha egy pár nem a feladatra koncentrál (megkérve őket, hogy mutassák meg, mit gyakoroltak eddig).

A feladat második része, hogy mennyire tudják a párok megtéveszteni a nézőiket. Ehhez a két párból álló csoportokat a tanárok segítségével alkotják meg. Ez végbemehet a diákok választásai alapján, de talán gyorsabb és eredményesebb megoldás, ha a párokat a tanárok válogatják össze.

Amennyiben páratlan számú pár van az osztályban, akkor egy hármas csoportot is létre kell hoznunk, ahol a három pár felváltva mutatja be a feladatot. Arra figyeljünk, hogy ha már van egy három főből álló csapatunk, akkor ezt a csapatot ne vonjuk bele ilyen hármas csoport szervezésébe. (A hat fő is sok már.)

A feladat második részénél a közreműködő tanároknak szintén nincs közvetlen feladatuk. Amennyiben azonban szükséges, jelezhetik, hogy mikor kell a pároknak cserélniük, ezzel biztosítva, hogy a gyakorlat ne essen szét.

A gyakorlat lezárásánál kérdezzük meg a diákokat, hogy melyik pár tudta megtéveszteni a szemlélőket. Amennyiben volt ilyen, akkor ki kell kérni a megtévesztett szemlélő diákok véleményét, hogy miért is volt nehéz beazonosítaniuk a mozdulat vezetőjét. Erre adott válasz lehet például:

- Nagyon egyszerű mechanikus mozgássor volt, így könnyebb volt elrejteni, hogy ki is vezet.
- A mozdulat összetettsége miatt nem tudtuk megfigyelni, hogy mivel jeleztek egymásnak a mozgást végző párok.

5. Rész az egészben I/b (15 perc): Az emberi gép már komolyabb gyakorlat, melynek célja elérni, hogy minél több diák próbáljon összhangban együttműködve, egymásra reflektálva részt venni a feladat megoldásában.

A mozgás előzetes megismerése a tanárok számára is fontos. Ehhez az alábbi videók ajánlhatók:

- <https://www.youtube.com/watch?v=qXQAZbalXFA> (1:30-tól érdemes nézni)
- <https://www.youtube.com/watch?v=LSVGyaZNc10> (1:00-től érdemes nézni)
- <https://www.youtube.com/watch?v=pLsFNVG5Jak> (00:22-től érdemes nézni)

Szükség esetén ezek egyikét akár a diákoknak is kivetíthetjük, de az eddigi próbák azt bizonyítják, hogy maguktól is rájönnek a feladat nyitjára.

Ha levetítünk egy rövid filmet, ha nem, a feladatot ismét előre be kell mutatni önkéntesekkel. A feladatot egy diák beállításával kezdjük, majd kérjük meg a többieket, hogy egy másik, majd egy harmadik is csatlakozzon az ő mozgásához. Semmiképp se egy tanár legyen az alapmozdulat megadója, mert a gyakorlat azt mutatja, hogy hajlamosak átvenni az ő mozgását, miközben ez alapvetően nem cél. A második belépő azonban már lehet az egyik tanár. (A bemutatónál arra is lehetőségünk van, hogy megmutassuk, hogyan lehet a mozdulatsort gyorsítani vagy lassítani.)

A példa bemutatását követően pár percig hagyjuk a diákokat teljesen önállóan dolgozni. Csak akkor lépünk közbe, ha láthatóan nem alakul ki működő gépezet. Ha pedig a csoportok kész vannak, minden csoportnak be kell mutatnia azt, amit kitalált.

Kiegészítő elem: A feladat megvalósítását követően lehetőségünk van arra, hogy egy egész osztályt megmozgató óriásgépet is elkészítsünk. Erre persze akkor érdemes ellépni, ha van rá idő, vagy úgy tűnik, a diákokat megmozgatta a feladat. A működő óriásgépről akár videót is lehet készíteni, amit – ha megoldható – az egyik szünetben a diákok kivetítve meg is nézhetnek.

6. Rész az egészben II. (10 perc): Az összegzés során külön feladat már nincs – a cél az, hogy az eddigi feladatok szerepéről és jelentőségéről beszéljünk a diákokkal:

- Miért fontos, hogy különbözök vagyunk?
- Hogy jelenik meg ez a játékok során?
- Miért fontos, hogy összehangoltan és egymásra figyelve is tudjunk dolgozni?
- Mit jelképezett a nagy gép? (Már ha volt az egész osztályt megmozgató gépezet.)
- Miért tudtak működni ezek a gépek még akkor is, ha különféle (eltérően mozgó és más szerepet betöltő) alkatrészek voltak?

(Itt a program könnyen megszakítható – a szünetet pedig akár a normál óráközi szünetekhez is igazíthatjuk.)

II/A SZAKASZ – Képek egy történetből (tervezett időkeret: 65 perc)

(Miként vagyunk része egyszerre több eltérő szabályú közösségnek?)

A második szakasz célja, hogy megerősítse a diákokban, hogy egyénként több közösségnek is tagjai, melyek eltérőképp viszonyulnak hozzájuk, más szerepet szánnak nekik, illetve más szabályok betartását is várják el tőlük. Az írott és íratlan szabályok teszik lehetővé ezen csoportok hatékony együttműködését, így ezek részleteivel a tagoknak tisztában kell lenniük.

A szakasz első (A) részében a személy (egy választott hétköznapi vagy épp mesehős) szemszögéből nézzük végig, hogy ez miképp jelenik meg: miként kap más és más szerepet, jogosultságokat és lehetőségeket, jogot az eltérő helyzetekben?

1. Hogyan készül az állókép? (15 perc): Az új szakasz első feladatának lényege, hogy begyakoroltassa azt a feladattípust, mellyel a továbbiakban dolgozni fognak a diákok. A programot vezető tanároknak komoly segítség lehet, ha rendelkeznek némi drámapedagógiai tapasztalattal, illetve célszerű lehet segítséget kérni a tantestület e téren jártas kollégáitól. (Kapcsolódó gyakorlat szakirodalmi ajánlása: Kaposi László [szerk.]: Drámapedagógiai olvasókönyv. Javított kiadás, Budapest, II. Kerületi Kulturális Közhasznú Nonprofit Kft., 2013, 139. [Állókép Jonothan Neelands Konvenciók című fejezetéből])

A csapatoknak adott instrukciók egyszerűek: egy fényképszerű pillanatot kell megörökíteni, mely egy érzelmekkel telített helyzetben történt, s amelyben sok minden történik egyszerre. A képen mindenkinek jelen kell lennie.

Itt kell kiemelni, hogy ez a ráhangoló feladat – tekintve, hogy az utána jövő feladat ugyanezen elemekre épül – csak akkor indokolt, ha a tanárok úgy ítélik meg, hogy szükség van rá. Ez a szakasz adott esetben (a diákok felkészültsége vagy éppen a várható rövidebb koncentrációs képesség, esetleg az idő múlása miatt) akár el is hagyható. A leírt módszereket, útmutatásokat azonban érdemes követni.

A csapatok munkáját segítő a tanárok kijelölnek egy-egy csapatkapitányt, aki felel majd a csoport munkájáért. Ő lesz egyben az a narrátor, aki a kép bemutatása elején ismét felolvassa a témát meghatározó szöveget. Amennyiben a csoport képes rá, megengedhetjük, hogy ők maguk válasszák ki saját vezetőjüket – ez esetben külön emeljük ki, hogy neki fontos szerep és felelősség jut a továbbiak során.

Ugyancsak a munka mederben tartása érdekében minden csapatnak ki kell töltenie egy tervezőlapot (lásd az eszközök között), melyen megadják a jelenet helyszínét, időpontját (ez nem feltétlenül szükséges), a szereplőket és azt, mit érez a szereplő a kép készítésének pillanatában.

A diákok a megvalósítás során egyedül dolgoznak, a képeket pedig minden külső kellék nélkül maguk mutatják be. Tanári segítség csak akkor indokolt, ha egy csapat elakadna, vagy nem a feladattal foglalkozik. A feladat összeállítására ne adjunk a diákoknak túl sok időt – jelezzük előre, hogy mennyire rövid a rendelkezésükre álló idő.

Lehetséges történetek (csak javaslat):

- Egy döntetlenre álló futballmeccs hosszabbításában az egyik csapat tizenegyeshez jut. A büntetőt rúgó játékos azonban épp most rúgta fölé a labdát...
- Megérkeztek a nyelvvizsgaeredmények. A család körbeállja a gyermeket, aki most görcsösen próbálja beírni az eredményeket közzétevő oldalra a saját kódjait. Ebben a pillanatban látja meg az eredményt – a családtagok azonban nem látnak rá a kijelzőre...
- A 100 méteres síkfutás döntőjében az élen álló versenyző már a célba érés előtt elkezdti ünnepelni magát, de váratlanul feltűnik mellette az 1-es pályán egy másik versenyző. Az eddig biztos győztes versenyzőben most tudatosul, hogy elvesztett egy már megnyert versenyt...
- A család egyre feszültebben figyeli a lottósorsolást, ugyanis az első 4 kihúzott szám stimmel. Most jön az ötödik! Ha az a 23-as, akkor telitalálat. Épp most nyitják a számot rejtő golyót. még csak az első számjegy látszik: az 2-es...

Hogy a bemutatók során a kép összeállításában részt vevő diákok figyelme ne lankadjon, jelezzük előre, hogy utána meg fogjuk beszélni velük, hogy szerintük ki milyen szerepet játszik, és milyen érzelmeket akar átadni. Ezt is többféleképpen tehetjük, attól függően, hogy mennyire akarjuk a diákokat bevonni, így:

- az osztály többi tagjától találomra kérdezzünk rá egy-egy karakterre – a válasz helyességét a csapatkapitány (vagy a tanár) jelzi (amennyiben ez az ellenőrzés túl hosszú, akkor csak egy-egy fontosabb karakterre kérdezzünk rá);
- a felállt állókép szereplői mellé/mögé odaállítjuk egy másik csapat tagjait, akiknek (azután, hogy tisztázták, ki is a kérdéses szereplő) egy-egy mondattal kell érzékeltetniük, mit is gondol abban a pillanatban az a szereplő.

Ezeket a módszereket akár váltogathatjuk is.

2. A történet/jelenet – hogyan készül? (30 perc): Az új feladat a megvalósítás szintjén megegyezik az előzővel, célja viszont az, hogy bemutassuk, egyetlen szereplő hogyan kap eltérő szerepeket a különböző csoportokban, és miként kell betartania az abban a szerepben rá vonatkozó szabályokat.

A készítés folyamatát a program ugyan három részre vágja, de ez a három rész az alkotás folyamata során természetesen összecsúszik, így érdemes egyben kezelni őket. Az itt is alkalmazandó tervezőlappal (lásd az eszközök között) azonban kicsit vezethetjük a csapatokat, hogy könnyebben alkossák meg az állóképeket, illetve hatékonyabb legyen az együttműködés.

A csapatoknál – amennyiben az előző játékot nem hagytuk ki – érdemes lehet csapatkapitányt cserélni. Persze a csapatra is bízhatjuk, hogy ezt szükségesnek tartja-e.

Az osztály ismeretében a programot vezető tanár dönthet úgy, hogy olyan irodalmi példát választ, mint a program mellékletében szereplő Toldi-idézetek, vagy olyan egyszerűbb hétköznapi helyzetet, mint a szintén a program mellékleteként megtalálható négyrészes történet. Ha az említett példák felhasználása mellett döntenek, fontos, hogy csak négy részlet van bennük, amit a csoportok számának ismeretében vagy ki kell egészíteni, vagy egy-két csapatnál azonos történetrészt kell adni a diákoknak.

(Itt a program könnyen megszakítható – a szünetet pedig akár a normál óraközi szünetekhez is igazíthatjuk.)

3. A mi történetünk (10 perc): Ebben a szakaszban történik meg az állóképek bemutatása, valamint a képek elemzése. Ez sem különbözik a szakasz első feladatánál írtaktól, így azokat nem érdemes itt megismételni.

Az állóképek bemutatása előtt a csapatoknak ismertetniük kell a jelenetet, vagyis fel kell olvasniuk azokat a szövegeket, melyekből a képet összeállították. Ezt követően – mielőtt az állóképbe merevednének a szereplők – a jelenet címét is fel kell olvasniuk.

Hogy a csoportok végig figyeljenek, két kérdésre várhatjuk tőlük a választ a jelenetek bemutatása és a szereplők beazonosítása után:

- A főhős milyen szerepet tölt be a képen? (Pl. Toldi csak egy alattvaló. Bár családja nemes, a király előtt ő is csak kis ember.)
- Milyen szabályoknak kell engedelmessé válnia? (Pl. le kell térdelnie a király előtt, tiszteletben kell tartania az udvar szabályait, el kell fogadnia a király döntését, legyen az igazságos vagy éppen igazságtalan.)

Ezt megtehetik a tervezőlap hátoldalán, amihez szintén készítettünk egy lehetséges változatot (az eszközök között ez is megtalálható).

4. Mi a tanulság? (10 perc): A cél, hogy a tanulók a tanárral átbeszélve megértsék, hogy bizonyos helyzetekben más és más szerepben vannak jelen, s más és más szabályokat kell betartaniuk, melyek megszegése eltérő büntetést hozhat magával.

II/B SZAKASZ – Képek egy történetből (tervezett időkeret: 50 perc)

(Hogyan reagálnak különböző közösségek azonos hírre?)

A II. szakasz második (B) részében a korábbi helyzetet nem az egyén, hanem a különböző közösségek szemszögéből vizsgálják meg. A cél annak érzékeltetése, hogy nemcsak hősünk viselkedik más szabályoknak megfelelően a közösségekben, hanem egy-egy közösség is teljesen eltérően reagálhat egyazon eseményre.

1. A történet/jelenet – hogyan készül? (30 perc): Az új szakasz központi feladata ugyancsak drámapedagógiai elemekre épül, így továbbra is érvényes, hogy a programban dolgozó tanároknak a témát érintő korábbi tapasztalatai nagyban segíthetik a sikeres megvalósítást.

A jelenet elkészítésének folyamata megint csak három részből tevődik össze, de ezek – ahogy a II/A szakaszban már láttuk – itt is összecsúsznak. Nem is érdemes részekre bontani, hiszen ezzel akár az alkotófolyamatot is megakaszthatjuk. A munkát azonban ugyanúgy lehet segíteni egy tervezőlappal, hogy a diákok minden fontosabb lépést rögzítve maguktól haladjanak végig a folyamaton.

Az új feladat során a diákoknak egy-egy pár perces jelenetet kell összeállítaniuk, melyhez csak néhány információt kapnak meg. A lényeg, hogy a történetek során ugyanazt a kérdést/problémát más és más közegben mutassák be, ehhez pedig csak az alapszituációt és a szóba jöhető közegek/elkülönülő csoportok nevét kapják kézhez.

Példa a témára és a kapcsolódó közegekre:

Alapszituáció	A közeg, melyben a történetek zajlanak (nem minden szituációhoz jó minden közeg)
<ul style="list-style-type: none"> • Megint egyest kaptam nyelvtanból. 	<ul style="list-style-type: none"> • a család • a barátok • a csapat és az edző (a csapatban maradás a tét) • az osztályfőnök és az osztálytársak (a szünetben) • a nagyszülők előtt • közlekedés közben a buszon

Fontos, hogy az alapszituációhoz mindig annyi közeget/csoportot kapcsoljunk, ahány csapatunk van. Minden közegnek más jellemzővel kell rendelkeznie, hogy lehetőleg elkerüljük a hasonló megoldásokat. Az alapszituációt pedig úgy érdemes kitalálni, hogy a választott közegekből biztosan más és más hatást váltson ki.

A fenti információkat minden csapat a már említett tervezőlapon kapja meg, melyre példát is mutatunk az eszközök között. Továbbá most is meggondolandó a csapatkapitány-csere, de ha erre nincs igény, akkor nem kell erőltetni.

A feladat tervezésekor át kell gondolni, hogy használhassanak-e a diákok kellékeket, illetve azokat mi biztosítjuk nekik, vagy maguk gyűjthetik össze az osztályból, és készíthetik el az általunk biztosított eszközök segítségével. Ha utóbbit választjuk, akkor a feladat megvalósítása elhúzódhat.

2. A mi történetünk (10 perc): Ebben a szakaszban mutatják be és elemzik a jeleneteket.

A jelenetek bemutatása előtt a csapatoknak be kell jelenteniük, hogy milyen közegben mutatják be az alapszituációt, és közlik az általuk választott címet is.

Hogy a csoportok végig figyeljenek, egy-egy kérdésre várjuk a választ a jelenetek bemutatása után:

- Milyen érzelmeket közvetítettek a szereplők? (pl. kétségbeesés, nyugalom, düh, harag, megértés, támogatás)
- Milyen volt a hangulata a jelenetnek? (pl. pozitív, negatív, támogató, nyomasztó, felemelő, vidám)

Ezt minden csapatnak a tervezőlap hátoldalán kell rögzítenie.

3. Mi a tanulság? (10 perc): A cél, hogy a tanulók a tanárral átbeszélve megértsék, hogy miért reagál ennyire látványosan másként két eltérő csoport/közeg ugyanarra az eseményre, illetve megpróbálják felfejteni, hogy mi az azonos és a különböző az állóképek és a jelenlegi feladat között.

(Itt a program könnyen megszakítható – a szünetet pedig akár a normál óraközi szünetekhez is igazíthatjuk.)

III. SZAKASZ – Szabályrendszerek (tervezett időkeret: 60 perc)

(Hogyan formálódnak, alakulnak a szabályok?)

Miután a diákokkal átbeszéltük, mi a szerepük az egyéneknek a közösségben, illetve hogyan lesznek annak részei, és milyen lehetőségeik és kötelezettségeik keletkeznek (csak abból a helyzetből kifolyólag, hogy tartoznak egy közösséghez), azzal folytatjuk, hogy megvizsgáljuk a szabályrendszereket, és megértetjük, miért fontos részt vennünk ezen szabályrendszerek megalkotásában.

A feladatok során írott és elemezhető szabályrendszertől jutunk el a szabályalkotásig.

1. Hogy épül fel a házirend? (10 perc): Az első feladat tehát, hogy megismerjünk egy szabályrendszert, és megpróbáljunk abból okulni, annak jellemzőit összegyűjteni. Ehhez pedig az iskola saját házirendje lehet a leghasznosabb.

A korábban kialakított csoportok feladata az lesz, hogy egy kiosztott, a házirendet vagy annak egy részletét tartalmazó dokumentummal dolgozzanak, és egy magadott szempontrendszer alapján részleteket emeljenek ki a szövegből, majd csoportosítsák és mutassák be őket. Az azonban, hogy ezt miként oldja meg az osztály, attól is függ, mennyire képesek a csoportok önálló munkára, mennyire képesek még az ötödik óra körül is koncentrálni.

Javaslatok (csak példák):

- Hosszabb idő és önálló munkára is képes, jobb képességű csoportok esetén a teljes házirendet feloszthatjuk a diákok között, akiknek az adott szakaszra jellemző szabályokat kell kiemelniük, és saját maguk által megadott csoportokat alkotniuk. Ez esetben a rövid elemzés után minden csoportnak két kiemelni szándékozott kategóriát kell felolvasnia, és két-két hozzájuk tartozó példával bemutatni őket. Hogy a feladatnak keretet adjunk, kioszthatunk egy regisztrálólapot, amelyen a csoportoknak a fent jelzett részleteket rögzíteniük kell. A feladatrész segítségével így olyan jellemző kategóriák/csoportok kerülhetnek elő, mint: jogok és kötelezettségek; az eltérő szereplőkre (tanárok, tanulók) vonatkozó rendelkezések; a viselkedésre vagy a rendszer (iskola/oktatás) működésére vonatkozó előírások. Az így azonosított kategóriák később akár ismét hasznosíthatók lennének.

- Szövegelemzési feladatokkal nehezebben boldoguló csoportoknál a házirend preparált, csak általunk használni kívánt részeit adjuk ki a diákoknak, akiknek a feladata előre megadott (minimum 2) kategóriákba tartozó szabályok keresése (csoportonként eltérő szövegrészben, esetleg ehhez igazított kategóriákkal, vagy azonos szövegekkel). Itt érdemes magasabb számú, 6-8 szabály rögzítését kérni a diákoktól.

Mindkét esetben a feladat végén a csapatoknak fel kell olvasniuk – az első példánál a kategóriához választott minden példát, a második esetén a legjobbnak tartott rendelkezéseket, illetve ha már mások felolvasták valamelyiket, akkor csak azokat, melyek még nem hangzottak el.

A legfontosabb azonosított kategóriákat rögzíthetjük a táblán, és a szakasz harmadik feladatánál fel is használhatjuk őket.

2. Mik lennének a család íratlan szabályai? (15 perc): A következő feladat lényege, hogy egy olyan nem rögzített szabályrendszert is megvizsgáljunk, melynek szabályai nincsenek leírva, ráadásul sok esetben igen eltérők.

A feladat során a csapatoknak 3-5 olyan szabályt kell rögzíteniük a kapcsolódó regisztrációs lapra, amely a csapattagok mindegyike esetén megjelenik a családban. (Pl. lefekvés, tanulás, kimaradás, házimunka, számítógép-használat, tévézés.) Ennek során természetesen találkozhatnak azzal, mennyire eltérő a különböző családok működése, a diákokra háruló feladatok, a kötelezettségek és jogok.

A csapatokat érdemes két részre bontani, hogy a kérdést két szemszögből is meg tudják vitatni: a gyerekek/ (diákok) és a felnőttek oldaláról.

A közösen jóváhagyott, elfogadott szabályokat a feladat végén fel kell olvasni – akkor is, ha más csapat már említette őket. Ebből kiderülhet, melyek azok a témák, amelyeket minden csoport fontosnak tartott, illetve amelyek az osztály legtöbb tagjára érvényesek lehetnek.

(Ez a feladatrész, mely átvezet az önálló szabályalkotásba, adott esetben kihagyható.)

3. Mik legyenek az osztály szabályai? (20 perc): Ha már látták a diákok, milyenek a szabályzatok, illetve hogyan lehet olyan szabályokat találni, amelyeket mindenki elfogad, megpróbálhatnak létrehozni egy saját osztályszabályzatot.

A program leírása szerint itt is két félre oszlik a csapat. Az egyik rész a diákok, a másik rész a tanárok oldaláról fogalmaz meg szabályokat, melyekhez adott esetben szankciókat/büntetéseket is rendelnek (természetesen csak akkor, ha a szabálypont megköveteli).

A szabályokat ismét rögzíteni kell az egységes regisztrációs lapra, hogy később arról lehessen felolvasni azokat. Az így megadandó szabályok száma szintén 3–5 legyen. (Fontos felhívni a figyelmüket, hogy a megszavazott szabályok nem lehetnek ellentétesek az egyébként az iskola házirendjében szereplő szabályokkal – azokat ugyanis nem írhatják felül.)

A feladat végén minden csoport felolvassa a két legfontosabb szabályt, hogy akár egy egységes osztályszabályzat részeként is rögzíthessék őket a későbbiekben. Amennyiben az osztályközösség erre lehetőséget teremt, a röviden a táblára írt szabályokról szavazhatnak a diákok, hogy ezzel létrejöjjön egy általuk támogatott lista.

4. Tegyük láthatóvá a szabályokat! (15 perc): A III. szakasz lezáró feladata már a szabályok vizuális megjelenítésére koncentrál. Az ennek során készített táblákat, ha jól sikerültek, a továbbiakban is használhatják az osztályban.

A cél, hogy minden csoport két jól látható (megfelelő méretű) és könnyen átlátható tartalmú táblát készítsen az általa korábban rögzített szabályokról.

LEZÁRÁS

A tematikus nap lezárásaként a programot vezető tanár újra összefoglalja, hogy milyen feladatokon keresztül hogyan jutottak el az egyén és a csoport viszonyától a közös szabályalkotáshoz, illetve az abban való részvétel lehetőségéhez. Érdeemes kiemelni a diákok számára, hogy bár a tematikus nap során csak játszottak a szabályalkotás lehetőségével, az iskolán belül több olyan fórum is létezik, melyen keresztül befolyással tudnak lenni az életüket irányító szabályokra.

A tanár végezetül a programban is leírt rövid kérdőívet tölteti ki a diákokkal a saját tapasztalataik felmérése érdekében.

Grundköztársaság

ELŐKÉSZÍTÉS

Ennél a témahétnél van egy-két olyan feladat, melyhez elő kell készíteni a szükséges forrásokat és a kapcsolódó feladatlapot. Ilyen az I. szakasz 4. feladata, ahol egy egyedi feladatlapot és az iskolai házirend rövidített változatát is össze kell állítani – az elsőhöz mintát, utóbbihoz azonban csak pár javaslatot tudunk adni.

A korábban megfogalmazottak szerint a csapatoknak 2-2 összefordított padból álló munkafelületre van szükségük, és olyan térérendezésre, amely biztosítja, hogy ne zavarják egymást, illetve hozzá tudjanak férni azokhoz az alapanyagokhoz, melyekre a későbbiekben a társasjáték összeállításához van szükség.

Fontos, hogy a csapatok már az elején együtt ülnek, így a csapatképzésre – végezzék kizárólag a tanárok, vagy a diákok bevonásával – még a program elindítása előtt sort kell keríteniük.

A program elindítása előtt érdemes még két feladatot elvégezni, hogy ezekkel ne kelljen a későbbiekben megszakítani a munkát. Egyrészt egy használaton kívüli asztalon érdemes előre elhelyezni azokat az eszközöket (különböző minőségű papírokat [vékonyabb, nagy kartonlapokat és egyéb fehér vagy színes lapokat, esetleg csomagolópapírokat – ahogy az az iskola számára megoldható], ollót, ragasztót [stiftet és celluxot egyaránt – lehetőség szerint minimum annyi darabot, ahány csoporttal dolgozunk], vastagabb filceket több színben is, dobókockát stb.), melyeket a társasjáték készítésénél kell használni.

A másik ajánlott tennivaló a felhasználni kívánt digitális anyagok beállítása – így a film jeleneteinek időzítése (akár mindegyik részletét külön-külön), a hanganyagok beállítása, a munkát segítő PPT beállítása –, valamint a projektor bekapcsolása és kipróbálása.

FELKÉSZÍTÉS

Tekintve, hogy ennél a tematikus napnál is szükség van a folyamatos együttműködésre és egymásra hangolódásra, itt is felmerül a lehetőség, hogy a „Szerepek – keretek” esetéhez hasonlóan csoportos mozgásos feladatokkal segítsük a folyamatot. Ehhez nyújtanak segítséget a korábban már megadott szakirodalmak és segédletek.

Ez azért is fontos, mert a tematikus nap hossza miatt szükség lehet az egyes szakaszok előtt, vagy a figyelem és koncentráció csökkenése miatt akár a feladatrészek között is hasonló, főként mozgásos feladatok ad hoc alkalmazására.

Célszerű továbbá ennél a tematikus napnál is kiválasztani egy csapatkapitányt, aki a megoldások vagy a feladatok bemutatásakor képviselheti a csapatot.

I. SZAKASZ – Motiváció és felvezetés (tervezett időkeret: 85 perc)

(Csapat, szabály és játék)

A bevezető szakasz célja, hogy rámutasson egy közösség/csoport/csapat hatékony együttműködésének alapjára, az írott vagy éppen íratlan szabályok jelentőségére, és bemutassa, miként lehet és érdemes ezen szabályok kialakításában részt venni.

1. Miről szól A Pál utcai fiúk? (15 perc): Az egész nap címadója Molnár Ferenc *A Pál utcai fiúk* című regénye, így ráhangolásként a műből készült musical betétdalának meghallgatásával, illetve a grund fogalmának tisztázásával kezdődik a program.

A musicalt, melynek dalait Dés László, Geszti Péter és Grecsó Krisztián jegyzi, a Vígszínházban állították színpadra – az első előadásra 2016. november elején került sor. A „Mi vagyunk a Grund” című szám szövege élvezhető módon foglalja össze a történet egyik fontos üzenetét, így a fiatal színészek által előadott dal jó nyitánya lehet a programnak.

A világhálón két formában is elérhető a dal:

- hivatalos klipként (pl. <https://www.youtube.com/watch?v=BWqGIR2Ao1M>)
- vagy csak zeneszámként (pl. <https://www.youtube.com/watch?v=l8uUamFAiEw>)

Érdemes átgondolni, melyik formában vetítsük le a diákoknak. Hogy a zenehallgatáshoz társuljon egy feladat, kérjük meg a diákokat, hogy próbálják megjegyezni, esetleg leírni a dal refrénjét. (Erre a későbbi feladatok során ugyanis visszatérünk.)

Ha indokolt, a dal preparált, hatsoros refrénjét ki is oszthatjuk a csapatoknak, hogy töltsék ki a hiányzó részeket. Ez esetben hívjuk fel a figyelmet, hogy a szám végén ez többször is elhangzik, tehát nem kell már az elején rágörcsölni a feladatra, és ha indokolt, kétszer is meghallgathatjuk a dalt. (Kiosztható részek a mellékletben.)

A dalt meghallgatva a vezető tanár segítségével a diákok átbeszélnek néhány lényegesebb, de részletes ismeretet nem igénylő kérdést a műről (felelevenítve ezzel a diákok emlékeit). Példaként:

- Mi a története?
- Melyik két csapat vív meg a történet végén a grundért?
- Kik a főbb szereplők? (Pl. Nemecek [Ernő], Boka [János], Áts [Feri], Geréb [Dezső])
- Mi a legfontosabb mondanivalója? (Pl. mennyire fontos a becsület; a közös célért megéri küzdeni; csapatban erősebbek vagyunk; az önfeláldozás szép bemutatása.)
- Mi az a grund, amiért a harc zajlik?

Az utolsó kérdésnél, ha nem kapunk egyértelmű válaszokat, megnézhető két rövid részlet a Fábri Zoltán-féle filmfeldolgozásból:

- 1. jelenet: Nemecek (a filmben először) besétál a grundra, ahol Áts Feri éppen ellopja a zászlót. (Ez a film 9–10. percében látható – a használt forrás esetén 9:35 és 10:25 között található.)
- 2. jelenet: A Pál utcai fiúk játszanak a grundon. (Ez a film 14–15. percében látható – a használt forrás esetén 14:00 és 14:35 között található.)

Ezt követően kifejtethető, s a diákokat felkérhetjük, mondják el:

- számukra mi jelenti most a grundot (hol találkoznak, hol játszanak),
- és mik a kedvenc helyeik, kedvenc játékaik?

2. Mi is az a gittegylet? (15 perc): A regény meghatározó eleme a gittegylet – rajta keresztül pedig jól bemutatatható, hogy miként/milyen szabályokkal működik egy egyszerű gyerekek által alkotott közösség. Ehhez felhasználható a regény kiemelt részlete is, de mivel az elég hosszú, célszerű inkább ismét a filmhez fordulni.

A kiemelt jelenet az, amikor Rác tanár úr kérdőre vonja a fiúkat a gittegylettel kapcsolatban. (A jelenet a film 28–35. percében látható – a használt forrás esetén 28:55 és 34:40 között található.) A filmrészlet megtekintéséhez kapcsolódóan a csapatoknak egy-egy kombinált feladatlapon megadott kérdésekre is válaszolniuk kell – de a feladatlapot csak a részlet megtekintése után kezdenek kitölteni. (A kombinált feladatlapot lásd az eszközöknél.)

Amennyiben a diákoknak első körben nem megy a kérdésekre adandó válaszok rögzítése, még egyszer levetíthetjük nekik a filmet – ez azonban a tanár döntése annak fényében, mennyire sikeresen oldották meg az addigi feladatot. (Előre ne közöljük, hogy ismét megnézhetik a jelenetet.)

A kombinált feladatlap első részét a diákok ellenőrzik a tanár segítségével. (Fontos: a második feladatot a diákok nem ismerhetik az első kitöltésekor, így azt le kell hajtani, és kérni kell a tanulókat, hogy ne fordítsák ki, vagy ne fordítsák meg a teljes lapot. Ha úgy gondoljuk, hogy ezt nem lehet a diákokra bízni, akkor külön lapon osszuk ki a feladatokat.)

3. Miért vannak a szabályok? (10 perc): A kombinált feladatlap második kérdése már a szabályok értelmezéséhez kötődik. A feladatra – mely ismét a bemutatott jelenetekhez kapcsolódik – csak pár percet adjunk a diákoknak, akiknek nemcsak egyszerű igen-nem választ kell írniuk a „Szabad-e...” kezdetű kérdésekre, hanem – ha tudnak – pár szavas indoklást is mellékelniük kell a feladathoz.

A feladat végén a diákok ismét együtt ellenőrzik, hogy sikeresen oldották-e meg a feladatot. Ezt követően a tanár vezetésével megbeszélik, miért volt fontos, hogy ezeket a szabályokat a gittegylet tagjai

- tisztázzák/rögzítsék;
- hogy saját maguk alkossák meg,
- és maradéktalanul betartsák őket.

Majd a tanár felhívja a figyelmet arra, hogy az iskolában is létezik egy ilyen szabályrendszer, melynek nevére a diákoknál is rá lehet kérdezni.

(Itt a program könnyen megszakítható – a szünetet pedig akár a normál óraközi szünetekhez is igazíthatjuk.)

4. Milyen szabályok jelennek meg a házirendben? (15 perc): Az előző feladatból átvezetve most az iskolai házirenddel dolgoznak tovább a diákok. A feladat célja az, hogy a házirend egy preparált, pár oldalas, rövidített változatát elemezve választ találjanak néhány viszonylag egyszerű kérdésre. A kérdéseknek itt is a szabályok értelmére/használatára kell vonatkozniuk.

A kérdéssor természetesen mindenképp egyedi, hiszen az adott iskola házirendjére kell vonatkoznia, így ehhez csak egy példát tudunk közölni az eszközök között. A feladatot a kérdések kitalálása és a táblázat elkészítése mellett azzal is elő kell készíteni, hogy ki kell választani a házirend azon részleteit, melyeket a csapatok megkapnak. (Csapatonként legalább két házirendet osszunk ki, míg feladatlapból egy is elég.)

A feladat megoldását itt is együtt ellenőrzik a diákok – tanári segítséggel.

5. Mit változtatnál a házi szabályon? (15 perc): A gittegylet esetében már láttuk, miért is fontos, hogy a szabályok alkotásában azok is lehetőséget kapjanak, akiket azok érintenek. Most erre hivatkozva arra kérjük a diákokat, hogy javasolják új szabályok bevezetését vagy egyes szabályok módosítását. Arra is hívjuk fel a figyelmet, hogy amennyiben valamilyen tiltó szabályt hoznak, próbálják megfogalmazni a kapcsolódó büntetéseket/szankciókat. (Pl. órák alatt sem kell kikapcsolni a mobiltelefont, de a hangot és a rezgést le kell venni; ha megszólal a telefon, át kell adni a szaktanárnak, és csak az osztályfőnöktől kérhetik majd vissza.)

A feladat során a diákok önállóan dolgoznak a csapatukban, és minimum 4 javaslatot kell tenniük. Az a jó, ha új és javított szabály is kerül a kiosztott lapra.

Ha az osztály közössége lehetővé teszi, akkor a diákok a szabályok felolvasásakor szavazhatnak arról, hogy támogatják-e vagy sem az egyes szabályokat. (Ha valamelyiket támogatják, azt akár a táblán is rögzíthetjük, és a későbbiekben az összes hasonlót feljegyezhetjük, hogy esetenként felhasználjuk őket.)

Kitérhetünk arra, hogy a szabályok között vannak olyanok, melyek változatlanok/változtathatatlanok, és vannak, amelyek idővel fejlődnek, átalakulnak. Épp ezért van értelme időről időre megvizsgálni néhány kérdést, hátha már meghaladta őket a fejlődés, vagy újabb jelenségekre reagálva új szabályokat kell alkotni. (Pl. lehet-e telefont használni az iskolában, és ha igen, akkor mikor?)

6. Hogyan lehet ábrázolni a különböző szabályokat? (15 perc): A szakasz lezáró feladata már a szabályok vizuális megjelenítésére koncentrál. Az ennek során készített táblákat, ha jól sikerülnek, a továbbiakban használhatják az osztályban.

Az a cél, hogy minden csoport 2-3 jól látható (megfelelő méretű) és könnyen átlátható tartalmú táblát készítsen az általa korábban rögzített szabályokról. Ehhez minimum A3-as lapra vagy több A4-es rajzalapra van szükség.

Ha azt szeretnénk, hogy senki se vonhassa ki magát a feladatból, kérjük meg a csapatokat, hogy előbb beszéljék meg, milyen tartalmú táblákat szeretnének készíteni, rögzítsék ezt egy külön feladatlapon, és írják mellé, hogy a csapatban kinek/kiknek a felelőssége elkészíteni az adott táblát. Egy táblát ebben az esetben egy, maximum két diák készít el.

Előre határozzuk meg, mennyi időt szeretnénk szánni a feladatra, és hívjuk fel a diákok figyelmét, hogy ezt tartaniuk kell. Hogy segítsünk a diákoknak, mintákat is vetíthetünk nekik – főként a KRESZ-táblák csoportjai lehetnek kellően hasznosak –, ezeken keresztül bemutatathatunk néhány jellemző tulajdonságot, amit nekik is figyelembe kell venniük.

A feladat lezárását követően a csapatkapitánynak kell bemutatnia az elkészült táblákat/piktogramokat.

Ezzel le is zárult a témahét legfontosabb üzeneteinek bemutatása/átadása, így ezeket össze is foglalhatjuk a diákok számára. (A legfontosabbak: a különböző csoportok működését szabályok rögzítik, melyeket valamilyen módon mindig a csoport hoz létre [közvetlenül, vagy erre kijelölt tisztségviselők útján], és e folyamatban érdemes és fontos részt venni.)

(Itt a program könnyen megszakítható – a szünetet pedig akár a normál óraközi szünetekhez is igazíthatjuk.)

II. SZAKASZ – Játékkészítés 1. (tervezett időkeret: 90 perc)

(A mi játékunk, a mi szabályaink)

Ennek a szakasznak a célja, hogy a diákok egy játék részeként a gyakorlatban lássák, milyen saját szabályrendszert alkotni. A létrehozandó produktum egy társasjáték, melynek vannak ugyan változtathatatlan alapszabályai (pl. a cél az „A” pontból „B” pontba való mielőbbi eljutás; adottak a lehetséges táblamezők kategóriái, valamint nagyjából maximalizált a mezők száma), de minden ezen kívül eső eleme (pl. a játék alaptörténete, a mezők tartalma, a társasjáték formája, az előrehaladáshoz kapcsolódó szabályok) az ő döntésük szerint alakul.

Milyen lesz a ti Grundköztársaságotok? Hogyan csináljátok? Mit csináltok? (90 perc): A teljes szakasz egységes alkotómunkaként fogható fel, melynek a programleírásban kiemelt három része szorosan kapcsolódik egymáshoz, és sokszor össze is olvad. Épp ezért most sem szabad egy rögzített munkamenetet elvárni a csapatoktól, de lehetőség van arra, hogy a korábbi tematikus napnál már látott tervezőlappal segítsük őket a feladatok elvégzésében és a munka mind hatékonyabb megszervezésében.

A feladat felvezetésekor mindenképp segíteni kell a diákoknak, hogy minél pontosabban lássák a feladatot – vagyis el kell mondani a kereteket, és be kell mutatni a lehetőségeket (példákkal kiegészítve).

Az első fontos ismertető részlet a játék alapja. Ez ugyanis egy egyszerű „Juss mielőbb a rajtból a célba!” típusú játék, amely 25, de maximum 35 mezőből áll. A játék egyik lehetséges formáját a mellékelt kép mutatja. Fontos azonban itt is kiemelni, hogy ez csak egy példa, és a forma nem rögzített, csak az, hogy legyen egy pont, ahonnan elindul a játék, és legyen egy pont, ahol lezárul (és ez a kettő lehet akár azonos is).

START	1	2	3	4	5
					6
	11	10	9	8	7
	12				
	13	14	15	16	17
					18
CÉL	23	22	21	20	19

A következő egy olyan történet, melynek valamilyen formában kapcsolódnia kell az iskolához – nem feltétlenül a tanórákhoz, de az iskolának valahogy meg kell benne jelennie. A fantázia beindítására számtalan lehetőség adott:

- Egy napom az iskolában. A feladat, hogy egy iskolai nap viszontagságain (feleltetés, jó vagy rossz jegy, elmaradt röpdolgozat, rossz menzai ebéd, sok házi feladat stb.) küzdjük át magunkat.
- Ki jut először az iskolába? Ha megcsúsztatok a felkelésnél, kapkodnotok kell, hogy odaérjete az iskolába. Ehhez pedig meg kell küzdeni a felkelés utáni teendővel (fogmosás, bejutás a fürdőszobába stb.), a tömegközlekedés nehézségeivel (a busz utolérése, a villamos lekésése, hosszú piros lámpa stb.).
- Szakkörök. Az iskola utáni foglalkozások rengetegén átkelve az egyes szakkörökhöz kapcsolódó feladatok segítségével juthatunk be a célba.
- Egy tantárgyunk. Minden történet a választott tantárgyhoz kapcsolódik, azt másolja vagy figurázza ki.

A történet határozza meg a különböző mezők tartalmát, valamint természetesen a címet, a jelképet és a szlogent/rigmust.

A feladat megkezdéséhez már csak egy dologra van szükség, a lehetséges mezők bemutatására. Ezt a legegyszerűbben egy PPT segítségével tudjuk megtenni, melyre a lehetséges mezők mellett már a példákat is felvetítjük. A PPT azért jó megoldás, mert a munka alatt végtelenítetten vetítve, folyamatosan segítséget tud nyújtani a diákoknak. Egy ilyen lehetséges, képekkel még nem kidekorált PPT-t mellékelünk az útmutatóhoz.

A lehetséges mezők példák nélkül ([példák a PPT-ben](#)):

- *Start- és célmező*
- *Üres mezők:* a mezők felénél ne legyen több „üres mező”, mert akkor nem lesz izgalmas a játék.
- *Lépj előre vagy hátra...:* a játékos a mezőre lépve a meghatározottak szerint lép előre vagy hátra; a büntetést vagy a jutalmat a mezőnek indokolnia kell.
- *Nem léphetsz tovább...:* a továbblépést egy feladathoz kötik, amelyet kötelezően teljesítenie kell a mezőre lépő játékosnak.
- *Büntető vagy jutalmazó kártyák:* van olyan, amikor nem lehet elkerülni a büntetést, vagy amikor egyszerűen jár a jutalom.
- *Szerencsemező – szerencse- (vagy balszerencse)kártya:* legalább 8 szerencsekártyát kell készíteni, ezekből húz a szerencsemezőre lépő játékos; a kártyát húzás után visszakeverjük a pakliba.

Még egy javaslat az elején. A játékot rendes dobókockával játsszák, de mivel alacsony a mezők száma, ajánljuk a diákoknak, hogy ne adják meg automatikusan a gurított értéket, hanem a számokhoz rendeljenek egy-egy értéket. Példaképp:

- 1 és 2 esetén: lépj egyet!
- 3 és 4 esetén: lépj kettőt!
- 5 és 6 esetén: lépj hármat!

Persze ettől eltérő, egészen rendhagyó szabályok is lehetnek. A fontos, hogy ne lehessen pár gurítással átjutni a pályán.

A feladathoz kapcsolódó tervezőlapot, amelyre példát mutatunk az eszközök között, rögtön az elején ki kell osztani.

(Ezt követően a diákok önállóan dolgoznak a feladaton, mely két tanóra hosszágig is eltart, így köztük egy rendes tanórai szünet is becsúszik. Jelezzük nekik előre, hogy a szünet fakultatív – ha úgy érzik, akkor nyugodtan

dolgozzanak tovább. A lényeg, hogy a lehető legkevesebbszer szakítsuk meg az alkotás folyamatát, főleg ha úgy tűnik, flow-ba kerültek a csapatok.)

Fontos, hogy a társasjáték összes kellékét (így a bábukat, a kártyákat, esetlegesen a kártyatartókat stb.) a diákok készítsék el. Ehhez van szükség a leírás elején már jelzett papírokra, ollókra, ragasztókra és írószerekre.

Jótanács a diákoknak, hogy a táblát (vagyis a játék formáját) először esetleg külön lapon tervezzék meg, majd először halványan, ceruzával vázolják fel. Ennek egyik praktikus oka, hogy a tábla alapjául szolgáló keményebb, minimum A2-es nagyságú papírból valószínűleg kevés áll majd rendelkezésre.

Arra is hívjuk fel a figyelmet, hogy a rendelkezésre álló felületet használják ki minél jobban, a mezők tehát legyenek nagyok – akár arra is alkalmasak, hogy a feladatokat beléjük írják.

A második óra során többször figyelmeztessük őket, hogy mikor jár le az idő, amikor el kell készülniük. Ennek részeként nézzünk rá a tervezőlapokra, és kérdezzünk rá, hogy mi hiányzik még a feladat lezárásához.

A csapatok egy része korábban is befejezheti a feladatot, ami lehetőséget ad arra, hogy maguk is játszanak egyet a saját játékkal. Ez a próba arra is jó lehet, hogy az utolsó pillanatban csiszoljanak még a játékon.

Mindenképp hívjuk fel a figyelmet, hogy a társasjátékoknak szabálykönyvük is van, így ha lehetséges, ezt is készítsék el, mert a kipróbálás során hasznos lehet.

A feladat lezárásakor kérjük meg a diákokat, hogy tegyék rendbe az osztályt, rakják el az addig használt eszközöket, és készítsék elő a játékokat a bemutatásra és a próbajátékra.

(Itt a program könnyen megszakítható – a szünetet pedig akár a normál óraközi szünetekhez is igazíthatjuk.)

III. SZAKASZ – Prezentáció és játék (tervezett időkeret: 60 perc)

(Hogy is működik a Grundköztársaság?)

A soron következő és bizonyos esetekben akár utolsónak is tekinthető szakaszban a diákok előbb bemutatják a saját játékaikat, majd játszanak egymás társasjátékaival. Ez tulajdonképp a kitalált játékrendszerek próbája.

1. Hogyan is kell vele játszani? (10 perc): A bemutató egy egyszerű ismertető, melyet a csapat asztalát vagy egy erre kijelölt helyet körülállva nézhet végig a többi diák. (Itt lesz jelentősége annak, hogy az előző szakasz végén minden szükségtelen eszközt elpakoltattunk a diákokkal.) A bemutatót a csapatkapitány tartja, és ennek részeként elmondja a játék legfontosabb jellemzőit: a témáját, célját, alapvető szabályait. A bemutató végén felolvassa (vagy előadja a többi csapattal) a játékhoz kapcsolódó szlogent/rigmust.

A nézők figyelmét arra mindenképp hívjuk fel, hogy mivel a következő órában játszani fognak a játékokkal, próbálják figyelmesen végighallgatni az előadókat.

2. Teszteljétek! (50 perc): A szakasz második része – amely a szervezéstől függően akár egész hosszúra is nyúlhat – nem csak a játékról szól. A csapatok természetesen elindulnak, hogy egy vagy több játékkal is játszanak, de

- egy csapattag – akinek a személyét érdemes cserélni – mindig a saját társasjátékánál marad, hogy játékmesterként vezesse;
- a többi csapattagnak pedig meg kell figyelnie a többi játék legfontosabb jellemzőit, hogy adott esetben közös véleményt tudjanak rólok mondani.

A játékmester szerepe elengedhetetlen, mert bár a bemutatók során a csapatkapitányok elmondják a legfontosabb szabályokat, ezek nem lesznek eléggé kidolgozottak ahhoz, hogy a többi diák önállóan is játszani tudjon. Ráadásul egy játékmesterrel gyorsítani is tudjuk a játékot. Ha cserélgetjük a játékmester szerepét, akár minden csapattagra sor kerülhet, így mindenkinek része lesz abban a felelősségben, hogy végigvezesse diáktársait az általa is készített, akadályokkal teli táblán.

A játékokban részt vevőknek pedig valamilyen formában mindenképp véleményt kell majd formálniuk a társasokról – és jobb, ha az ehhez kapcsolódó feladatot rögtön egy játék lezárását követően elvégzik. Az alkalmazott értékelés mikéntje persze függ attól, hogy a csapatok hány játékkal játszanak az erre szánt idő alatt, illetve hogy mennyire tartjuk az osztályra nézve elfogadhatónak, hogy a játékokat egymással versenyeztetjük egy szavazás keretében.

Mivel egy kör különböző időt vesz igénybe egy-egy társas esetén, és persze célszerű elkerülni, hogy az egyik csapat hosszú ideig várakozzon a következő játékra, előre jeleznünk kell a diákoknak, hogy nem mindig lesz lehetőségük végigjátszani a játékot. Ha egy játék túl könnyűnek bizonyul, akkor kérjük meg a diákokat, hogy játsszanak még egy kört.

Mikor eldöntjük, a csapatok hány játékkal játszanak majd, vegyük figyelembe, hogy egy teljes kör 15 percig (vagy akár tovább is) tarthat, így ha csak négy csapatunk van, akkor is minimum 45 perc, míg mindenki kipróbál mindent.

Lehetőségek a játékokra, a szervezésre:

- a) A csapatok minden játékkal játszanak – egy megadott szisztéma szerint haladva –, ami lehetővé teszi, hogy mindegyiket értékeljék, és akár össze is hasonlíthassák őket.
- b) A csapatok sorsolás útján döntenek el, hogy ki melyik játékkal játszik – az értékelésnél nem lehet összehasonlításra törekedni.
- c) A csapatok a tanár által kijelölt játékkal játszanak – így az értékelésnél itt sem lehet összehasonlításra törekedni.

Az értékelés mikéntje:

1. Egységesen, 1 és 10 pont között, vagy három jellemzőt figyelembe véve (kivitelezés, ötlet, játékelmény – mindegyik esetén 1–5 pont), minden társast pontokkal értékelve.
2. Minden kipróbált társasjáték esetén két pozitív példát emelnek ki. (Segítő kérdések pl.: Mi tetszett a legjobban? Miért tetszett a társasjáték témája? Melyik mezőt használnák fel a saját játékukban? Melyik piktogramot tartják jónak?)

A fenti lehetőségek párosítása magából adódik:

- a) esetén az 1. vagy/és a 2. megoldás lehetséges (attól függően, hogy az osztályban alkalmas-e...);
- b) és c) esetében a 2. megoldás alkalmazható.

Amennyiben pontokkal értékeljük a játékokat, megfontolandó, hogy az összesítéseket ne a diákok, hanem a megvalósításban részt vevő tanárok vezessék. Az értékelésnél pedig a sorrendet, és ne csak a legjobbat emeljék ki, jelezve, hogy a verseny nagyon szorosan alakult.

(Itt a program könnyen megszakítható – a szünetet pedig akár a normál óraközi szünetekhez is igazíthatjuk.)

IV. SZAKASZ – Értékelés (tervezett időkeret: 20 perc)

(Szabályrendszerünk és a szabályalkotás eredménye)

A lezáró szakasz célja, hogy a diákok értékelhessék a maguk és más csapatok munkáját, illetve a tanárok vezetésével rögzítsék a tematikus nap tanulságait.

1. Milyen lett? (10 perc): Mivel a diákok az értékelőlapok segítségével már előre megadták a legfontosabb információkat, maga az értékelés ezek összesítésére szorítkozik.

Amennyiben a legjobb játékot keressük, csak összesítenünk kell az eredetileg is a tanároknál lévő értékelőlapok eredményeit, majd az eredményt közöljük a diákokkal. Ennek az értékelési eljárásnak azonban nem

lehet egy teljes sorrend felállítása a célja – jobb, ha csak a legjobb eredményt elért társas (ha három különálló területet értékelték a diákok, akkor a legjobb eredményeket elért társasok) nevét emeljük ki, és jelezzük, hogy mennyire szoros volt a verseny.

Célszerű még ebben az esetben is 2-2 pozitív véleményt összegyűjteni a többi kipróbált társasjátékkal kapcsolatban, melyeket a legjobbak megjelölését követően felolvastatunk a csapatokkal.

Ha csak az utóbbit kérjük a csapatoktól, az értékelés kizárólag ezekre a véleményekre, valamint az ezek alapján levont tanulságok rögzítésére szorítkozik.

2. Mi a tanulság? (10 perc): A lezáró feladatban a tanárok segítségével foglalják össze a diákok a tematikus nap legfontosabb mondanivalóját. A kulcspontok: a közösségek működése, a közösséghez tartozás feltétele, a közösségek belső szabályai, a szabályok kettőssége (állandósága és folytonos változása), a szabályalkotás folyamata és annak kihívásai, a részvétel jelentősége, felelősségvállalás a csoport működéséért.

A játék kicsit talán elrejt a mögötte meghúzódó tartalmakat/gondolatokat, így külön érdemes kiemelni, hogy a társas összeállítása során a csoportok észrevétlenül is egy új közösség (a játékosok közösségének) szabályait állították össze, a játék elkészítésében és működőképessé tételében pedig aktívan és felelősen vettek részt.

Visszatérve *A Pál utcai fiúkra*, illetve a gittegyletre, érdemes felhívni a figyelmet, hogy a diákok körül is mennyi közösség létezik, melyek a sporttól a hagyományörzésen át a környezetvédelemig számtalan egyéb témához kapcsolódnak. Ezek hasznos és fontos részei a helyi (és magasabb szintű) közösségeknek, melyek működését a diákoknak is érdemes megismerniük.

LEZÁRÁS

A tanár végezetül a programban is leírt rövid kérdőívet tölteti ki a diákokkal a saját tapasztalataik felmérése érdekében.

KIEGÉSZÍTÉS: Játékkészítés 2. (tervezett időkeret: 60 perc)

(A közösség játéka, a közösség szabályai)

Amennyiben az osztályt még továbbra is érdekli a feladat, esetleg délutáni foglalkozásként szívesen folytatnák a munkát, a társasjátékoknál használt mezők, kitalált mezőtípusok segítségével összeállíthatnak egy közös játékot is, melynek szabályai közösek lesznek.

1. Hogy lesz több játékból egy? A feladat kulcsa, hogy itt nem egy nagyobb lapra rajzolják fel a diákok a táblát, hanem egy megadott méretű, négyzet alakú (karton)lapon készítik el a különböző mezőket – csapatokként kettőt. A társasjáték témáját most – a döntés meggyorsítása érdekében – a tanár határozza meg, az eddig létrehozott társasok témájából kiindulva.

A csapatoknak el kell dönteniük, hogy melyik két általuk használt mezőt akarják bedobni a közös játékba, melyeket természetesen az új témához kapcsolódóan át kell hangszerelniük. A két mezőből (és a hozzájuk tartozó kiegészítő elemekből, pl. szerencsekártyákból) annyi példányt kell készíteni, hogy minden csapatnak jusson egy, és a közös társas alapját létrehozó vegyes csapat is kaphasson egy-egy darabot mindegyikből.

2. És összeáll a közös játék! Ha megvannak a mezők, akkor a csapatkapitányok összegyűlnek egy külön asztalnál, ahol az elkészített kártyákat, valamint a rendelkezésre álló (előre elkészített) start-, cél- és üres mezőket egymás után rakva összeállítják a pályát. A későbbiekben ugyanezt a sort kell összerakni minden asztalnál.

Amíg a csapatkapitányok összerakják a mintapályát, a csapatok többi tagjának rögzítenie kell a saját kártyáikra vonatkozó szabályokat.

3. Próbáld ki a közös játékot! Ha minden készen áll, már ki is lehet próbálni a közös játékot. Ehhez azonban célszerű összekeverni a csapatokat. Ennek célja, hogy minden asztalnál minden csapatból álljon egy ember – ezzel ugyanis biztosítható, hogy minden mezőnek lesz szakértője a játék során.

Az én felelősségem is!

ELŐKÉSZÍTÉS

Az első tematikus naphoz hasonlóan itt is csak a II. szakasztól lesz jelentősége a csoportmunkának, de mivel a tér elrendezése során már a közös munkát is figyelembe vettük, érdemes a későbbi csoporttagoknak azonos asztalhoz/asztalcsoporthoz ülniük.

Fontos kérdés, hogy a csoportokat milyen módon és mikor alakítjuk ki. Minden osztály esetén mérlegelni kell, hogy érdemes-e bevonni a döntésbe a diákokat, esetleg a szerencsére bízni a csoportok szerveződését. Az osztályban tanító és a programot szervező tanároknak a diákok képességei, illetve az osztály csoportmunka terén szerzett tapasztalatai alapján kell ebben döntést hozniuk.

Kétségkívül gyorsabb, ha a tanárok állítják össze a csoportokat – figyelembe véve az osztály belső dinamikáját –, és ezt előre egyeztetik a diákokkal. Talán az sem lehetetlen, hogy egy-két egyszerű játékot/feladatot már ebben a felállásban is elvégeztessünk velük – még a tematikus nap előtt. (Például karton vagy más használt papír és egyéb felhasználni szándékozott, újrahasznosítható anyag összegyűjtése a tematikus naphoz stb.)

FELKÉSZÍTÉS

Itt is szerepe lehet olyan feladatoknak, melyek segítik az egymásra hangolódást, valamint a koncentráció megteremtését. Ehhez ugyanúgy felhasználhatók a már jelzett, feladatokat is bemutató drámapedagógiai gyűjtemények (lásd a „Szerepek – keretek” bevezető részét).

Ha előre létrehozuk a csapatokat, akkor itt is érdemes kijelölni a csoportot képviselő csapatkapitányokat. Ezt adott osztályok esetén a diákokra is rábízhatjuk, de a felelősség megosztása érdekében akár váltogathatjuk is a csapatkapitányok személyét.

I. SZAKASZ – Motiváció és felvezetés (tervezett időkeret: 90 perc)

(A szemét/hulladék fogalma és kezelése, a felelősség és részvétel kérdésköre)

Az első szakasz célja, hogy a korábbiakhoz hasonlóan felvezesse a tematikus nap legfontosabb témáját, valamint bemutassa és érzékeltesse azon nélkülözhetetlen állampolgári attitűdök jelentőségét, melyek segítik a téma (és egyébként sok más terület) problémáinak megoldását. Az eddig megszokottaknak megfelelően itt is közös játékokkal operálunk, melyek eredményét megvitatva jobban rámutathatunk a legfontosabb kérdésekre.

1. Mi is a hulladék? (20 perc): Az első feladat lényege, hogy felismerjük, nem minden hulladék, legalábbis nem mindenki számára. Itt nem elsősorban a szelektív hulladékgyűjtésre, hanem a valós újrahasznosításra koncentrálnunk – annak ipari, de még inkább otthoni megvalósítására.

Mielőtt azonban belekezdenénk, ráhangolódásként/felvezetésnek készítsünk a diákokkal egy gondolattérképet a hulladék témájáról. Cél, hogy jó pár szót összegyűjtsünk velük, melyeket egyébként a II. szakaszban fel is fogunk használni. Itt kihasználhatjuk a témában szerzett korábbi ismereteiket, és ha kell, kérdésekkel próbáljunk minél több és minél változatosabb megoldást kicsikarni a diákokból.

A feladat megoldható projektor segítségével vagy anélkül – az, hogy melyiket választjuk, kihatással van a szükséges előkészületekre is.

Amennyiben van projektor, ki kell választani pár (5-nél talán nem nagyobb számú) hulladéktípust, azokhoz előbb egy-egy szemléltető képet, majd egy abból vagy annak felhasználásával készült tárgy képét (esetleg „hogyan csináljuk?” videóbejátszásokat kell keresni).

Néhány lehetséges téma és hozzá kapcsolódó link (utolsó letöltések: 2018. 07. 30.):

Hulladékként kezelt tárgy	Felhasználási lehetőség (példák)	„Csináld magad” – videók és képek (példák)
Műanyag palack	házi kiskert, madáretető, használati tárgyak	https://www.youtube.com/watch?v=bteudtIK4v8 https://www.youtube.com/watch?v=2qLAG1hekQ https://www.youtube.com/watch?v=xEAOvFG1AmM
Fémdoboz	dísz- és használati tárgyak, napkollektor	https://www.youtube.com/watch?v=sViqGmyscA0 https://www.youtube.com/watch?v=Ofsc5huwonc
Tejesdoboz	madáretető, pénztárca	https://www.youtube.com/watch?v=02e-pGV1-Q4
Üvegpalack	világítás	https://www.youtube.com/watch?v=64oqm0q9jLY https://www.youtube.com/watch?v=0kT_ouO_mM0
Parafa dugó	eszközök, gyerekjáték	https://www.youtube.com/watch?time_continue=14&v=NjKryFh1pZc
Hordó (műanyag vagy fém)	kerti zuhany	http://929szentmihaly.hu/images/kepek/tabori_zuhany.JPG https://hu.pinterest.com/pin/107945722298128417/
Törött raklapok	bútor (polc, asztal, ágy stb.)	https://www.youtube.com/watch?v=EOpbN8QadhQ https://www.youtube.com/watch?v=yXdhd-XEf-E
Leselejtezett repülő/busz	étterem, lakás	https://www.youtube.com/watch?v=WTK9OKcr19k https://www.youtube.com/watch?v=3QY112O83jE

(Az a lényeg, hogy legyen minél nehezebben felhasználhatónak tűnő a tárgy, vagy éppen kifejezetten extrém dolog.)

Ha nincs projektor, akkor olyan hulladékformát kell választani, amit könnyen el tudunk érni, és saját magunk is be tudunk mutatni egy felhasználási módját. Ezeket a fenti listából is kiválaszthatjuk (ilyen lehet a műanyag palack, a tejesdoboz, a fémdoboz vagy a parafa dugó), de számtalan egyéb lehetőség adott – a megvalósításban részt vevő tanárok fantáziájára van bízva, illetve érdemes az osztályok/tanulók közvetlen környezetének figyelembevételével kiválasztani a példákat.

A feladat során először bemutatjuk a kiválasztott tárgyakat, és a diákoknak el kell dönteniük, hogy azokból hányat tudnának maguk felhasználni, mennyiből tudnának valami új és izgalmas dolgot csinálni. Az osztály közepén szabadon hagyott területen helyezünk el számokat (0 és 5 között), esetleg tegyük ezeket egy székre, s ezek mögé/elé sorakozhatnak fel a diákok. (Értelemszerűen nincs rossz vagy jó válasz, amit érdemes a diákokkal is érzékeltetni.) Az eredményt rögzítjük a táblán.

Ezt követően bemutatjuk a tárgyakból készíthető új használati tárgyakat, képeket vagy az elkészítésükről szóló kis videókat. Ezek után újra megszavaztatjuk a diákokat, és a szavazatokat összehasonlítjuk a korábbi eredményekkel.

A cél persze nem(csak) az, hogy minden diákot rávegyünk a hulladékok (másnapról történő mind teljesebb) újrahasznosítására, hanem elsősorban az, hogy felismerjék, nem minden hulladék, ami annak látszik, és kis ötlettel szinte bármi átalakítható, új funkcióval ruházható fel.

Lehetőségek: Mivel ez az első felvezető feladat, a ráhangolódás részeként arra is próbát tehetünk, hogy a diákokkal a hulladék/szemét kérdéséről készítsünk egy gondolatterképet. Ez jó kiindulópont lehet a jelenlegi és a későbbi feladatokhoz is, ráadásul itt bőven van lehetőség, hogy visszautaljunk olyan kapcsolódó témákra, melyeket más órákon vagy egyéb iskolai programokon már érintettek.

A szavazás úgy is megvalósulhat, hogy nem egy összevont számhoz állnak be a diákok, hanem az első körben bemutatott tárgyáról egyenként szavaznak. (Ezt természetesen még a feladat elején el kell döntenünk.)

Ugyancsak lehetőség van arra, hogy a diákok döntéseiket – mármint az első körös szavazáskor – megvitatásuk. Főként ha valaki/valakik markánsan eltérő véleményt alakít/anak ki. Rövid kérdésekkel így mozgásban lehet tartani a diákokat (pl.: Miért gondolod, hogy nem lehet jól felhasználni a megadott tárgyat? Mit csinálnál belőle? Mennyit kell felhasználnod belőle, hogy valami jó dolog jöjjön ki a végén?, stb.)

2. Kinek a felelőssége? (20 perc): A második feladat már nem a felhasználásra koncentrál, hanem a hulladékkal kapcsolatos felelős magatartásra, aminél több kérdést is érinthetünk a diákokkal:

- Hol a helye a szemétnek? (Itt lehetőség van végigvenni, milyen hulladékok is vannak, és azokat hogyan és mi juttatja el a végső [?] helyükre.)
- Mi történik, ha nem a megfelelő helyre kerül a hulladék? (Az egyszerű szemeteléstől egészen az illegális hulladéklerakásig el lehet jutni, melynek komoly egészségügyi és környezeti következményei lehetnek.)
- Egy-egy egyszerű eseten keresztül megvizsgálhatjuk, kinek a felelőssége, hogy a szemét/hulladék a megfelelő helyre jusson. (A példákon keresztül a nagy, személytelen szervezetektől [cégek, gyárak stb.] el lehet jutni a diákok közvetlen környezetéhez és magukhoz a diákokhoz.)
- Mit lehet tenni, ha úgy látjuk, nem a megfelelő helyre kerül a hulladék, vagy nem a szabálynak megfelelően jár el valaki?

A beszélgetés célja, hogy bizonyítsuk a diákoknak, mennyire fontos szerepük van abban, hogy miként néz ki a környezetük, mennyire nagy a ráhatásuk saját közegükre.

Bár a feladat nem túl hosszú, mivel tanulói aktivitást igényel, érdemes (lehet) a beszélgetés éppen érintett témáit kivetített képekkel és ábrákkal is bemutatni. A képek segítségével közvetlenül meg lehet szólítani a diákokat: Szeretnél itt élni? Mi lehet az oka, hogy így néz ki? Milyen következményei lehetnek?, stb.

Lehetőség: A saját felelősség könnyebben megfogható, ha egy közvetlenül hozzájuk kapcsolható dologról beszélünk a diákokkal. Ilyen lehet az osztályban napról napra termelődő szemét mennyisége és minősége.

Egy egyszerű feladat közös elvégzésére kérhetjük az osztályt – matematikai képességeiket is kihasználva. A napközis diákok véleményét kikérve tisztázzuk, hogy egy nap alatt megtelik-e az osztályban elhelyezett kuka. (Ezt persze a napközit vezető tanárral mi is ellenőrizzük.) Ha ez megvan, szépen kiszoroztatjuk a diákokkal, mennyi kuka telik meg egy héten, majd egy hónapban, végül a tanévben.

Ha ezt az eredményt előre kiszámítjuk, a térfogat alapján meg tudjuk adni a diákoknak, hogy egy-egy hét, hónap, félév, egy év, 8 év alatt milyen tárgyakat/helyeket tudnánk megtölteni ezzel a szemétmennyiséggel. (Ezeket ki is vetíthetjük a diákoknak.) Ha több osztállyal is számolunk, akkor még nagyobb számokat kapunk, így sokkal nagyobb dolgokat tudunk megadni.

Újabb lépés, ha a szemét összetételére is rákérdezzük – mennyi ebből a kommunális hulladék (ennek fogalma pár szóban tisztázandó), és mennyi a szelektíven gyűjthető (műanyag flakon, papír), illetve mit lehetne újrahasznosítani (eldobott ceruza, vonalzó stb.) – a program leírásában szereplő melléklet (3.2. A háztartási hulladék összetétele) ad javaslatot egy ilyen felbontásra. Így azt is meg tudnánk adni a diákok segítségével, hogy átgondoltabb hulladékgyűjtéssel és felelősebb magatartással mennyi hulladéktól tudnánk megmenteni a környezetünket.

Kiegészítés: Amennyiben az osztály összetétele alkalmas rá, megkérhetjük a diákokat, hogy közösen fogalmazzanak meg egy olyan javaslatot, melynek segítségével a saját környezetüket (főként az osztályukat és az iskolai közös tereiket) jobban óvhatják vagy tisztán tarthatják. A pár perces feladatban ilyen javaslatokat várnánk: utolsó óra utáni kötelező szemétszedés – akár hetenként kijelölt négy felelőssel; az eldobált, de használható ceruzák és más íróeszközök stb. adott helyen való összegyűjtése, majd felhasználásuk; az osztályban keletkező műanyagpalack-hulladék gyűjtése és a felhasználására vonatkozó javaslat megfogalmazása; egyes hulladéktípusokra vonatkozó szabályok bevezetése stb.

A javaslatokat külön, A4 vagy A5 méretű lapon rögzíthetnék a diákok, s később házi szabályt is összeállíthatnának belőlük. (A mintát lásd az eszközknél.)

Amennyiben ezt a feladatot vállaljuk, ne adjunk túl sok időt a gondolkodásra, s egyben hívjuk fel a diákok figyelmét, hogy az eddig átbeszélt lehetőségekből is választhatnak, vagyis nem kell teljesen új javaslatot megfogalmazniuk.

(Itt a program könnyen megszakítható – a szünetet pedig akár a normál óraközi szünetekhez is igazíthatjuk.)

3. Miért is kell felelősségteljes döntést hoznom? (30 perc): A következő feladat már a diákok önálló felelőségét, illetve a döntéseik jelentőségét próbálja érzékeltetni. A lényeg, hogy egy összetett döntést igénylő játék részeként bemutassuk, az egyén saját döntései mennyire jelentősen befolyásolják a feladatok kimenetelét, illetve milyen sokat számít, ha a döntéseik előtt rendelkeznek a cél elérését biztosító összes információval.

Az ehhez választott sorjáték kicsit helyigényes, így az udvaron, az aulában, esetleg egy üres testnevelésteremben lehet kipróbálni. A tanulónak egy-egy íróeszközre és egy kisebb méretű lapra van szükségük, melyre egy-egy szó látható méretben felírható.

Megvalósítása udvaron: Az osztály létszámától függően készítsünk egy maximum 10 × 10-es sakktáblát (krétával felrajzolva – akár a diákok segítségével). A sakktábla egyik sarka a startpont, a keresztben lévő sarok a cél. A játék lényege pedig, hogy a diákok egyesével haladva a startpontból elérjék a célt jelentő négyzetet. Az a szabály, hogy mindenki egyet léphet – előre, jobbra vagy balra (keresztbe és hátra viszont nem). Az első játékos a startmezőből indulva lép, majd azon a mezőn marad, ahova lépett. A következő játékos az előtte lépő mezőjéről indul, és azon a mezőn marad, ahova lépett. Mindez addig ismétlődik, amíg a diákok sora el nem éri a célmezőt (ekkor sikeresen teljesítik a feladatot), vagy ki nem futnak a felrajzolt tábla kereteiből (ekkor veszítettek).

A (sikeres) játék menetét az alábbi táblázatban próbáltuk bemutatni:

A lépések leírása:

1. Az 1. diák a startmezőről indul, és előrelép egyet, majd ott is marad.
2. A 2. diák az 1. diák által elfoglalt mezőről indulva lép egyet balra, majd ott is marad.
3. A 3. diák a 2. diák által elfoglalt mezőről lép egyet előre, majd ott is marad.
4. [...]
5. [...]
6. A 6. diák az 5. diák által elfoglalt mezőről indul és lép egyet előre, ezzel pedig beér a célba.

start	1. diák		
	2. diák	3. diák	
		4. diák	
		5. diák	6. diák (cél)

Ez eddig egyszerűnek tűnik, de a lényeg, hogy olyan szabályokkal nehezítsük meg a diákok döntését, melyek segítségével megérthetik, miért fontos az ő döntésük, és miért lényeges, hogy elegendő információt ismerjenek, mielőtt döntenek.

Az alább megadott körök felcserélhetők aszerint, hogy az egyszerűbb vagy nehezebb változatokkal akarjuk-e kezdeni a játékot. Mielőtt elkezdjük, mutassuk be a szabályokat a diákoknak néhány önként jelentkező vagy kijelölt tanuló segítségével. A diákokat előre állítsuk be valamilyen sorba (pl. összevont tornasor), amely szerint sor kerül majd rájuk.

Lehetséges körök:

1. A diákok előre (papíron) rögzítik, merre akarnak majd mozdulni, de egymás tervezett lépését nem ismerik (fontos, hogy senki ne ismerje/lássa az előtte vagy utána lévőket döntését, ezzel ugyanis elrontja a játékot). A diákok az általuk leírt irányokba (az előre rögzített sorrendben) lépnek egyet-egyet a táblán, egészen addig, míg valahol ki nem szaladnak a tábla határán.
Ennél a szabálynál minimális az esélye, hogy a diákok elérjék a célmezőt, de ebben az esetben ez a cél. A kör lényege, hogy mutassa, mennyire fontos az előzetes tájékozódás, valamint a kooperáció egy közös siker eléréséhez.
A próbákat addig folytatjuk, amíg minden diák legalább egyszer nem lépett a táblán.
2. A játék kezdetén az első két diák papíron rögzíti, hogy merre akar lépni, de ezt egymásnak nem mutatják meg. A többieknek ekkor még nem kell semmit tenniük.
Ezt követően az első játékos lép egyet a táblán. Miután ez megtörtént, a harmadik játékos is leírja, merre fog lépni – a harmadik nem ismerheti a második játékos lépését, és a saját döntését sem mutathatja meg az őt követőknek. A második játékos csak akkor léphet, ha a harmadik már leírta, merre is kíván majd mozdulni.
A sor így folytatódik – a lényeg tehát, hogy mikor egy diák rögzíti, merre akar mozdulni, nem ismeri a közvetlenül előtte lépő játékos lépését.
Ebben az esetben nagyobb a valószínűsége, hogy elérjék a diákok a célmezőt, de még így is igen ritkán sikerül majd nekik. A próbákat itt is addig folytatjuk, míg mindenki legalább egyszer nem lépett.
A kör célja, hogy lássák, még úgy is igen nehéz a dolguk, ha már majdnem minden információ a rendelkezésükre áll.
3. Az utolsó esetenél minden játékos csak akkor dönt a saját lépéséről, mikor ő következik – vagyis mindenki minden információt ismer, így nagyon nagy a valószínűsége, hogy elérjék a célmezőt.

A tanulság tehát az, hogy lényeges, mennyi információ áll rendelkezésedre, ráadásul a döntéseink a többiek döntéseit és egyben a játék sikerét is jelentősen befolyásolják. Ezt a játék után közvetlenül érdemes a diákok segítségével összefoglalni.

Érdekes kérdés, hogy mi van akkor, ha valaki szándékosan nehezíti a sikert (főleg a 3. kör esetén). Ez tulajdonképpen jól is jöhet, mert azt is bemutatja, hogy az életben vannak más érdekcsoportok, melyek nem feltétlenül a mi érdekeinknek megfelelően cselekednek.

Külön kísérlet tárgya lehet egy olyan 3. kör, ahol a tanár kijelöl pár szabotőrt, hogy ezt a helyzetet modellezze. Ez arra is jó, hogy lássák, a beépített szabotőrök munkáját vajon milyen hatékonyan tudja az osztály többi tagja korrigálni, vagyis mennyire tudnak együttműködni.

Megvalósítás teremben: A szabályok itt is azonosak, csak a tábla megalkotásához kell más eszközöket alkalmazni. Kijelölhetjük a mezőket nagy kartonlapokkal/rajzlapokkal/összegyűjtött újságokkal, vagy a vonalakat is helyettesíthetjük ugrálókötelekkel, más hasonló eszközzel.

(Mivel a megvalósítás – a fentiekben leírt okokból kifolyólag – akadályokba ütközhet, ez a feladat bármilyen hasonló tartalmú/témájú játékkal kiváltható.)

4. Miért kell részt vennem egy döntésben? (20 perc): A szakasz utolsó feladatában a döntésben való aktív részvétel jelentőségét próbáljuk bemutatni egy viszonylag egyszerű játékkal.

A tanár négy tárgyat helyez el a terem elejében (egy-egy székre vagy asztalokra), hogy előttük fel tudjanak sorakozni a diákok. Nem a tárgyak, hanem azok anyaga a fontos – egy papír (pl. újság), egy műanyag (pl. üres flakon), egy fém (pl. üres, nyitott konzervdoboz) és egy üveg (pl. üres befőttesüveg), melyet láthatóan már használtak.

A feladat az, hogy minden gyerek kiválassza azt a típusú hulladékot, melynek gyűjtését a legfontosabbnak gondolja, s melynek (vissza)gyűjtésében szívesen részt venne. Előre közölni kell, hogy nincs rossz döntés – a lényeg, hogy mindenki beálljon valami mögé. Az így lezajlott nyílt szavazás eredményét rögzítjük a táblán. Miután ez lezajlott, a diákok visszamehetnek a székhöz.

Ezt követően arra kérjük a diákokat, hogy mindenki ismét álljon be az elé a tárgy elé, melyet korábban kiválasztott. De mielőtt ezt megtennék, látszólag találmra válasszuk ki a diákok kb. 25 %-át, és jelezzük nekik, hogy ők most nem játszanak, vagyis maradjanak a helyükön. Majd a gyorsan lezajlott szavazás eredményét ismét rögzítjük a táblán.

A diákok egy részének kihagyásával az a cél, hogy az eredményt látványosan megváltoztassuk – ha lehet, teljesen felforgassuk a korábbi rangsort. A diákoknak azért kell a szavazás előtt visszamenni a helyükre, hogy ne legyen egyértelmű rögtön a kiválasztáskor, mire is megy ki a játék. Ahhoz, hogy jól sikerüljön a feladat, a tanárnak is figyelnie kell, melyik csoportot érdemes megrítkíteni (figyelve az arcokra/nevekre).

Ha jól sikerül, a korábbi sorrend felborul. Ezen keresztül pedig felhívhatjuk a figyelmüket arra, miért is fontos ez. Az aktív részvétel biztosítja ugyanis, hogy a mi véleményünket is figyelembe vegyék a végső döntés meghozatalakor. Ha erről lemondunk, teljesen más, nekünk nem tetsző eredmény is születhet.

A fenti játékokkal nagyjából két tanóra alatt végigvehetjük a legfontosabb kérdéseket: a hulladék, nem hulladék kérdését, a felelősség jelentőségét, valamint a döntésben való részvétel fontosságát.

(Itt a program könnyen megszakítható – a szünetet pedig akár a normál órákői szünetekhez is igazíthatjuk.)

II. SZAKASZ – Történetek készítése (tervezett időkeret: 45 perc)

(Mit teszek, ha... jelenetek összeállítása a személtelés és a hulladék problémája témájában)

A II. szakasz már kifejezetten a hulladék és az azzal kapcsolatos felelős magatartás témájára koncentrál, ez- köze pedig az első, „Szerepek – keretek” című témanapnál már látott jelenetkészítés lesz. A drámapedagógiai ismeretek és tapasztalatok így továbbra is nagy szerepet kapnak a program megvalósításában.

Ez egyben az első csoportfeladat is, így a szakasz kezdetekor már minden diáknak az előre kialakított csoportba kell beülnie.

Mi a történet? Hogyan csináljátok? Mit csináltok? (45 perc): A jelenet elkészítésének folyamata megint három összefonódó részből (a feladat felméréséből/értelmezéséből, a tervezésből és az alkotásból) tevődik össze, melyeket – ahogy már eddig is láttuk – nem érdemes szétválasztani. A jelenetek előkészítésében azonban fontos szerepe van mind a három résznek, így egy korábban is látott tervezőlap segítségével biztosítani tudjuk, hogy minden fontosabb alkotási szakaszon átessenek a csoportok. (A tervezőlapot lásd az eszközök között.)

Az új feladat, hogy egy közös alaptörténet, valamint a csapatoknak kiosztott, kötelezően felhasználandó (3-5) szó segítségével egy 2-3 perces rövid jelenetet rakjanak össze. Az alaptörténet valamilyen egyszerű, személteléshez kapcsolódó, nagyon vázlatos keret, a szavak pedig mind a hulladékhoz kapcsolódnak. Utóbbiakat kiválaszthatjuk a diákokkal a nap elején összerakott gondolatlatterképből, vagy előre is meghatározhatjuk őket.

Ideális esetben a szavaknak, valamint a diákok eltérő tapasztalatainak (is) köszönhetően a csapatok több eltérő kimenetelű, különböző szereplőkből összeállított történetet fognak bemutatni.

A munkához fontos kiemelni pár szabályt:

- a jelenetben tilos a káromkodás (ha szükségesnek tartják, írják inkább körbe);
- a jelenetben egyetlen diáktársat sem szabad megsérteni/kigúnyolni;
- mindenkinek részt kell vennie a munkában, valamint a jelenet bemutatásában, de szöveget nem feltétlenül kell mondani;
- a csapatok próbálják meg minél pontosabban rögzíteni, ki mit fog mondani a jelenetben (ezt a feljegyzést akár használhatják is a feladat során);
- a jelenetekhez csak minimális mennyiségű kelléket használjanak.

Az alapszituációkra a program leírásában van három példa, de ezektől teljes mértékben el lehet térni, át lehet alakítani, az osztály számára át lehet formálni, szükség esetén pedig további részletekkel lehet konkretizálni őket.

Fontos, hogy előre jelezzük a diákoknak, mennyi idejük lesz a feladatra, majd a megvalósítás során többször is felhívhatjuk a figyelmüket az idő múlására. Ennél a feladatnál nagyobb lesz az osztályban a nyüzsgés, ami azonban nem jelenti azt, hogy a diákok ne a feladattal foglalkoznának. Ettől függetlenül itt fontos szerepe lehet annak, hogy egyszerre több tanár is „felügyelje” a munkát – ha nem is szólnak bele, de legalább érzik a diákok a jelenléte és a figyelmet.

Lehetőséget kell biztosítanunk arra is, hogy a diákok – kérés esetén – elpróbálhassák a jelenetet. Amennyiben erre nem alkalmas a saját asztaluk környéke és a szűkebb munkaterületük, az osztály szabadon hagyott első felében, tanári kísérettel pedig akár az osztályon kívül is sort keríhetnek rá. Az ilyen próba azért is fontos, mert sokuknak ez lesz az első alkalom, hogy nagyobb közönség előtt kell megszólalniuk.

Ez a szakasz kizárólag a jelenetek előkészítését, összeállítását szolgálja, s nagyobb hangzavarral és több mozgással jár együtt. A csapatok munkája eltérő tempójú és minőségű lesz, de ettől függetlenül arra kell törekedni, hogy a lehető legkevesebbé nyúljunk bele az alkotási folyamatba. Az előre kitűzött időkorlátokat azonban igyekezzünk szigorúan tartani.

(Itt a program könnyen megszakítható – a szünetet pedig akár a normál óraközi szünetekhez is igazíthatjuk.)

III. SZAKASZ – Jelenetek (tervezett időkeret: 60 perc)

(Az elkészített jelenetek bemutatása, valamint képregényé formálása)

A szakasz célja, hogy a csoportok bemutassák összeállított jeleneteiket, valamint egy új formában fel is dolgozzák azokat. A két külön feladat így szorosan összekapcsolódik, de ez esetben nem kell összevonnunk őket.

1. A mi variációnk! (30 perc): Itt történik meg a jelenetek bemutatása, de egyben a következő feladat megalkotása is. A rövid bemutatók előtt ugyanis fel kell hívnunk a csoportok figyelmét arra, hogy minden előadást egy 4-6 képkockás képregény formájában kell majd feldolgoznia egy-egy csoportnak.

Azt természetesen még az előadások előtt tisztázzuk a diákokkal, hogy melyik csapatnak melyik jelenetre kell fokozottan odafigyelnie. A jelenetek előtt külön fel kell hívnunk a figyelmét annak a csoportnak, amelyre az adott jelenet képi feldolgozását bizzuk, illetve egy kiosztott adatrögzítő lap segítségével biztosítanunk kell azt is, hogy a jelenetet követően a lehető legtöbb részletet rögzíteni is tudják a későbbi munkához (a rögzítőlap mintáját – amely tartalmában hasonló a jelenettervező laphoz – lásd az eszközök között).

A fentiekhez kapcsolódóan minden jelenet esetén érdemes megbeszélni annak lépéseit, hogy

- a) a nehezen vagy kevésbé értett részletekre is fényt deríthessünk;
- b) tisztába kerüljünk a szereplőkkel és azok szerepeivel;
- c) elég ideje és lehetősége legyen a későbbi képregényt készítő csapatnak a fontosabb információk rögzítésére.

Fontos, hogy a jelenetek alapja ugyan azonos, és születhetnek hasonló megoldások, de más-más tanulságot vonhatunk majd le belőlük. Érdemes azonnal értékelni és értelmezni a látottakat – de arra figyeljünk, hogy ne a diákok játékára (annak minőségére) koncentráljunk, hanem arra, hogy mi volt a jelenet mondanivalója.

2. Mutasd be képekben! (30 perc): Az egyik utolsó feladat, hogy a fentieknek megfelelően a csapatok képregénnyé alakítsák a jeleneteket, felhasználva minden fontosabb, a képregények készítéséhez szükséges szabályt. Ezek közül többet érdemes előre felsorolni nekik, és esetleg a táblán is bemutatni, mi a helyes és mi a rossz megoldás. Ilyenek például:

- Előre – még a rajzolás megkezdése előtt – döntsétek el, mik szerepelnek majd a kockákban.
- A képkockákban megjeleníteni kívánt cselekmény legyen a lehető legnagyobb méretű – használják ki a képkocka egészét (így jobban látható, mit is szeretnének elmondani).
- A képkockáknál a történet fontosabb, mint a háttér, így utóbbi kidolgozása másodlagos.
- A szövegbuborékokba nem kerülhet túl hosszú szöveg. Ezek legyenek rövidek és lényegre törők.
- Nem kell az alakokat részletesen kidolgozni – sokszor a pálcikaemberek is kellően beszédesek lehetnek.
- Minden képkockán legyen valamilyen cselekvés és egy minimális szöveg is.
- A képkockák megrajzolásában lehetőleg mindenki vegyen részt.

A képregény esetén is fontos a tervezőmunka, így ha a rögzítőlap túloldalán létrehozunk egy tervezőfelületet a megadott számú (4 vagy 6) négyzettel, hogy abba írassák bele, mi is lesz a képkockákban, nagyban segíthetjük a gyorsabb és hatékonyabb munkát. (A mintát lásd az eszközök között.)

Amennyiben az segíti az osztály munkáját, akkor a nyitókövetőket mi is előre megrajzolhatjuk – a történet eleje ugyanis minden darab esetén azonos.

Amikor mindenki elkészült, a tanár(ok) vezetésével az osztály közösen értékeli az elkészített képregényeket. Az a döntő, hogy mennyire tudta visszaadni a történet legfontosabb elemeit.

(A képregény készítése közben a program könnyen megszakítható – a szünetet pedig akár a normál óráközi szünetekhez is igazíthatjuk. Amennyiben az osztály szívesen dolgozik a feladattal, akkor az a szünet után folytatható.)

IV. SZAKASZ – Összegzés (tervezett időkeret: 30 perc)

(A nap során tanultak rövid összefoglalása)

A szakasz utolsó hivatalos programeleme az aznapi játékok lényegének, legfontosabb hátsó gondolatainak összefoglalása.

Itt lehet felhívni a figyelmet arra, hogy bár a környezetvédelem nagyon fontos feladat, melyben komoly szerepe van minden embernek (így természetesen a diákoknak is), van több olyan terület is, ahol szintén szükség lehet a segítségre. A hagyományok őrzése, a rászorulóknak segítése, az egészségvédelem, az élő környezet fejlesztése stb. ugyancsak tartogat számunkra komoly feladatokat.

A felelősségnek és a részvételnek a tematikus nap során erősített gondolata, illetve a kritikus gondolkodás és a kreativitás képessége ezen területeknél is megkerülhetetlen.

LEZÁRÁS

A tanár végezetül a programban is leírt rövid kérdőívet tölteti ki a diákokkal a saját tapasztalataik felmérése érdekében. (Az értékelőlapot lásd az eszközök között.)

KIEGÉSZÍTÉS – V. SZAKASZ: Külső előadók/partnerek

A program lehetőséget teremt arra, hogy a tematikus nap zárásaként vagy annak egy délutáni (esetleg a szülők bevonásával megtervezett) részeként külső előadókat is meghívjunk az iskolába, vagy a témánkhoz kapcsolódó filmvetítéssel egészítsük ki a programot.

Amennyiben van olyan szervezet (pl. helyi környezetvédelmi vagy kulturális egyesület), amelynek van már kapcsolata az iskolával, vagy a mindennapok során kapcsolatba kerülnek a diákokkal, egy előadás keretében bemutatkozhatnak a diákoknak és esetleg a tanulók szüleinek is.

A filmvetítés vagy más, interaktív tartalmak elérhetővé tétele pedig segíti a környezetvédelemhez kapcsolódó szélesebb körű (a szülőket is megcélzó) edukációt. Erre a programleírás is tartalmaz egy javaslatot.

ESZKÖZÖK ([letöltés szerkeszthető változatban](#))**Szerepek – keretek****1.) 4 darab tervezőlapminta a II. szakasz első feladatához („Hogyan készül az állókép?”)**

Az állókép: Egy döntetlenre álló futballmeccs hosszabbításában az egyik csapat tizenegyeshez jut. A büntetőt rúgó játékos azonban épp most rúgta fölé a labdát...

Csapatkapitány:

A kép készítésének helye:

A kép készítésének időpontja:

A színész neve (keresztnév)	A szerep (két szóban)	Mit érez a szereplő? (röviden, egy-két szóban)

Az állókép: A 100 méteres síkfutás döntőjében az élen álló versenyző már a célba érés előtt elkezdti ünnepegni magát, de váratlanul feltűnik mellette az 1-es pályán egy másik versenyző. Az eddig biztos győztes versenyzőben most tudatosul, hogy elvesztett egy már megnyert versenyt...

Csapatkapitány:

A kép készítésének helye:

A kép készítésének időpontja:

A színész neve (keresztnév)	A szerep (két szóban)	Mit érez a szereplő? (röviden, egy-két szóban)

Az állókép: Megérkeztek a nyelvvizsgaeredmények. A család körbeállja a gyermeket, aki most görcsösen próbálja beírni az eredményeket közzétevő oldalra a saját kódjait. Ebben a pillanatban látja meg az eredményt – a családtagok azonban nem látnak rá a kijelzőre...

Csapatkapitány:

A kép készítésének helye:

A kép készítésének időpontja:

A színész neve (keresztnev)	A szerep (két szóban)	Mit érez a szereplő? (röviden, egy-két szóban)

Az állókép: A család egyre feszültebben figyeli a lottósorsolást, ugyanis az első négy kihúzott szám stimmel. Most jön az ötödik! Ha az a 23-as, akkor telitalálat. Épp most nyitják a számot rejtő golyót. Még csak az első számjegy látszik: az 2-es...

Csapatkapitány:

A kép készítésének helye:

A kép készítésének időpontja:

A színész neve (keresztnév)	A szerep (két szóban)	Mit érez a szereplő? (röviden, egy-két szóban)

2/a) Tervezőlapminta a II/A szakasz központi feladatához (első oldal)

A történetrész száma:

A csapatkapitány:

A történet

Add meg egy-két mondatban, hogy mit látunk az állóképen:

Milyen szerepet tölt be a főhős a képen?

A jelenet

Hol történik és mikor?

A színész neve (keresztnev)	A szerep (két szóban)	Mit érez a szereplő? (röviden, egy-két szóban)

Hogyan készül?

A jelenet rövid címe:

A szükséges kellékek felsorolása:

2/b) Tervezőlapminta a II/A szakasz központi feladatához (második oldal) – 4 történetrészhez

Mások történetei:

A jelenet száma:

Milyen szerepet tölt be a főhős a képen?

Milyen szabályokat kell betartania?

A jelenet száma:

Milyen szerepet tölt be a főhős a képen?

Milyen szabályokat kell betartania?

A jelenet száma:

Milyen szerepet tölt be a főhős a képen?

Milyen szabályokat kell betartania?

3/a) Tervezőlapminta a II/B szakasz központi feladatához (első oldal)**Megint egyest kaptam nyelvtanból...**

A csapatkapitány:

A történet

Mi a kisorsolt közeg/csoport, ahol a történetet előadjátok?

Írd le a jelenet rövid történetét (két mondatban):

A jelenet

Hol történik és mikor?

A színész neve (keresztnév)	A szerep (két szóban)	Mit érez a szereplő? (röviden, egy-két szóban)

Hogyan készül?

A jelenet rövid címe:

A szükséges kellékek felsorolása:

3/b) Tervezőlapminta a II/B szakasz központi feladatához (második oldal) – 4 történetrészhez

Házirend – kategóriák és példák	
Az azonosított kategória neve:	Az azonosított kategória neve:
Példák:	Példák:
Családi szabályzat – egységes íratlan szabályok	
A gyerekek nézőpontjából	A szülők nézőpontjából
Az osztály szabályai	
A diákok nézőpontjából	A tanárok/az osztályfőnök nézőpontjából

5.) Példa az értékelőlapra

NÉV:

A CSAPAT MEGJELÖLÉSE:

Hogy érezted magad a mai napon?

Melyik feladat tetszett a legjobban?

Melyik feladat tetszett a legkevésbé?

Mennyire tetszett a csapatmunka?

Mennyire tudtad segíteni a csapatodat?

Hogyan értékeled a saját munkádat?

Hogyan hoztátok a döntéseket a csapatban?

Tanultál-e valami újat a mai napon, és ha igen, akkor mit?

Grundköztársaság

1.) A „Mi vagyunk a Grund” című dal refrénjének kiegészítendő formája (példa)

A teljes szöveg a program leírásában található meg.

Álljunk bele, ha kell,
Bármi jöjjön is el
Legyen szabad a Grund.
Véssük ide ma fel,
Hogy megmarad ez a hely,
Vagy egyszer belehalunk.

_____ ha kell,
_____ jöjjön is el
Legyen szabad _____ .
Véssük _____ ,
_____ ez a hely,
Vagy egyszer _____ .

_____ ha kell,
_____ jöjjön is el
Legyen szabad _____ .
Véssük _____ ,
_____ ez a hely,
Vagy egyszer _____ .

_____ ha kell,
_____ jöjjön is el
Legyen szabad _____ .
Véssük _____ ,
_____ ez a hely,
Vagy egyszer _____ .

_____ ha kell,
_____ jöjjön is el
Legyen szabad _____ .
Véssük _____ ,
_____ ez a hely,
Vagy egyszer _____ .

_____ ha kell,
_____ jöjjön is el
Legyen szabad _____ .
Véssük _____ ,
_____ ez a hely,
Vagy egyszer _____ .

2.) Kombinált feladatlap az I. szakasz 2. részének feladatához (példa)

A gittegylet – tanári példány

1. feladat: alapkérdések

Mi az a gitt?	„Ez a gitt [...] Ez egy izé, amivel az üveges az üveget beragasztja...” Mármint az ablakkeretbe – régen, és még ma is használták arra, hogy az ablaktábla a helyén maradjon.
Mit kell vele csinálni?	Rágni kell, mert különben megkeményedik, és nem lehet nyomkodni... Az igazi kérdés, hogy miért kell nyomkodni? (Ez nem derül ki.)
Ki rághatja a gittet?	A főtitkár
Milyen tisztségei vannak az egyletnek?	Főtitkár, pénztárnok, pecsétőr
Miért kell pénztáros?	Mert a tagok tagdíjat fizettek – hetente egy hatost minden tag.
Miért kell a pénz?	„Hogy be legyen fizetve...”
Mik rögzítik a feladatokat?	Az alapszabályok
Mi az egylet pontos neve?	Gittgyűjtő Egyesület (ez van a pecséten)
Mikor jött létre az egyesület?	1902 (ez van a pecséten)
Fogalmazzatok meg, miért szerettek a korszak gyermekei ilyen egyletnek a tagjai lenni! (Mi lehetett benne a jó?)	Szabad válaszok Lehetőségek – muníció a tanároknak: <ul style="list-style-type: none"> • közösségépítés saját szabályok szerint • a felnőtteknél látott példák követése • ma is vannak egyletek • vonzó, hogy pozíciókat tölthetnek be, és felelősei lesznek egy témának

2. feladat: „Szabad-e...”-kérdések

Szabad-e a kincstárnoknak rágnia a gittet?	Nem! – A főtitkárnak kell rágnia
Szabad-e elzárni a gittet, hogy biztonságban legyen? (Nehogy elvegyék a nagyobb diákok.)	Nem! – Így kiszáradna, és akkor nem lehetne nyomkodni.
Szabad-e havonta fizetni a tagdíjat?	Nem! – A tagdíjat hetente fizetik.
Szabad-e mással fizetni a tagdíjat, mint pénzzel?	Igen! – Ami értékes, az jó lehet (így például levelezőlap és okmánybélyeg).
Szabad-e a pecsétet felváltva őrizni?	Nem! – A pecsétet a pecsétőr őrzi.

A gittegylet – a csapatok példánya

Válaszoljátok meg a kérdéseket a filmrészlet segítségével!

Csapatkapitány:

1. feladat: alapkérdések

Mi az a gitt?	
Mit kell vele csinálni?	
Ki rághatja a gittet?	
Milyen tisztségei vannak az egyletnek?	
Miért kell pénztáros?	
Miért kell a pénz?	
Mik rögzítik a feladatokat?	
Mi az egylet pontos neve?	
Mikor jött létre az egyesület?	
Fogalmazzátok meg, miért szerettek a korszak gyermekei ilyen egyletnek a tagjai lenni! (Mi lehetett benne a jó?)	

2. feladat: „Szabad-e...”-kérdések

Szabad-e a kincstárnoknak rágnia a gittet?	
Szabad-e elzárni a gittet, hogy biztonságban legyen? (Nehogy elvegyék a nagyobb diákok.)	
Szabad-e havonta fizetni a tagdíjat?	
Szabad-e mással fizetni a tagdíjat, mint pénzzel?	
Szabad-e a pecsétet felváltva őrizni?	

3.) Minta a házirenddel kapcsolatban felteendő kérdésekre

(Egy adott iskola házirendje alapján)

Igen vagy nem? Válaszaitokat röviden indokoljátok is!

Tanári példány (a kérdések és a lehetséges válaszok együtt)

Szabad-e anyáékkal öt napra elutaznom tanítási hét idején, ha a szüleim egyeztettek az iskolával?	Igen! – <i>Ha az igazgató hozzájárult, mert jók az eredményeid, jó a magaviseleted, és nem hiányoztál sokat a tanév során.</i>
Szabad-e késni az óráról, ha az udvaron nem hallották a gyerekek a csengőt?	Nem! – <i>Hacsak a csengő nem romlott el, a diákoknak figyelniük kell arra, hogy időben visszaérjenek a tanterembe.</i>
Szabad-e késnem az óráról, ha az iskolaorvosnál voltam, mert nagyon fáj a hasam?	Igen! – <i>Az egészségügyi ok miatti késés igazolható.</i>
Kaphatok-e dicséretet azért, mert több sakkversenyt is megnyertem?	Igen! – <i>Kiemelkedő sportteljesítmények esetén jár a dicséret. A sakk pedig sport!</i>
Kaphatok-e dicséretet azért, mert a „FIFA 2017”-ben nincs ellenfelem az osztályban.	Kakukktőzés – most még valószínűleg nem! – <i>Kérdés, hogy sport-e az e-sport. Ha igen, akkor rövidesen ezért is járhat dicséret.</i>
Szabad-e hazafutnom a nagyszünetben egy tankönyvért? Éppen visszaérnék, mire bárki is észrevenné...	Nem! – <i>Hacsak nem kaptál engedélyt az osztályfőnöktől. De nem fogsz... :)</i>
Szabad-e , hogy a sok tanszer miatt csak minden kedden és csütörtökön vigyem magammal az ellenőrzőm?	Nem! – <i>Az ellenőrzőt mindennap el kell vinni az iskolába.</i>
Szabad-e az új szülinapi láncomat hordanom az iskolában – még a tesióra alatt is?	Nem! – <i>Testnevelésórán nem szabad magadon hagyni ékszeret. Balesetveszélyes!</i>
Szabad-e az üres iskolaudvaron fogócskát játszani a hétvégén (amikor nincs tanítás)? Hiszen akkor nincs útban senki...	Nem! – <i>Ha nincs semmilyen tanári felügyelet, akkor tilos az iskola területén tartózkodni.</i>
Szabad-e bekapnom óra alatt két szőlőcukrot, hogy jobban tudjak koncentrálni?	Nem! – <i>A tanítási órákon tilos étkezni!</i>
Szabad-e a mobiltelefonomon felhívni a barátomat a második órát követő szünetben?	Igen! – <i>Az első és második szünet után visszakapcsolhatom a mobiltelefonom, de csak ha becsengetésig újra kikapcsolom.</i>
Szabad-e egyedül bemennem a történelemszertárba egy térképért?	Nem! – <i>Csak pedagógus kíséretében léphetek be a szertárba.</i>

4.) Tervezőlapminta az I. szakasz utolsó feladatát képező táblák elkészítéséhez

Táblakészítés		
Csapatkapitány:		
A tábla neve	A szabály rövid leírása	A felelősök

Táblakészítés		
Csapatkapitány:		
A tábla neve	A szabály rövid leírása	A felelősök

5.) Tervezőlapminta a társasjáték készítéséhez

Csapatkapitány:

A társas címe:**A társas témája röviden:****További feladatok listája**

A feladat	Felelős (többen is lehetnek)	Színezd ki, ha elkészült!
A társas jelképe		
A társas szlogenje/rigmusa		
Feladatok kitalálása		
A tábla megrajzolása		
Kártyák készítése		
Bábuk készítése		
Szabálykönyv írása		

B) Szöveges értékeléshez:

<p><i>A diákoknak kiadandó rész</i></p> <p>Csapatkapitány:</p>	
<p>A társasjáték neve:</p> <p>1. pozitív elem</p> <p>2. pozitív elem</p>	
<p>A társasjáték neve:</p> <p>1. pozitív elem</p> <p>2. pozitív elem</p>	
<p>A társasjáték neve:</p> <p>1. pozitív elem</p> <p>2. pozitív elem</p>	
<p>A társasjáték neve:</p> <p>1. pozitív elem</p> <p>2. pozitív elem</p>	
<p>A társasjáték neve:</p> <p>1. pozitív elem</p> <p>2. pozitív elem</p>	

Az A) és B) lapot akár egyszerre is lehet alkalmazni, ha minden csapat minden játékkal játszott.

7.) Példa az értékelőlapra

NÉV:

A CSAPAT MEGJELÖLÉSE:

Hogy érezted magad a mai napon?

Melyik feladat tetszett a legjobban?

Melyik feladat tetszett a legkevésbé?

Mennyire tetszett a csapatmunka?

Mennyire tudtad segíteni a csapatodat?

Hogyan értékeled a saját munkádat?

Hogyan hoztátok a döntéseket a csapatban?

Tanultál-e valami újat a mai napon, és ha igen, akkor mit?

2.) Kétoldalas tervezőlapminta a jelenetekhez

(A programleírásból vett közös történetrészlettel)

Jelenettervező lap

Közös történet: Szemét az osztályban >> Rögtön vége a napközinek, és indulhatunk haza. Már csak összepakolunk, felrakjuk a székeket, és... Ez nem lehet! Már megint csupa szemét a padló! Pedig például ez a valami itt nem is tűnik szemétnek...

Kötelezően felhasználandó szavak (beírandó):

A csapatkapitány:

A történet röviden, tömondatokban:

A helyszín:

A szereplők:

Név	Szerep

Kellékek:

A szöveg vázlata / fontosabb mondatok:

3.) Minta a rögzítőlaphoz és a képregénytervezőhöz

Rögzítőlap és képregénytervező

A csapatkapitány:

A lerajzolandó jelenet címe:

Kiegészítő információk, melyekre a történet építkezett:

A helyszín:

A szereplők:

Név	Szerep

A történet röviden, tömondatokban:

A képkockák rövid meghatározása:

4.) Példa az értékelőlapra

NÉV:

A CSAPAT MEGJELÖLÉSE:

Hogy érezted magad a mai napon?

Melyik feladat tetszett a legjobban?

Melyik feladat tetszett a legkevésbé?

Mennyire tetszett a csapatmunka?

Mennyire tudtad segíteni a csapatodat?

Hogyan értékeled a saját munkádat?

Hogyan hoztátok a döntéseket a csapatban?

Tanultál-e valami újat a mai napon, és ha igen, akkor mit?

A kiadvány az EFOP-3.2.15-VEKOP-17 „A köznevelés keretrendszeréhez kapcsolódó mérési-értékelési és digitális fejlesztések, innovatív oktatásszervezési eljárások kialakítása, megújítása” projekt „Köznevelési tematikus hetek, tematikus napok” programfejlesztése című alprojektjének keretében valósult meg.

Projektvezető: Gyuris Gabriella

Projekt szakmai vezető: Fási Andrea

Programfelelős szakmai szakértő: Papp László

Szerzők: dr. Kaposi József, Korpics Zsolt

Nyelvi lektor: Szigeti László István

Tördelőszerkesztő: Széplaki Judit

Dizájn: Máté István

Felelős kiadó: Oktatási Hivatal

2019